

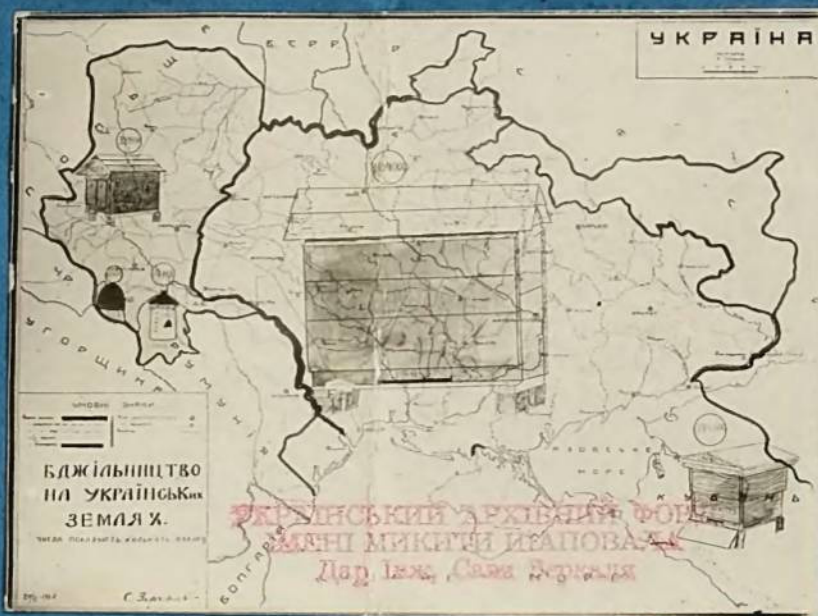
Сава Зеркаль

Абсолютант Агрономичного відділу, Агрономично-Лісового факультету,
Української Господарської Академії в Ч.С.Р.

Народно-господарче значіння УКРАЇНСЬКОГО ПАСІЧНИЦТВА

та заходи до його поліпшення.

(ДИПЛОМНА ПРАЦЯ).

1928.

ПОДБРАДИ

Сава Зеркаль

Абсольвент Агрономичного відділу, Агрономично-Лісового факультету,
Української Господарської Академії в Ч.С.Р.

**Народно-господарче значіння
УКРАЇНСЬКОГО ПАСІЧНИЦТВА**

та заходи до його поліпшення.

(ДИПЛОМНА ПРАЦЯ).

1928.

ПОДЪБРАДИ.

НАРОДНО-ГОСПОДАРЧЕ ЗНАЧІННЯ УКРАЇНСЬКОГО ПАСІЧНИЦТВА

та заходи до його поліпшення.

В С Т У П.

Коли й де почали люди пасічникувати про це певних відомостей не маємо. Але з історії старих культурних народів як Жидів, Єгиптян, Греків, Римлян та Слов'ян відомо, що вже в часи давні, коло 4.000 літ перед Різдом Христовим, Палестина славилася медом, а сама пасічницька господарка провадилася по певній системі та використання бджіл для матеріального добробуту як окремої родини так і в народно-господарчому значінні провадилася в широких розмірах.

Вже тоді пасічництво настільки було розвинуто та мало народно-господарче значіння, що влада мусіла законами нормувати взаємовідносини як між окремими пасічниками так і пасічниками та окремими особами та організаціями.

ЄГИПТЯНИ, як відомо, були найкультурнішими в старовину - тому то тут і пасічництво раціональне було розвинуто раніш чим у других народів. Пасічництво мало велике народно-господарче значіння в міновій торгівлі але ще більше в родинному житті. Мед вживався для їжі, напоїв та як лік з воску ж виробляли собі божів та інші предмети.

ГРЕКИ настільки мали поширеним пасічництво, що навіть мали закони з пасічництва. З цих законів відомо, що пасіка може бути поставлена, що найближче як 300 кроків від сусіда. Господарь роя, що влетів та осів у чужому вуликові, не міг забрати, - хіба що тільки по добрій волі-згоді. Пасічницький промисел був тако ж добре розвинутий; так Атенці ще за 600 літ перед Р.Хр. мали до діла з перевозним пасічництвом: вони вивозили бжолу на гору Гімен, щоб збільшити збір смачного й пахучого меду, бо гіменський мед у Греції вважався за найкращий і з ним міг тільки конку

рувати гібльський мед із Сіділії. В селі Аванж, в часів Перікла (у ст. перд Р.Хр.) було біля 20.000 вуликів. Була вже тоді в греків і донедавна з пасічництва та добуток ширею ставалися досвіди над бджолами. Де перших досвідників нараховують Олександр Великий, Аристотель (від 384 до 322 р. до Р.Хр.), Демокріт та інші. Аристотель сконструював був особливого вулика, в якому можна було спостерігати за життям бджіл та їх працею; проводив досвіди з медолюбними рослинами та взагалі був досвідником та письменником з пасічництва. Він написав книгу під назвою *"Hiv-
soria animalis"* (3 тт.) і в цій праці описав про життя бджільництва. В своїх працях мав послідовників, що продовжували досвіди над бджолами. Демокріт багато писав книжок з пасічництва й з того мав собі великі прибутки. Взагалі вже тоді пасічництво у греків було ширею розвинутим та порівняючи інтенсивно провадилася пасічницька господарка.

Від Греків пасічництво перейшло до Римлян.

Римляни мали теж закони з бджільництва. В законі було поділено бджоли на диких та свійських. Дикі бджоли вважалися за господаря й тому ним міг розпорядитися чи присвоїти хто ктін. Одначе власник земельного участку мав право недозволити забрати бджіл зі свого участку. Коли ж він летить рій з вулика, то власник роя міг прослідити його й забрати його за ним. В законі зазначалося, що якщо бджоли вилетіли з вулика, то деб він не сів; в інших випадках рій буде власністю того, хто його зловив. За знищені бджоли господар мав право на відшкодування від винного. Продукти бджільництва, як мед та віск мали велику ціну й багато йшло на переробку. Мед вживався для їжі та напоїв, а з воску виробляли свічки, дощечки для писання, ляльки, штучні квіти та інші господарські та лікарські потреби.

Пасічництвом міг займатися всякий; вельможі особливо кохалися в пасічництві і мали для цього спеціалістів, вивчених в цьому ділі. Тако ж багато й з вільного населення займалося пасічництвом.

Пасічництво у названих народів як бачимо провадилася більш інтенсивно. Були в них вулики з різних матеріялів як глини паленої, плетених з прутків обмазаних глиною, цеглових, дерев'яні й інші; навіть є про-

пудження, що були не тільки нерозбірні але й розбірні вулики.

СЛОВ'ЯНИ пасічництвом займалися теж здавна і воно в них мало в давнину велике народньо-господарче значіння, але тут пасічникування провадилося зовсім по иншій методи, дякуючи иншим природнім та кліматичним умовинам. Так наприклад у Чехів, Українців, Поляків і др. пасічництво було широко поширеним і складало одно з головних промислів, даючи найбільші прибутки як господарству зокрема так і державі в цілому. Чехи початкове пасічникування провадили дуже примітивно: в дуплах дерев, забіраючи від бжів мед, вигнавши або знищивши бжолу. Потім пасічництво еволюціонувало поволі в бортництво (в X ст.) і нарешті в пасіки. Мали тако ж закони з пасічництва як писані так і усні.

Р О З Д І Л І.

УКРАЇНСЬКЕ ПАСІЧНИЦТВО ВІД ДАВНИНИ ДО ХІХ СТОЛІТТЯ - ДОВИ ПЕТРА ПРОКОПОВИЧА ПЕРШОГО ВІНАХІДЦЯ РЯМКОВОГО ВУЛИКА В СВІТІ.

Давне пасічникування на Українських землях.

По цій останній методи провадилося пасічникування і на українських землях. Український люд заселявав переважно лісисті місцевости й тому пасічникування зачалось з дуплистого, що потім поволі еволюціонувало в бортництво й нарешті в вулике (пасічне).

На Україні бжолу водилися з давніх давен. Звісток про те, коли саме населення почало розводити бжолу - не маємо. Грецький історик Геродот, що жив на Україні в рр. 484-420 до Р.Хр., в своїх творах згадує про Україну як про край, що багатий бжолою та всякою звіриною, а що мед, віск та шкурки були найбільшим багатством країни. Населення тоді й полюбало на звірину та бжолу, що по хижачькому видирали мед від диких бжів з дупел на деревах. Бжів поділяли на диких та свійських, а пасічникування на лісове та польове.

Початки пасічникування були примітивними: бжів виганяли з дупел,

або думали зовсім, а мед вибирали зі всім тим, що тільки могло бути там. Але вже за часів геродота, коли він перебував на Україні, пасічництво було вже на другій ступені. Населення вже мало осідле життя, отже й почали дбати про те, щоб бджоли в них не переводились та більше мати з них прибутків, щоб-то про бджолу вже турбувалися. Для них видобували дупло в живих деревах, щоб забезпечити житло для бджіл, а собі їх працю мед та віск. Отвір в дуплах з боку затуляли лубом або витесаним деревом та ставили певні ознаки, що це дупло належить певній особі.

БОРТНИЦТВО

Так пристосовані дупла звалися бортями, а пасічниківання бортництвом, чи бортневим промислом.

В часи повстання Української державності в IX ст. мед та віск набирав особливої ваги та є головним предметом торгівлі з чужими народами. Греками, Італійцями, Генуезцями, Болгарами, Татарами, Арабами та західною Європою. Гарний торговий шлях Дніпром, що прорізував всю Україну давав змогу ширити торгівлю й мати зносини з культурними народами.

ПАСІЧНИЦТВО НА УКРАЇНІ Є ОДНИМ З ГОЛОВНИХ НАЦІОНАЛЬНИХ ПРОМИСЛІВ, А ПРОДУКТИ ПАСІЧНИЦТВА ГОЛОВНИМ ФАКТОРОМ В ОБМІНІ НАТУРАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА.

Мед і віск є джерелом багатства України й найбільш торговим товаром. Уже в X ст. Київським князем Олегом було складено договори на продукти пасічництва - мед та віск - з грецькими царями в р. 912; подібний договір був складений з греками тако ж кн. Ігорем р. 945, а після з Греків надарив медом, шкірами та лядьми. Про кн. Ольгу згадують, що поворивши деревлян, брала від них дань медом та шкірами. В своєму літопису Нестор Літописець згадує, що р. 969 князь Святослав обирає за столицю місто Переяслав на Дунаї, тільки тому, що туди йому возили дари: Греки - золото й вина; Чехи - срібло, а Русь-Україна - віск, мед, шкіри та челядь.

двородячих родин, що все ще були в зв'язку, не втрачували нічого.

З цього бачимо, що пасічництво надавало великого значіння для вчнення статтів у закон про пасічництво, свідчить про велику роль пасічництва в господарстві країни.

Хліборобство сліжило тоді як підсобна заняття для задоволення власної потреби для прожитку.

В цей час, коли мед та віск мають найбільше значіння, пасічництво набірає й певного поступу.

ПАСІЧНИКУВАННЯ У ВУЛИКАХ.

Бортництво поволі уступає вуликам. Важання в кожного мати як найбільше меду та воску заставили старих пасічників прикласи трохи праці до цієї галузі господарства. Почалося з того, що коли звалив вітер, буля чи що инше бортневе дерево, то пасічник рятував бжія в той спосіб, що відпилював борт і в такий спосіб відкинувши одержував з обох боків відпиляну колоду, котру зміщував або на дереві, або ж просто на землі, забезпечуєчи разом з тим від непрешених "гостей" - ласих на мед ведмедів, що в ті часи мали величезне розповсюдження. Таким чином повстали бортневі вулики, до 2 аршин високі, грубе оброблені (а це пізніше такі вулики краще оброблявано та зміншено або просто виведбувано з колод, що звуться довбанками чи дуплянцями; останні скорочилися й до сього часу в великій кількості, особливо в лісовій частині українських земель). Такі примітивні вулики містили тут же на дереві в лісі, що мало борт, або на сусідньому дереві. Потім вулики стали розставляти поблизу двору в огорожених місцях (пасіках). З цих пір пасічництво почало поширивати сь й в степову Україну. Як давно з'явилися пасіки, себ-то вулики розтавлені, про те певних дат не маємо, але вже на початку XII ст. згадується про пасіки і вулики. Так із хроніки чужоземця Галла, відомо, як він в ній пише: "Я бачив у цій землі надзвичайно багато бжія, пасік на степах і бортей в лісах". З появою вулика пасічництво поширюється територіяльно, а також і знання пасічницьке та використання вуликами

медодайних рослин, що все тоді було в квітах, як згадують літописці. Уже тоді знають про роїв, як вирати мед і відокремлювати віск. Від тоді починають плекати бджіл в певним розумінню - при бортництві дбайно тільки про помешкання для бджол, допомагаючи природі.

ПАСІЧНИЦТВО УСТУПАЄ МІСЦЕ ХЛІБОРОВСЬКІЙ ГОСПОДАРЦІВЦІ В

СИСТЕМІ ОБМІНУ ТАК І В НАРОДНЬО-ГОСПОДАРЧОМУ.

Хоч пасічництво в появі вулика (пасіки) зазнає великого покірнення і певної системи господарювання, але вже під кінець ХУ ст. уступає пер-венство в народній торгівлі збіжжям продуктам хліборобства. Населення починає займатися хліборобством, скотарством і взагалі домашніми промислами.

Тепер вже пасічництво бортневе й пасічне управляється безпосередньо широко тільки у селян; у великих же господарствах - князів, королів і шляхти - експлуатується біля посередньо: через медову дань, побирачу з бортів й має другорядне значіння для прибутків. Дань ця має велике значіння в тім, що на мед завжди є покупці для місцевих корчом і для вивозу. Значіння і вся увага зверталася у великих господарствах на данину та хліборобство.

ТОРГІВЛЯ ПРОДУКТАМИ ПАСІЧНИЦТВА.

(зовнішня).

Хоч пасічництво й зайняло друге місце в господарстві, але в торгівлі з закордоном, особливо з середньою Європою набірало великих розмірів. Про це подають відомості статистичні в XIV, XV, XVI ст.ст. Головна дорога йшла карпатським підгір'ям в Чехію та південну Німеччину, а також через Польку. В торгівлі Галичини й Волині з Прусією в другій половині XIV ст. віск та бугра поступали як місцеві продукти, що йшли на експорт в середню та західну Європу. Тому, що торг виск і ціна на нього багато залежала від його якості, щоб-то чистоти й довіря до неї, то його продажу і вивіз взято під громадську контролю, щоб запобігти

випускові занечищеного воску; часом навіть підмішаного навмисне, для збільшення ваги. Були наприклад скарги різних купців, що до воску домішують лій, або в середину воскової плити - капи (капа - рісіе - приблизно 3 сотнарам) змішувано дерево, каміння й інші тяжкі й дешеві або й зовсім безцінні предмети. В Прусії на тих купців, що привезуть нечистий віск накладає кара.

ЛЬВІВ - ДЕНЕГ - ТОРГОВА І ВОСКОМ.

Тому що у Львові в половині XV ст. заводиться громадська воскобойня, віск, що йшов з Галичини, чи в натуральнім вигляді, чи вже зтопленним в капи, не міг йти на вивіз за кордон, не перейшовши через цю міську воскобойню. На знак, що віск перейшов цю громадську контроль, він діптава в ній витиск міської печатки і вона (печатка) служила гарантією, що до чистоти й якості воску. Цій контролі надавано великого значіння. Коли р. 1600 зловлено одного жидо-фактора пана Гербурта, що хотів провезти віск контрабандою, зфальшувавши міський штемпель і його протектор Гербурт просив за нього (жидо) у Львівського магістрата, то магістрат вказав на те значіння, яке має не тільки для міста але й для цілої держави, щоб той товар виходив до чужих країв без домішки. Після таких аргументів Гербурт відступився від свого прохання, погодившись на те, щоб жидо повісили, хоч би треба було поставити на нього нову шибенець.

Вивіз воску був так значний, що уряд Литовсько-Польський задумав взяти його в своє розпорядження, щоб на тім мати заробіток. В р. 1496 король Ян-Ольбрехт встановив воскову комору в Львові де мали купувати віск від своїх купців й провідентів і потім продавати за кордон. За його прикладом пішли й другі князі, установивши подібні комори у Луцьку, Володимирі, Бересті, Вільську, Городні й дальших містах, де особні восковичі за скарбові гроші мали купувати віск. Хоч й не було тоді державної монополії на віск і не весь віск йшов через руки державних агентів, але все ж таки справоздання цих комор, яке маємо з р. 1503-8 да-

цею були доставлені в місто Львів до м. Давида під час зимарку. Ціна
 уть нам поняття про великі розміри торгу воском. Так з берестейської
 комори закуповує краківський купець і банкір Вонар одного року по над
 2.600 каменів (камень близько 25 кг. = 1 1/2 пуд.) воску, а з луцької
 комори за два роки вивезено 4.617 каменів воску. Крім того управитель
 берестейської комори вивіз за кордон 811 каменів воску. Отже лише з
 берестейської комори за 1 рік 1507 вивезено 3.411 каменів воску =
 5.116 пудів приблизно. Восковничим (Луцьким, Берестейським і Володимир
 ським) дозволено вивозити за кордон 10 м т у к воску (штука = 500 ка-
 менів) щоб-то 5.000 каменів.

Загального доходу Берестейська воскова комора за два роки 1507-8
 дала 1.012 кіп грошей. За вивіз воску за кордон бралися по одній копій-
 грошей за 15 каменів, щоб-то за цих два роки вивезено за кордон через
 одну Берестейську комору по підрахунках доходу біля 15.180 каменів =
 22.270 пудів. Ці числа дають поняття про вивіз воску за кордон в Укра-
 їнських земель та про його народньо-господарче значіння.

Статистика Краківської митної комори виказує такі числа вивозу м
 меду та воску за кордон:

Року 1510	вивезено	15,716	каменів воску і	707	боч. меду
1523	"	"	"	168	"
1533	"	9,840	"	650	"
1535	"	6,527	"	321 1/2	"
1536	"	10,869	"	"	"
1541	"	8,995	"	"	"

МІСЦЕВА ТОРГОВЛЯ ВОСКОМ.

Торг воском при кінці XVI і першої половини XVII ст. ставив одну з
 поважних повідій місцевого торгу. Так, один з краківських купців Гелме-
 гори р. 1580 закуповує воску у Львові партіями за 1.000 злотих і више
 другий вивезить р. 1594 меду 100 бочок. В р. 1634 один зі Львівських
 купців законтрактує від Калиновських на суму 29.000 злотих різних про-
 дуктів з уманських маєтків. в тім числі й мед солодкий (не варений), що

має бути доставлений його підданими до м. Львова під нас ярмарку. Під
імя італійський купець Атананті робить контракт з львівським купцем
сілком як на 3.500 копенів роком за ціну 66.000 злотик.

Продукти бджільництва були головним чином в середню Європу, а посе-
решче були такі міста як Либля, Кракія, Яреслав.

ДАНЬ, ПОДАТКИ, ЯК ЧИННИКИ, ЩО ЗМЕНШУЮТЬ ПАСІЧНИЦТВО.

Під кінець XV століття пасічництво устало місце продуктам хлібо-
робства й на ринок попливло зерно. Збіжжя доставало грошову вартість,
як доставали онопо часу мед, віск, шкіра худоба.
дань, як переважно бралася продуктами пасічництва, тепер перало-
жена на гроші, але инді дань (я то дуже багато) бралася й натурою як
медом, воском та инним збіжжям. Так в р. 1545 13 сіл, що тоді належали
до "Замку Я. князя Дунаєво" а 134 діоринами платили данню так: 8 пла-
тиле чисті й дань, а ректа вироблявало натуральними продуктами. З тих
8 сіл платилася медової дань 97 відер меду - це головний дохід, гроши-
на 31 вопа, віско 15 колок, сина 47 вопа та брібнікі натуралії: кури,
яйця, сало, пшеничні, жетні бекки, вьяливо, воски шерстна (натурою) й
29 сілен. В громаді Батявон медою маєсь близько 70 медових данників та
36 загорадників, що таксаж давали медову дань, так що з цілого села при-
кажалося 45 керців меду, вартости 364 злотик. Також в волости замків-
евній декілька сіл складалося з бортників поголовно і медова дань ста-
вить дуже поважну категорію в доході волости. Медова дань має більше як
1/4 всіх доходів і те при існуванні двох фільварків і инних джерел дохо-
ду. На Подіссі Воднозькій, у волостях Рапаньській і Весненській в поча-
тку XVI ст. в селянських даней грошову вартість мав тільки мед, все
инше, очевидно, йшло на удержання місцевого двору й старости в його по-
мічниках. В селянським оподаткуванні подовне місце займає мед, дальше
овес і сіно, різні припаси до столу (кури, яйця, сало і т.и.)

На Подіссі київській, в описі сіл околиці Житомира з р. 1470 до

початку XVI ст. на основу оподаткування ставить мед й подекуди віск, часом перележені на гронах. В Овруцькому повіті селянин Івасерук Менделюк з своїми синами й братаничами ставить одну "службу" й дає 84 відра меду, 2 грони номірного, подимичу, а касита і жне не три дві й инної служби служать. Ці инні служби є також медерорданем. В околицях Чернигів оподатковуються окремо бортні землі (цеб-то землі, на котрих знаходяться бортні береза, вульки та пасіки), теж і саме й на Волині. В Луцькому повіті, село, де мало 4 дворища платило тільки 4 відра меду і більше нічого. Чи не так і в інших, але в деяких місцях, як в Галичині в продажних контрактах XIV і XV ст. фігурують бортні, пасіки, вивіні дрови й вивіринні укуди. Біля Карачнів від Львова за прикладом в 1790 мадедавати четвертну меду (цеб-то зивокнаблководи) бортня (чи вулька медом 1/4 частину): мери, цукі, хліба немачі, а двох двори Неукрає була справа з дачинами в пасічництво наглобожанській ріці вобережній та правобережній. На Слобожанщині першим заняттям було пасічництво в часи колонізації цього краю і цей промисел набірає там широкого розвитку. Так, наприклад, деякі бортники та перші вбогабухиса коє новітк, котрих бортничих дярєв, мали до 500 і більше вуликів і вивічували до двадцяті біля 900 пудів меду за рік і та Слобожанщині.

На Лівобережжю в ті часи: XVI - XVII ст. пасічництво було тільки в козаків хліборобів та деспотичних, а у великих маєтках, себ-то магнатських маєтків не було зовсім. Таким чином: великі власники пасік, а також козаки уряд збирали з народу данину "десятину"; більшу частину зібраного таким чином дяком меду та воску продавано за вердеи, а решту споживали та виробляли пива для кермії. Податок був встановлений в такій розмірі: від 10 вуликів одного, або зямієди десяти до пудива 60 копійок. Це було так зване "очкове"; або "півескове" - то коє було менше 10-ти вуликів.

*) в XIV - XV ст. М. Грушевський: Історія України-Руси. Том XI -

вуликів на пасіці.

Цих поданих окремих фактів досить, щоб уявити пасічництво в ціло-
сти в XIV - XVII століттях та його значіння в народньому господарстві.
Пасічництво було так високо поставлено, що Українські пасічники слави-
лися за кордоном як найкращі спеціалісти. Їх запрошували на великі пасі-
ки Московії та Польщі. Навіть трьох пасічників "черкасів" було послано
Білгородським воеводою до Москви на пасіки царя Олексія.

Однак податки, що головним чином побіралися медом в натурі або в
грошах чи інших натураліях, які завжди переводилися на вартість меду,
як далі побачимо спричинились до занепаду пасічництва.

Основу старого оподаткування ставили дань медова - її вартість об-
числювано при ястрації на 88; потім овес - пересічно по колоді з дво-
риша (вартість 26 1/2 злотях); далі куря, яйця, хліби печені, а де-яких
дворец хмель, конопля, прядиво, а цілою громадою давали 15 1/2 кунець.

ЗАНЕПАД ПАСІЧНИЦТВА.

Така цінність продуктів пасічництва дуже непомірними податками,
доходила до того, що спричинялася до занепаду пасічництва, як це особли-
во сталося в XVII та XVIII ст. на Лівобережжі та Слобожанщині. Але не
в меншій мірі занепад пасічництва відбувся і по інших українських зем-
лях й по інших причинах.

Велике значіння на занепад пасічництва мала тако ж і соціальна не-
справдливість, що тоді панувала. Витворилося дві протилежних суспільних
кляси по своїх соціальних і національних положеннях. З одного боку сер-
ред шляхти була велика роскіш, особливо серед чужонаціональної як моск-
ковської та польської, а з другого - злидні селянства чи як їх тоді на-
зивали клопи, раби, смердь, чернь і т.и. Ці перші данини не платили во-
сім або зовсім незначну, тоді як другі своїми данинами, непомірними
для них утримували все панство чуже і своє та кляв всю державну систе-
му. Від таких несправдливих і тяжких порядків багато селян тікало на
вільні землі в степ козакувати. Ці причини тако ж у великій мірі спри-

чишварів, асенавал, пребичицтва. Деякі з них втрачували свій звичайний
розмір, а інші збільшувалися в розмірі й плодючістю та ліс. Під кінець
XVI ст. значна частина земель належала до держави, але через те значно зменшилася
частка для виводу пшениці. В південній Україні багато робили шкоди Тата-
ри, де своїми наскоками руйнували пасіки. Польська шляхта почала приби-
рати до своїх рук селянські пасіки. Завчасно зацької революції в поло-
вині XVII ст. ці пасіки попадали вже до рук української шляхти та мана-
стирів. Так наприклад, Болдан Хмельницький забрав до себе пасіку поль-
ського шляхтича Шичкині в м. Лебедині. Завчасно знову пасіки знову
лише Народні партії відновила в Битовській добу (XV - XVI ст.), коли воно
стояло в рівні з іншими державами. Час Польщі, революції нових часів на її
вобережжю, від несконечних порядків і заходами зовсім зникли.

**ПАСІЧНИЦТВО ВІДРОДЖУЄТЬСЯ У ШЛЯХТИ І ЗОВСІМ ЗАНЕПАДАЄ
У СЕЛЯНСТВО.**

Після козацьких переворотів в кінці XVII ст. пасічництво знову поч-
ало відроджуватися, але вже став до помітним галузям сільськогосподар-
ства. Тільки на Слобожанщині старі заборони було знято і нові галузі сільського господарства в коза-
цькій та польській. Багато спричиняється новому коширню пасічництва,
медоварне виробництво, що під кінець XVII і на початок XVIII ст. за-
чало вирятися. На жаль пасічництво почало зживати в шляхетських маєтках, при мен-
шій частині у попівських садибах та заможних козаків. Козаків-хлібороби
та посполитих хоч і хотіли ваяння після козацької революції пасічництва
чи мало було розведено пасік, але далі пасічництво в а н е п а -
д а л о, бо земля брали передати до одного вулиці з кожних десяти,
Брали і пропана. В 1728 було взято медоварів
348 вулиців. В 1728 у частку
В 1728 в 259 вулиців (123 власники) було зібрано в 1728

156 карб. 40 коп. до 60 коп. в вулина. Року 1726 медової десятини
було взято з 247 вуликів - 148 карб. 20 коп.

Року 1727 медової десятини було одержано за 145 вуликів всього
тіляки 87 карб. по 60 коп. в вулина.

У посполитих р. 1723	було	3.460 вуликів	100%
1725		2.590	75 %
1726		2.470	71 %
1727		1.450	42 %

Протягом п'яти років у посполитих Гетьманського земку пасіки зменши-
лись на 2.010 вуликів або на 58 %.

Треба взяти під увагу ще й те, що це зменшення зменшення збільши-
лось, коли при гетьманові Апостолові податки не збільшилися. Заводила-
ся панщина. Гетьмани цілі села дарували панам і монастирям. Хоч під
кінець ХVIII віку й вивозився мед із України річно 12.000 пудів, але
на Україні мед для селянства був ласодами. Хіба де в шинку можна було
випити розбавленого (кислого по 20 коп. за відро) меду. Шляхта й ма-
настирі готували питво з свого меду (бо мала на це право) й продавали
в своїх шинках. Віск йшов у продаж свічками; на воскові добре заробля-
ли з побожних селян. Селянство почало дивитися на пасічництво як на
річ, що йому не під силу. Згодом селянство про життя пікіл забуло й те,
що знали його предки.

Що народне пасічництво занепало, свідчить уже й те, що р. 1775 па-
січництво було звільнено від усіх податків. Брати податок із пасічників
посполитих уже не було змоги, бо в них пасіки первелися. Року 1775 була
зруйнована й Запорізька Січ, де найдовше трималося народне пасіч-
ництво.

Однак такі ненормальні відносини були не для всіх класів тогочас-
ного сільства. В той час, як селянське пасічництво занепало, шля-
хецьке зростало. До цього наведемо такі приклади: у 4 волостях - Батур-
инській, Виковській, Гайдацькій та Яготинській з р. 1769 у маєтку гра-
фа Розумовського було 1.159 вуликів, а вже року 1772 - 1.912 вуликів.

У Батурні бунув свічний завод, з якого Андрій Розумовський вивіз р. 1810 у Відень 400 пудів воскуваних свічок. Тако ж чималі пасіки були в монастирях та у заможних мешках, але тут пасічництво не знало поступу, як трималося старого перляку на засоби пасічництва.

Політика урядів чужих і ворожих українському народові: Поляки на Західних землях, а Москалі на Східних мали вже одно на меті: в с е в з я т и і нічого не д а т и, а тому й обернули наші землі у свої колонії. Господарство в ділому, а з окрема пасічництво, якою частіше в тих хапливих часах, до тут наведених, занепадало все більше і більше.

Коли немає поступу, свободи і правди життя занемирає. Так сталося й з українським пасічництвом. Тільки в початку XIX ст. пасічництво во Українське, а разом з тим і світове починає відроджуватися, дякуючи винаходів - Українцем Петром ПРОКОПОВИЧЕМ - першого рамкабгивуника у світі.

Прокоповичем починається нова доба в пасічництві - раціональна.

Л І Т Е Р А Т У Р А:

1. Михайло Грушевський: Історія України-Руси т. I. Львів 1904 р.
2. " " " " " " " " " " т. III. " 1905 р.
3. " " " " " " " " " " т. VI. Київ 1907 р.
4. проф. М. Е. Слабченко. Хозяйство гетьманщини в XVII-XVIII ст. т. III. Очерки торговли і торгового капитализма Одеса 1923
5. Ол. Невинський. Прибуткова пасіка. Київ 1925.
6. В. Нестероводовий. Пасіка. Київ 1926.
7. Тодось Юрченко. Короткий нарис історії укр. пасічництва. Прилук 1926.
8. А. Г. Козачок. Бджільництво. Київ 1927.
9. Л. Л. Лагстрот. Пчела і улей. Ленинград. 1925.
10. Dr. Fr. Kubes. Včelářské právo a národohospodářský význam Včelářství v Československé Republice. Praha. 1925
- II. Včelářova Sítanica. Díl II. I. Praha 1925.

Р О З Д І Л І І.

ПАСІЧНИЦТВО З ДОБИ П. ПРОКОПОВИЧА - ПОЧАТКУ ХІХ СТ. ДО ПРОГОЛОШЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ САМОСТІЙНОСТІ Р. 1918.

Українець Петро ПРОКОПОВИЧ - винаходець першого рямкового вулика в світі.

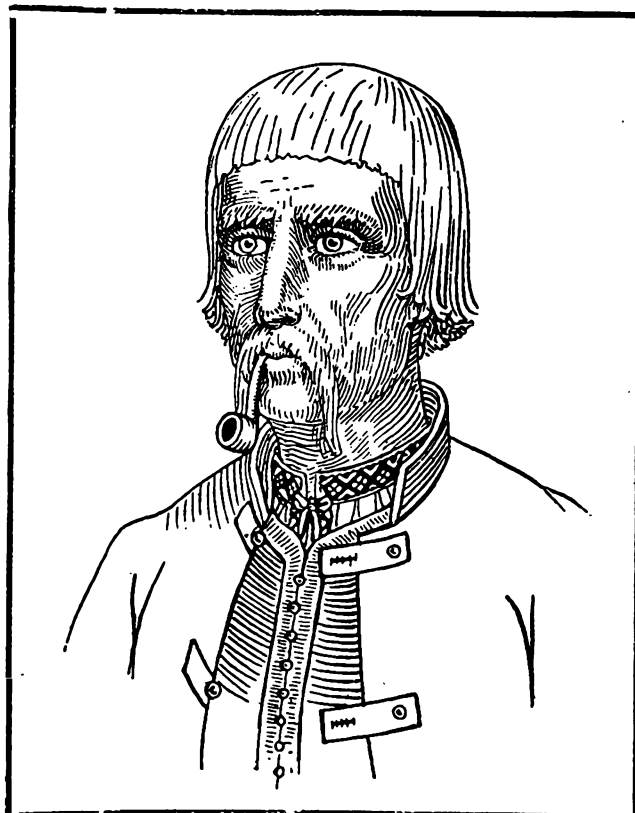
Від початку ХІХ ст. пасічництво на Українських землях починає нову добу - добу раціонального пасічництва.

Року 1775 липня 29 на Чернігівщині в селі Митченках Конотопського повіту в родині сільського священника, народився Петро ПРОКОПОВИЧ. Цеб-то тоді, коли українське пасічництво цілком занепало. П. Прокопович після домашнього гартання вступив до вищої Київської Академії Петра Могили. Після скінчення Академії вступив до війська, але вже скоріе, в р. 1798 залишає військову службу та, повернувшись до рідного села, зачинає пасічницювати. Розуміючись на пасічництві він скоро збільшує свою пасіку і за 11 років вже має 500 вуликів бжіл.

Що спонукало П. Прокоповича залишити військову службу - чини й орденів та взятися до пасічництва не відомо. Відомо, що його родичі мали гарну пасіку, де він з малечку кохався в пасічництві. Як високо освічена людина він не міг задовольнитися старим методом пасічництва. Після кількох років безперестанної праці р. 1812 винаходить рямковий вулик, а вже р. 1814 оголошує свій винахід в московських часописах, чому й дається винахід першого рямкового вулика в світі в р. 1814, а не в р. 1812, коли він був дійсно винайдений.

ДІЯЛЬНІСТЬ ПЕТРА ПРОКОПОВИЧА.

Петро Прокопович не був людиною для самого себе, але служив людям і всі його праці є тільки для людей - для громади. Як громадська людина з широкою ініціативою, він завжди ініціює щось нове, чого ще не було. Так р. 1826 відкриває першу пасічницьку школу в рідному селі, що

Петро Прокопович,
що перший в світі в 1814 році
винайшов рухому ґрамкву.

була також єдиною тоді в Європі, а вже року 1828 одержує офіційний дозвіл на явля її відкриття від московського уряду. В цій школі багато вчилася учнів як з панських так і з бідних селянських та кріпацьких родин. Бідним допомагав сам Прокопович помешканням, харчами та одягом. За це на нього нападали дворянство, що, мовляв, навчає "підлих людей", але на це Прокопович завжди давав достойну відповідь: "Метою моїх зусиль - відповідає Прокопович - є поширення справжнього знання про бжля, більш корисного ніж було попередю, введення пасіки і одкриття можливостей збільшити цю багату галузь господарства на батьківщині нашої на найвищу ступінь досконалости та поширення, покласти тверді основи цій мезі, відповідні з істотою всього плану і т.н. Щоб досягти цього потрібно і необхідно виховати людей саме з того стану, що несправділиво й обраливо називають підлим. Підлими треба вважати дармоїдів, а не тих людей, що узявають собою силу й багатство держави". В його школі вчилися ще й чужинці: поляки, німці, чеки, москалі, італійці та інші. Сам Прокопович теж багато знав чужих мов і тому йому легко було порозуміватися з чужинцями. З цієї школи багато вийшло діячів пасічництва, як то: Великдан С., Костинецький Я., Пономарьов, Покровський-Муравко (Покровський-Муравко написав унизечку про пасічництво на Україні, яка потім в 1841 р. перкладена на французську мову й видрукована в Парижі та на німецьку мову й видана в Дяйпцігу) й інші. Школа була огнищем української культури, тому й не диво, коли її відвідували такі великі українські люди, письменники й діячі, як Тарас Шевченко, С. Ніс, М. Костомарів і інші.

Слава як видатного пасічника Прокоповича та його школи була відомою тоді культурному світові. Ця школа проіснувала аж до 1879 р. давши більше 700 вчених пасічників. Прокопович писав лекції для учнів в українській мові, а також багато писав статтів з пасічництва та халівся, що не було тоді українських часописів, де б він міг їх містити. Тому свої статті перкладав на московську мову й містив у московських часописах. Прокопович подав перші досвіди над життям матки, трудня й обколи. Був першим дослідувачем медадйних рослин, роблячи спостереже

ня як вони медують і в яку годину краде.

Прокопович розумів, що з розвитком рільництва пасічникам треба братися за посів та посадку медодайних рослин. От чому він сам провадив посіви медодаїв великі площі, а парки обсаджував медодайними деревами. Він перший організував пасічницькі виставки та відділи пасічництва на сільсько-господарських. До життя Прокоповича виставок з пасічництва не було.

Праця Петра Прокоповича на перевалі до раціонального пасічництва дуже велика. Він поклав початок пасічницькій науці. Першим виступив як практик, педагог і пасічництво ставив на ґрунт досвіду. Створив свою школу в пасічництві, вплив якої був довго і по його смерті. Помер П. Прокопович р. 1850 січня 31 дня. Похований у селі Пальчиках Кочетопського повіту на Чернігівщині.

ВІДРОДЖЕННЯ ПАСІЧНИЦТВА.

З першого розділу знаємо, що пасічництво в кінці XVIII ст. зовсім занепало. Щоб пасічництву дати життя, треба було в першу чергу його звільнити від податків, що й було зроблено ще р. 1775. Але пасічництво зазнало такої руїни, що потрібно було кілька десятків літ, щоб воно знову почало відроджуватися. Це навіть занепокоїло було московський уряд і ним було послано за кордоном кількох людей на навчання та перекладалися книжки з пасічництва на московську мову, щоб з них вчилися пасічникувати. Ці заходи потрапу з причинилися й до відродження пасічництва й на Україні. Але все ж відродження народнього пасічництва на Україні треба завдячувати тільки Петрові Прокоповичові. Його пасіка нараховувала більше 2.000 вуликів бжіл й до того зразково й раціонально поставлена на господарка на пасіці заохочувала й навчала кожного, хто тільки хотів побачити цю пасіку. Учні, що виходили зі школи Прокоповича розносили знання й нову методику пасічництва по всіх закутках українських земель. Але не тільки по Україні, а й по цілому світі. Виставки з пасічництва, заведені Прокоповичем, теж багато сприяли поширенню пасічництва. Відпис

рукописів пасічництва написаний Прокоповичем, був єдиним джерелом тоді, для черпання пасічницького знання по за школою. Всі заходи як з боку самого Прокоповича так і після його смерті - послідовниками його як Великданом Степаном спричинилися до того, що вже в кінці XIX та початку XX віку маємо пасічництво на українських землях дуже поширеним.

СТАН ПАСІЧНИЦТВА НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ.

НАДДІПРЯЩИНА.

Правобережна: 1. ВОЛИНЬ, 2. Поділля, 3. Київщин

Лівобережна: 4. Чернігівщина, 5. Полтавщина,

6. Харківщина.

Степ: 7. Херсонщина, 8. Катеринославщина,

9. Таврія.

Стан пасічництва на Наддніпрянщині по окремих губерніях був таким:

І. В О Л И Н Ь.

Рок	Пасік		вуликів		всього пуд.		на суму в карб.	
	всього	селянс.	всіх	в рамкові	межу	воску	межу	воску
1884	8.330	-	134.705	-	-	-	-	-
1893	-	-	185.344	20.388	-	-	-	-
1900	-	-	170.006	22.636	42.000	5.534	252.000	143,6
1907	-	-	183.653	34.111	39.321	3.802	205.926	150,8
1910	14.453	12.485	205.938	43.230	59.850	7.340	353.100	190,4

Ця таблиця показує, що пасічництво весь час збільшується. Пасічників збільшилося з 8.330 від р. 1884 до 14.453 в р. 1910. За той же час (26 років) вуликів також збільшилося з 134.705 на 205.938. В середньому на одну пасіку припадо в р. 1884 вуликів бжля 16,1, а в р. 1910 14,2 вул. Кількість рамкових вуликів за 10 років з 22.636 в р. 1900 збільшилася до 43.230 в р. 1910. Врбутьків від пасічництва було зискано в р. 1900 на 395.624 карб., а в р. 1907 на 356.778 карб. І в р. 1910 на

549.940 карб. зростаючи річними пудами, навіть за той час, коли всі сім'ї подали числа викаркують тільки на розвиток пасічництва на Наддні. пасіку в середньому припадає в р. 1893 - 15 вул. а в р. 1910 - 17,5 вул. Прибутків від пасічництва в 1910 р. 638.732 кар.

2. П О Д І Л І Я.

Роки	п а с і к		в у л и к і в		з д о б у т о п у д і в		н а с у м у в т и с .	
	всіх	селянск.	всіх	рямкових	меду	воску	меду	воску
1893	-	-	87.299	27.396	17.779	5.272	-	-
1910	11.535	11.093	205.870	39.331	67.504	8.765	435.398	203.3

За 18 років пасічництво збільшилося на 236 % від р. 1893 до 1910. На 1 пасіку в середньому припадає в р. 1893 - 15 вул. а в р. 1910 - 17,5 вул. Рямкових вуликів зменшилося з 32 % в р. 1893 на 19,1 % в р. 1910. Причина в тім, що абсолютний брак засобів до поліпшення пасічництва в губернії, як то інструкторів, курсів, виставок і т.д. зпричинявся до поширення довбачочних вуликів в селянських господарствах-пасіках. Однак абсолютне число рямкових вуликів зросло. Прибутків пасічництво дало в 1910 р. 638.732 кар.

3. К И Ї В Щ И Н А.

Роки	п а с і к		в у л и к і в		з д о б у т о в п у д .		н а с у м у в т и с . к .	
	всіх	селянск.	всіх	рямков.	меду	воску	меду	воску
1893	-	-	136.316	40.895	-	-	-	-
1910	7.758	7.397	242.345	57.414	78.736	8.323	464.542	190,6
1912	-	-	300.000	-	-	-	-	-
1917	7.927	-	148.408	58.467	-	-	-	-

На Київщині пасічництво від р. 1893 аж до р. 1912 зростало і до досит сильно, але дальше війна світова та революційні події мали шкідливі наслідки для пасічництва і воно зменшилося відразу на 51 % в р. 1917 проти р.

1912. Помітне зростання рямкових вуликів, навіть за той час, коли пасічництво загалом зменшилось. Зріст пасік за 7 років не значний, на 169 вуликів. На одну пасіку в середньому припадає в р. 1893 - 15 вул. р. 1910 - 32 вул., р. 1917 - 18,7 вул. Прибутків від пасічництва в р. 1910 зискано на 656.148 карбованців.

4. Ч Е Р Н И Г І В Ш И Н А.

Роки	п а с і к		в у л и к і в		здобуто пуд.		на суму в тис.к	
	всіх	селянск.	всіх	рямков.	меду	воску	меду	воску
1893	-	-	108.700	10.870	-	-	-	-
1910	7.795	7.304	282.684	34.150	116.685	9.317	612,59	215,23

Поступово збільшилося тут пасічництво від р. 1893 з 10% до 12% в р. 1910 рямковими вуликами. Загалом теж значно збільшилося за той час абсолютно, на 173.984 вул. або 160%. Величина пасік в р. 1910 в середньому була 36,1 вул. Прибутків від пасічництва зискано в р. 1910 на 827.834 карб.

~~Хмельницьких~~

5. П О Л Т А В Ш И Н А.

Роки	п а с і к		в у л и к і в		здобуто в пуд.		на суму в тис.	
	всіх	селянск.	всіх	рямкових	меду	воску	меду	воску
1772	-	-	82.640	-	-	-	-	-
1889	20.925	-	270.335	-	-	-	-	-
1893	-	-	259.790	-	419.918	49.400	-	-
1903	-	-	-	-	103.000	-	-	-
1907	-	-	325.000	-	150.000	-	-	-
1910	11.482	10.926	305.391	-	109.038	11.718	708,74	294,70

За період від 1772 до 1910 р. (138 років) збільшилося вуликів бхід

в 32.610 до 205.391 або 935 % , але від року 1889 від умов несприятливих для пасічництва як посуха, пилюка, холодні літа, пасічництво зазнавало зменшення, що потім за кілька років поправлялося. Рямкових вуликів збільшилося в 10 % в р. 1893 до 14,9 % в р. 1910. Величина пасік в середньому в р. 1893 - 15 вул., а в р. 1910 - 26,7 вул. Пасік від р. 1889 аж до р. 1910 зменшувався. Прибутків від пасічництва в р. 1910 змекано на 1.003.454 карбованця.

6. Х А Р К І В Щ И Н А.

Роки	п а с і к		в у л и к і в		з д о б у т о в п у д.		н а с у м у в т и с . к.	
	всіх	селянськ.	всіх	рямк.	меду	воску	меду	воску
1893	-	-	210.605	40.015	-	-	-	-
1910	8.066	7.644	245.573	35.330	61.113	8.531	413,51	188,95

Кількість вуликів загально збільшилась за 18 років тільки на 116% але рамкових вуликів зменшилося. Так в р. 1893 було їх 19 %, а в р. 1910 тільки 14,7 % - в абсолютних числах з 40.015 на 35.330 вул в р. 1910. Причини зменшення рамкових вуликів, а також низький рівень пасічництва треба віднести на недостаток засобів подібно як і на Поділлі. Величина пасік в середньому в р. 1910 була 30,4 вул. Прибутків від пасічництва в р. 1910 змекано на 601.472 карб.

7. Х Е Р С О Н Ш И Н А.

Роки	всіх селянськ.		всіх рамков.		з д о б у т о в п у д.		н а с у м у в т и с . к.	
	всіх	селянськ.	всіх	рямков.	меду	воску	меду	воску
1893	-	-	75.000	22.500	-	-	-	-
1907	-	-	9.100	-	-	-	-	-
1910	2.100	1.961	40.261	8.732	10.272	2.062	90,91	44,64

Засушливі роки від 1892 аж до 1908 знизили пасічництво на стільки, що воно не могло так скоро поправитись від нанесеної йому шкоди аж до р. 1910. За 14 років (від 1893 до 1907) воно зменшилося на 66.000 вул. або на 121,3 %. За 18 років (від 1893 до 1910) на 34.749 вул., або на 86,2 %. В пасічницькій господарці відбувся регрес - з 30 % рямкових вуликів р. 1893 число їх зменшилося до 21,6 % в р. 1910. В останні часи знову побільшується як число пасік так і число рямкових вуликів у них. Величина пасіки в середньому в р. 1910 була 19,1 вул. Прибутків від пасічництва за 1910 р. зискано 135.554 карб.

8. К А Т Е Р И Н О С Л А В Ш Ч И Н А.

Роки	в усіх селянськ.		в ульях і в рямков.		здобуто в пуд.		на суму в тис.к.	
	всіх селянськ.	всіх рямков.	в ульях і в рямков.	в ульях і в рямков.	всіх рямков.	всіх рямков.	всіх рямков.	всіх рямков.
1893	-	-	185.600	14.258	-	-	-	-
1907	1.025	-	-	-	39.321	5.802	235,82	150,85%
1910	3.234	3.011	76.914	24.481	25.322	3.168	227,90	76,83

Пасічництво на Катеринославщині з р. 1893 впало з 185.600 вул. до 76.914 в р. 1910 або на 108.686 вул. = 141,3 %. Таке велике зменшення пасічництва треба віднести на період (з 1892 по 1908 рр.) посушливих років, а особливо дався в знаки пасічникам рік 1896, коли на всьому північному побережжі Чорного моря мало випало дощів і спека досягала до 60° за Цельзієм. Пасік збільшилося за три роки (1907-1910) з 1025 до 3.234 або на 315 %. На одну пасіку в середньому припадало в р. 1910 - 24 вул. Прибутків від пасічництва було зискано в р. 1907 на 386.678 к а в р. 1910 на 304.731 кар.

9. Т А В Р І Я.

Роки

на базисі, до відсотковості на 399,187 руб. в ділянці, але ціна 15 руб. пішла на поправку статистичних звітів в ділянці розрахунку. Ціна за 1907 р. неурядовий період з р. 1892 на 1907.

Роки	всіх свідків в у д. н. к. і в; здобуто в пуд.		на суму в тис. ка	
	всіх свідків	всіх рямк.	меду воску	меду воску
1907	500	7.100		
1910	1.388	1.339	25.614	11.990
			8.680	560
			80,70	13,37

Пасічництво, до в кінці XIX ст. нараховувало до 15.000 вул. в період засух з 1892 до 1907 р. зменшилося до 78100 вул., що потім за 3 роки поправилося й збільшилося проти того стану, в якому було до р. 1892 Рямкових вул. в р. 1910 було 46,8 %. Величина пасік в 1907 р. була 14,5 вул., а в р. 1910 - 6,5 вул. Пасік за 3 роки збільшилося майже в три рази. Прибутків від пасічництва зисково в р. 1910 на 94.081 карб.

З наведених таблиць бачимо, що пасічництво за 18 років від 1893 до р. 1910 зросло з 1.301.401 вул. до 1.670.590 вул. (на 369.189 вул.) тоб-то на 28,4 %. Але в одних губерніях воно збільшилося більш як на 150 %, а в інших зменшилося майже на 150 %, а саме:

Губерні	На скільки вуликів збільшилося	% збільшення	На скільки зменшилося вул.	% зменшення
Волинь	20.604	11,1		
Поділля	118.571	135,8		
Київщина	106.029	77,7		
Чернігівщина	173.984	160,0		
Полтавщина	45.601	17,9		
Харківщина	34.968	16,6		
Херсонщина	-	-	34.739	86,2
Катеринославщина	-	-	108.686	141,3
Разом	499.757		143.425	

9. Т А В Р І Я.

Роки	п а с і к в у л и к і в: здобуто в пуд.						на суму в тис. ка	
	всіх	белянок.	всіх	рянк.	меду	воску	меду	воску
1907	500	-	7.100	-	-	-	-	-
1910	1.389	1.339	25.614	11.990	8.680	560	80,70	13,37

Пасічництво, до в кінці XIX ст. нараховувало до 15.000 вул., в період засух з 1892 до 1900 р. зменшилося до 7000 вул., що потім за 3 роки поправилося й збільшилося проти того стану, в якому було до р. 1892 Рямкових вул. в р. 1910 було 46,8 %. Белячина падік в 1907 р. була 14,5 вул., в в р. 1910 - 6,5 вул. Пасік за 3 роки збільшилося майже в три рази. Прибутків від пасічництва зростало в р. 1910 на 94.081 карб.

З наведених таблиць бачимо, що пасічництво за 18 років від 1893 до р. 1910 зросло з 1.301.401 вул. до 1.670.590 вул. (на 369.189 вул.) тоб-то на 25,3 %. Але в одних губерніях воно збільшилося більш як на 150 %, а в інших зменшилося майже на 150 %, а саме:

Губерні	На скільки вуликів збільшилося	% збільшення	На скільки зменшилося вул.	% зменшення
Волинь	20.604	11,1		
Поділля	118.571	135,8		
Київщина	106.029	77,7		
Чернігівщина	173.984	160,0		
Полтавщина	45.601	17,9		
Харківщина	34.968	16,6		
Херсонщина	-	-	34.739	86,2
Катеринославщина	-	-	108.686	141,3
Р а з о м	499.757		143.425	

Як бачимо, що збільшилося на 499.757 вул. в дійсности, але 143,425 вул. пішло на покриття того, що загинуло в Катеринославщині та Херсонщині в посушливий період з р. 1892 по 1908.

Тому що великий $\frac{3}{4}$ рямкових вуликів загинув по цих двох губерніях, а по інших був приріст добанок, як Чернігівщині, Поділля та Харківщині, то $\frac{3}{4}$ рямкових вуликів не збільшився, але збільшилося абсолютне число їх проти р. 1893.

Р 1910 р. пасічніцькі господарства поділялися на селянські та не селянські (панські, сільської інтелігенції, монастирські, урядовців і т.д.)

Губерні	П а с і к				
	Всіх	селянських.	інших	$\frac{3}{4}$ селянськ.	$\frac{3}{4}$ інших
Волинь	I4.483	I2.485	I.968	86,4	I3,6
Поділля	II.535	II.099	436	96,0	4,0
Київщина	7.758	7.397	361	92,7	7,3
Чернігівщина	7.725	7.304	421	93,6	6,4
Полтавщина	II.482	IO.926	556	95,1	4,9
Харківщина	8.066	7.644	422	94,7	5,3
Херсонщина	2.100	I.961	139	93,4	6,6
Катеринославщина	3.234	3.011	223	93,1	6,9
Таврія	I.488	I.339	149	90,6	10,0
Р а з о м	67.911	63.166	4.745	93,0	7,0

По кількості вуликів з розподілом на добанки та рямкові в окремих губерніях був такий стан:

Губерні	Вулики в цілому:			вулики у %	
	Всіх	Довбаних	Рямкових	Довбаних	Рямкових
Волынська	206.939	162.708	43.230	79,0	21,0
Подільська	205.870	166.539	39.331	80,8	19,2
Київщина	242.346	185.121	57.214	76,4	23,6
Чернігівщина	282.684	245.534	34.150	86,8	13,2
Полтавщина	305.391	259.596	45.795	85,0	15,0
Харківщина	245.573	210.243	36.330	85,6	14,4
Херсонщина	40.261	31.539	8.722	78,3	21,7
Катеринослав.	76.914	52.433	24.481	68,0	32,0
Таврія	25.614	13.624	11.990	53,2	46,8
Р а з о м	1.380.590	1.380.347	300.243	81,5	18,5

З цих двох таблиць видно, що 93 % пасік селянських, а тільки 7 % належить не селянам. Але культурні пасіки були не селянські. Так у селянських пасіках рямкових вуликів було лише 15,8 %, а в неселянських - 33,8 %. В кінці XIX ст. пасіки у селян були майже довбаними (дуплянки), отже 15 % рямкових вуликів на селянських пасіках в р. 1910 свідчать про те, що раціональне пасічництво почало ширитися і серед селянських пасік.

По кількості вуликів в околицях найбільше має Полтавщина, Чернігівщина, Харківщина, а найменше: Катеринославщина, Херсонщина та Таврія. Відсоток рямкових вуликів найбільше має Таврія - 46,8 %, Катеринославщина - 32,0 %, Київщина - 23 %, та Херсонщина - 21,7 %, а найменший - Полтавщина - 15,0 %, Харківщина - 14,4 % та Чернігівщина - 13,2 %.

По кількості вуликів на одну пасіку на 100 душ населення, 100 десятин та сто квадратних верс наступна таблиця подає такі числа за рік

1910, проведеної за матеріалом досліджень тільки в Україні.

	На I пасіку	На 100 душ	На 100 кв. верст	На 100 кв. верст
Волинь	14,2	5,3	3,1	326,8
Подільська губернія	17,5	5,5	5,3	517,9
Київщина	31,0	5,3	5,2	540,9
Чернігівщина	36,1	9,5	5,8	614,5
Полтавщина	26,7	8,5	6,7	697,2
Волинська губернія	11,4	2,33	1,23	235,11
Харківщина	30,4	7,5	4,9	512,7
Подільська губернія	12,1	4,43	22,10	433,73
Херсонщина	19,1	1,1	0,6	66,3
Київщина	13,0	3,00	22,00	635,14
Катеринославщина	24,0	2,5	1,3	138,0
Чернігівщина	12,3	1,3	22,30	397,33
Таврія	6,5	1,3	0,4	48,2
Новгородська губернія	14,7	3,60	20,11	1.003,45
Дніпропетровська губернія	11,0	6,75	22,11	601,47
По Україні	24,1	5,3	3,4	359,6
Харківщина	10,1	2,83	21,01	120,55

Як видно, що в північних районах пасіки вистота на площу в 100 дес та площу в 100 кв. верст найбільш припадає дуків, тоді як в південних найменше. Догідність кліматична та достаток медоносів природних в лісах та лісостепових районах, як тако ж і посух трічі, рапоз. та інших метеолужатих рослин є тим найбільш сприятливим фактором, до розвитку пасічництва в цих районах. Але не в південних степових, де брак достатньої кількості медоносів та посух, як і в північних, де посух та посух не впливає на можливість спричиняється до частих літніх засух, при яких рослина не викидає нектару, як і в південних, де посух та посух не впливає на можливість діляк нектару і околиці залишаються голодними навіть у літі. Такі засухи, як і посух та посух, як і в південних, де посух та посух не впливає на можливість літні періоди повторюються досить часто, тому й бджільництво не може там квітнути від доброту, як і в південних, де посух та посух не впливає на можливість розвинути в такому розмірі, як в північних районах.

З цієї та попередніх таблиць видно, що на Наддніпрянські пасіки є селянські, 93 %, середня величина пасік 24,1 вул.; По кількості вуликів на 100 душ населення - 5,3 вул., - на 100 дес. площі - 3,4 вул. і на 100 кв. верст - 359,6 вул.

З цього видно, що характер пасічницької господарки не промисловий, а споживчий. Пасічництво є допоміжною галуззю в селянському господарстві

діві, промисловий же характер пасічництва, тільки зображуваням сподобався. Про дохідність пасічництва, як для окремого господарського господарства по губерніях, так і в народно-господарному значінні ціле і країни немає такі відомости наступна таблиця за 1910 рік:

Губерні	Здобуто в I вулика		Ціна I пуда		Здобуто меду та воску по ціні в вис карбованців
	меду	воску	меду	воску	
	ф у н т і в		карбованців		
Волинська	11,6	1,4	6,25	21,95	535,12
Подільська	13,1	1,7	6,45	23,30	638,73
Київщина	13,0	1,4	5,90	22,90	655,14
Чернігівщина	16,5	1,3	5,25	23,10	827,83
Полтавщина	14,2	1,5	6,50	25,15	1.009,45
Харківщина	9,9	1,4	6,75	22,15	603,47
Херсонщина	10,2	2,4	8,85	21,65	185,55
Катеринослав.	13,1	1,6	9,00	24,25	304,73
Таврія	13,5	0,9	9,30	24,15	94,08
Р а з о м	13,2	1,4	7,15	23,83	4.796,12

Літо 1910 р. було несприятим для пасічництва, а тому збір меду та воску був малим проти попередніх літ. Збір меду та воску як видно не був однаковим; на це впливали як місцеві умови медодаїв, так і клімату, так і система пасічництва - рямковий вулик давав більше прибутків від добанки. Того року здобуто продуктів пасічництва - меду та воску - в загальній ціні на 4.796,127 карбованців. По губерніях найбільше прибутків: Полтавщина - 1.009,454 кар., Чернігівщина - 827,834 кар., і Київщина - 655,148 кар. Того ж року було продано за межі Наддніпрянщини - меду 505,729 пуд. на 3.591,072 карб. та воску 60,214 пудів на 1.119,280 кар., а разом продано на 4.711,053 карб.

Попередні роки були гарними для пасічництва і медозбір був дуж-

не добрим, тому запас в попередніх роках дозволяє на вибір, окрім очищеного меду на місцях та переробленого на штиво в медоварних заводах. Віск споживався головним чином для виробу свічок та інших технічних потреб.

КУБАНЩИНА

Кубанщина в українських умовах має най-

тому то там так окремо дано тем різних таблиці.

цтва на Кубанщині:

уто по ціні в карбованцях	На 100 кв. верст вул. населення	На 100 душ вул.	На 100 дес. вуликів.	Розум	Всього	Вулк. хунт. меду	Вулк. хунт. воску	Здобуто з I-го вулика хунт. меду	Здобуто з I-го вулика хунт. воску	Здобуто нового вуликів меду	Здобуто нового вуликів воску
580	50.580	220,7	13,6	239.430	1,0	6,8	0,4	31.430	1.955		
584	336.886	397,0	12,4	709410	1,0	9,5	1,1	78.754	9.111		
582	184.054	389,2	12,5	717.076	1,0	10,9	0,8	88.837	7.079		
519	226.980	390,9	11,3	688.299	1,0	13,5	1,0	110.219	8.730		
580	328.172	384,6	12,4	1.124.672	1,0	16,5	1,5	132.750	12.622		
292	381.274	437,0	12,4	1.457.566	1,0	19,3	1,6	179.382	15.049		
526	314.418	454,9	11,5	1.405.944	1,0	19,0	1,2	187.921	12.093		
718	376.068	434,2		1.482.786	1,0	20,3	1,2	184.453	10.618		

хунтів воску. Таке збільшення з одного вулика меду та воску треба віднести на рахунок підвищення пасічницького господарства, де-то вулики добрани та "сапетки" замінені в переважній більшості на рамкові (в р. 1916 було рамкових 80 %). Такі наслідки збільшення як вуликів та прибутків із них треба завдячувати раціоналізації пасічної господарки, а не будь яким іншим факторам, як то кліматичним чи природним.

Прибутків від продукції пасічництва за той же період збільшилося в 239.440 карб. до 1.482.786 карб. - в р. 1910 одержано - на 717.078ж.

На одно пасічницьке господарство, в середньому приходиться 41,0 вул. в р. 1910 і 50,0 вул. в р. 1914; за період від року 1910 до р. 1914 зменшилося на 101. На Кубанині помітне зменшення пасік, але вуликів в них побільшується. Це явище можна пояснити, тим, що тут пасічництво перестало бути ділом аматорів, або тільки як підсобна галузь в господарстві, але воно почало набувати характеру промислового, цілкового самостійного. Багато пасік можна зустріти, на котрих є від 100 до 400 вул. рямкових.

ГАЛИЧИНА. В Галичині стан пасічництва такий:

Роки	Вуликів всіх	Здобути всього меду воску (кілограмів)		В у л и к і в	
		На 100 душ	На 100 кілм.	На 100 душ	На 100 кілм.
1849		16.000	7.000		
1869	257.493				468,1
1880	261.047				474,6
1890	205.686			2,9	380,0
1900	211.157	21.000	3.000		383,9
1910	326.507			6,0	593,6
1918	382.216	14.237	8.500	7,1	594,9

Пасічництво тут було добре розвинуте в 50-80 рр. XIX ст., але рр. 1880 - 1890 були вогкі та холодні и тому несприятливі кліматичні умови багато зашкодили пасічництву. Від р. 1890 знову почало ширитися, в разі з тим ширитися і поступове пасічництво. Останні роки перед війною виказують багато рямкових вуликів та й загальна кількість їх значно збільшилася. Тут пасіки невеликі, в інтелігенції аматорського, а в середній денеміжнього для господарства характеру.

БУКОВИНА. Пасічництво в Буковині до р. 1907 було розвинуте дуже слабо, хоч кліматичні й природні умови там дуже сприятливі. Пасік там мало, та й в тих господарка провадилася екстензивно, це й до сїх пір там

пасічникуть видробниках зобов'язаних зобов'язаних в товарищів
 кіляк вуликів. Рациональна пасічницька господарка тільки зароджується.
 В р. 1907 було всіх вуликів 14.928; на 100 душ населення малося в сере
 дньому 3,2 вул., на 100 кіл. в середньому 281,7 вул.

ЗАКАРПАТТЯ. Пасічництво тут нічим не відрізнялося від буковинськ
 ої. Однаково сприятливі кліматичні й природні умови для гарного розви
 тку пасічництва не використані. Пасік тут мало. В них пасічникуть так
 же екстензивно як і на Буковині. Вулики такі ж як і на Буковині. Пасі

чникували тільки селяне. В р. 1897 було всіх вуликів 37.214; на 100
 душ населення припаде 6,5 вул., на 100 кіл. - 253,1 вул. Після війни
 пасічництво тут має зародки рациональної господарки, а пасічництвом
 почали займатися місцеві інтелігенція, але головним чином пасіки в
 селян.

З решти суто українських земель як **ХОЛМИЩИНА** (повіт Грубенів, Тома
 нів, Холмський, Влодавський, Вільський та Константинівський); **ПІДЛЯШКА**
 (повіти Берестейський, Кобринський, Вільський, Пружанський); **ПОЛІССЯ**
 (повіти Пинський, Мозирський, Річидський, Гомельський); **КУРЩИНА** (повіти
 Гайворонський, Корочанський, Путивельський, Ново-Оскольський, Суджанс
 кий, Рильський); **ВОРОНІЖЧИНА** (повіти Острозький, Богучарський, Бірч
 ький, Валуйський, Павлівський); **ДОНЩИНА** (округи Таганрогська, Перне
 донська, Друго-Донська, Ростовська) та **БАСАРАВЩИНА** (повіти Акерманський
 та Хетинський) за браком статистичних матеріалів не можна зробити будь
 яких певних висновків про стан пасічництва на тих землях; в загальному
 ж можливо сказати, що тут пасічництво розвинуто краще проти буковинсь
 кого та закарпатського.

Загальний стан пасічництва на українських землях такий:

Краї	Роки	Пасік	вуликів	на 1 пасіку	На 100 д.	На 100
					душ	км ²
Надніпрянина	1910	63.166	1.620.590	24,1	6,3	359,9 км ²
Кубанщина	1910	7.678	324.597	41,0	12,4	389,9 в.
Галичина	1910	-	326.507	-	6,0	593,6 км ²
Буковина	1907	-	14.928	-	3,2	281,7 км ²
Закарпаття	1897	-	37.214	-	6,5	253,1 км ²

ПЕРЕРОБКА ПРОДУКТІВ ПАСІЧНИЦТВА: МЕДУ ТА ВОСКУ.

Вся та кількість меду та воску, що продукувалася на українських землях, не могла бути вся спожита в себе вдома. Частина з того була споживана на місцях продукування, частина вивозилася за межі країн про-
 дукції, а решта перероблялася заводським або домашнім способом. Мед перероблявся у великій кількості на питво, а віск на свічки та інші технічні предмети (для медицини, покійовки та інші потреби).

Переробка меду для питва на Наддніпрянщині:

Рік	Медоварних заводів при підприємстві	самостійних	Всього	Вжито пудів меду	Виробленого питного меду (відер)
1900	37	90	127		64.412
1905	26	105	131	6.263	58.404
1906	34	109	133	9.058	66.112
1907	32	117	149	9.808	81.258
1908	34	112	146	9.224	84.674
1909	32	88	120	7.976	83.813
1910	44	94	138		93.363
1911	40	99	139		96.856
1912	88	93	131		94.095
1913	45	88	133	12.441	104.709
1914	36	83	119	9.689	91.581
1915	2	45	47	2.174	10.783
1916	-	1	1	333	2.229

Воску перероблено в р. 1910 13.000 пудів, р. 1911 - 13.000 та в р.

1912 - 14.000 пудів. */* Переробка меду для питва на Кубанщині */*

1905	I	-	-	2.000
1906	I	-	-	2.000
1907	I	-	-	1.300
1908	I	-	-	1.400

Воску річно перероблявалося біля 5.000 пудів на свічки на місцевих заводах, і ще 100 на Кубанщині та (з них і єпархіяльний та її приватник); частину біля 4.000 пуд. на потребу пасічництва та інші виробн, а ренту здобутого річно в край можна вивозити.

Як мед так і віск вивозився завжди за межі українських земель у великій кількості.

У р. 1807 відкрито в Україні школу медичну, а в 1810 в м. Катеринограді, на Тернопільщині,

ОСВІТА: (шкільна та позашкільна)

Освіта в пасічництві на українських землях була досить розвинута; були школи спеціальні пасічні, були й мішані як наприклад, пасічно-садово-городничі або пасічно-жовківницькі. Курс від кількох днів до кількох місяців та й інші установи й показові пасіки, що поширювали знання та раціоналізували пасічну господарку. Але цих тих засобів було надто мало, щоб наше пасічництво могло зайняти відповідне місце в народньо-господарчому значінні. З попереднього розділу відомо, що в кінці XVIII ст. пасічництво зовсім занепало, що врешті уряд московський примушений був видати закон для збереження остатків пасічництва то-що. Цим законом були зняті всі податки на пасічників та разом з тим були вжиті заходи до піднесення самого пасічництва. Звичайно, що ці заходи примінялися в державному розмірі, але ці засоби мали також позитивне значіння і для українського пасічництва - для тих земель, що тоді входили в склад Росії.

Перші заходи були вжиті в р. 1770, коли імператорське Вільне Економічне Товариство у Петербурзі звернуло увагу на пасічництво. Тоді це Товариство, з дозволу царя звернулося з проханням до архієпископів, щоб своїми приватними в підлеглих їм шкільних учнів для послужки до Нірха в Саксонії вчитися пасічництву. Це була взагалі перша спроба послужки за кордон вчитися сільському господарству і цей почин зроблено для пасічництва - а це доказом того, яке тоді народньо-господарче значіння мало пасічництво.

Один з тих учнів прислав свою працю про бджолу і вона була відру-

кована в кількості 1.200 примірників - Цеб-то була першою літературною працею з пасічництва в б. Росії, але щоб вона мала яке буть значіння для українського пасічництва - мабуть ні!

Д - Е - О - Н - Н.

ИНАДНІПРЯНЩИНА та КУБАШЩИНА. В р. 1826 відкриває приватно школу, яка була затвержена урядом в р. 1828 в с. Пальчиках на Чернігівщині, найгеніальний знахідник російського уряду Петро Пронічевич, яка була першою спеціальною школою з пасічництва в б. Росії і єдиною тоді в Європі. Учніми були, як відомо, переважно селянські та вріпацькі діти та крім того дворянські, а також і чужинці. При школі існувала пасіка до 2.000 буп., де учні побирали практичні знання. Навчання було двохрічним. Успішно скінчившим школу видавали свідоцтво, з яким охотно брали пасічники кубати до себе помічника та велика шкідтя. Ця школа проіснувала аж до р. 1879, коли з наказу уряду була закрита. За період свого існування ця школа дала більше 700 вчених пасічників. Року 1883 27.XII було затвержено "Положення о нижних сельсько-хозяйственных школах", по котрому дозволялося відкривати нижчі спеціальні школи (з 3-х річним навчанням I і II розрядів) та курси - цеб-то і пасічницьких. Ці "Положення" не досить спряли поширенню знань з сільського господарства, а особливо з пасічництва, так ж і спеціальних шкіл і тому до р. 1896 було спеціальних нижчих шкіл всього 24, з сього числа тільки одна пасічницька на Московщині. В рр. 1898 та 1904 ці "Положення" були переглянуті та в де-чому змінені і спеціальні школи мали більше поширення.

Кількість спеціальних та мішаних нижчих шкіл з пасічництва на 1913 рік була також по цілій б. Росії

Типи шкіл	1895		1901		1907		1912	
	шкіл	учнів	шкіл	учнів	шкіл	учнів	шкіл	учнів
Нижчих I розр.	3*)	104	8	269	II	420	15	572
Нижчих II розр.	8*)	329	9	289	II	239	8	184
Практичних	-	-	-	-	I	17	4	183

*) мішані школи садівництва, городництва та пасічництва

На українських землях з цієї кількості шкіл, знаходилися такі школи, що були діяльними аж до осені р. 1914 :

Назва школи	Розряд	Утримувало	Засновано	Де знаходиться
Бобринська спец.	I	земство	1909	Ст. Бобринця, Київ.
Воярська "	I	обществ.	1902	" ; Воярка "
Старобільська (пасічн.)	Практич.	приватна	1899	Староб. п. Харків
Ворзеньська міш.	II	земство	1898	Ворзена. Чернігів
Вознесенська "	I	приватн.	1896	Станиця Вознесенська на Кубанщині...
Катеринославська мішана	I	-	1891	м. Катеринослав

Таким чином з загально-державної кількості пасічницьких шкіл нижчих та практичних (середніх та вищих не існувало зовсім), що існували в р. 1913 на Наддніпрянщині та Кубанщині було:

- нижчих I розр. 4 школи або 26,6 %
- нижчих II розр. 1 школа або 6,6 %
- практичних I розр. 1 школа або 25,0 %

крім того засновується в р. 1892 учбово-показова пасіка при Уманській агрономичній школі.

Цих шкіл зовсім не вистарчало і вчених пасічників було дуже мало, а цей недостаток мав шкідливе значіння для пасічництва. Хоч пасічництво й розвивалося по кількості, але по якості мало малу вартість; пасічна господарка провадилася в більшості екстензивно - старим способом пасічництва, передавання пасічничого знання від батька синові, ніде внукові, з забобами, нераціонально, а не знаннями, набути у школі. Пасічництво проваджалося, як бачимо з статистичних чисел, на 81,5 % в добанках і раціональне пасічництво тільки відроджувалося, та в останні роки перед війною набрало вже більш широкого розвитку; після праці, започатої славним Петром Премонвичем 1907, відвідає 400

Після смерті Петра Прокоповича й закриття його школи в Цалічмак, пасічництво занепадає, аж до того часу, коли від рр. 1891, 1896, 1898 і т.д. відкривається кілька шкіл з пасічництва, встановлюють курси т.д.

З цього часу пасічництво починає розвиватися й раціоналізуватися, але цих шкіл на таку величезну територію, як Наддніпрянщина з Кубаннюю й іншими землями українськими, з такою численною армією пасічників було дуже мало.

К У Р С И.

НАДДНІПРЯНЩИНА. Другою формою розповсюдження пасічницького знання є курси, лекції, бесіди, виставки, показові пасіки і т.и. для дорослого населення. Першими с-господарськими курсами з пасічництва були курси організовані на Наддніпрянщині р. 1893 при Херсонській земській с-господарській школі, а також в рр. 1894, 1895, 1900, 1901. В цій школі окрім інших предметів викладалося пасічництво та була пасіка при ній, на якій учні школи та курсанти набували практичного знання. При школі була взірцево поставлена пасіка, що складалася тільки з рямкових вуликів і була взірцем для пасічників-селян Херсонщини і тому так оскоро там з'явилися на селянських пасіках рямкові вулики. Також при цій школі існувала майстерня вуликів, пасічницьких приладів, та станція плеканчматок.

В р. 1901 відкрив пасічницькі курси на власній показовій пасіці в 15 верстах від Старобільська на Харківщині один з видатних пасічників М.В. Руднев, де він сам читав лекції та проводив практику з ухняванням було вперше передано питання про організацію пасічництва. На цих перших курсах було всього лише 6 людей. Потім подібні курси були там же встановлені в р. 1903 - 7 людей, рік 1904 - 9 людей, р. 1905 - 8 людей і р. 1906 - 14 людей (з них 3 жінки). На цих курсах слухачами були переважно народні учителі, котрих частинно посилали земську установи на громадські кошти, а частина вчилася на власні кошти. Крім того за період, від р. 1899 заасновання до р. 1907, відвідало 463 особи з метою ознайомлення з рямковими вуликами, та багато випадкових

лекторів, що не були зареєстровані, та переважно селяно-пасіч-
ки. МАШИНА. Різночасно з розвитком пасічництва на Київщині

В р. 1906 Полтавська спілка (Общество) сільсько-господарства
організовує мандружну виставку рамкових вуликів, пасічницьких приладів
та подвійне читання лекцій і влаштування бесід в тих місцях, на селі,
де застановлялася ця виставка. Таким способом ця спілка розповсюджу-
вала знання з пасічництва по Полтавщині.

В р. 1907 ця сама спілка на власній південній пасіці, що мала
110 вуликів, влаштувала курси для народних учителів та пасічників-се-
лян. Вже були з'їздили всі курсанти, але поміський губернатор не до-
зволяв відкриття цих курсів, вбачаючи діяльність та небезпеку, що могла
на них з'їздитися "крамольники" та "мазепинці" підготувати бунт проти
царя. Того ж року, той же губернатор забороняє подібні курси й по тих
ж мотивах при Жабківській сільсько-господарській школі біля Шведської
могили. В тому ж 1907 р. були влаштовані пасічницькі курси при Умансь-
кій сільсько-господарській школі на Київщині - в цьому році тут закін-
чило курси 39 людей. Потім в наступні роки тако ж тут влаштовано пасіч-
ницькі курси, на котрих закінчувало від 30 до 40 людей річно.

Р. 1909 Валуйське повітове земство влаштовує пасічницькі курси по
селі, яких було аж 5 з терміном навчання від 3 до 6 тижнів. Того ж ро-
ку в м. Ніжині на Чернігівщині були влаштовані с-господарські курси,
при котрих було зачитано кілька лекцій та влаштовано бесід з пасічниц-
тва для пасічників та курсантів.

В тому ж 1909 р. в Києві відбувся загально пасічницький з'їзд,
на якому було вперше порушено питання про організацію досвідної пасіч-
ницької станції.

КУВАНДИНА. Тут від р. 1896 існувала в станції Вознесенській прив-
атна школа з пасічництва, гурбедництва й садівництва, при котрій ком-

*) "Общество с-х."

ного року влаштовувано пасічніцькі курси для пасічників Кубанщини то-що
Галичина. Рівночасно з розвитком пасічництва на Індіпрянщині та

та Кубанщині розвивалося воно і в Галичині. Якихось спеціальних тут
Займа "Сільськогосподарського" (недобра) вказує, що там було
жкія, як то було в мінімальній кількості по лівий бік Дністра - не бу-
товало тільки в 4-5 роки І.І. та І.І.І роки. Тут пасічництво курси не в-
ло. Тут зустрічаємо тільки позашкільні засоби до поширення знання з
в. І.І.І організовано з позашкільних пасік.

пасічництва, як то: курси, лекції, бесіди, виставки, показові пасіки;
Подібних курсів некріпко, виставок і т.д. було кілька, але органі-
організація їх належить приватним особам, сільсько-господарських то-
можностей в декількох місцях, до них належить також і родки, на території са-
вариствам, церковним братствам, спеціальним пасічніцьким товариствам, але
засоби і деякі інші засоби, зокрема позашкільної пасічницької освіти
без тільки без державної допомоги чи ініціативи.

Говорити про підготовлення високої кваліфікації інструкторів не
народньому пасічництві та його зрештою
приходиться, хоч тут перебувало кілька відомих українських пасічників

Етих Рівночасно зі зростом пасічництва зростала і освіта на ріді-
(О. Михалевич, Пилипчук, Марцинків та ин.), а деякі ще й тепер там
онізація в пасічництві.

перебувають, але вже й такі засоби давали свідомі пасічників, котрі
самі проводили інструкції навчати раціональній пасічницькій госпо-
дарці.

Незначних можливостей подати якісь-небудь відомостей про закінчення
комдеповнація зростає навчання в пасічництві, наведу тільки де-які факти,
в порядку з'яву і розповсюдження напрямків.

Впр. 1904. в Бересті йсяці з'явився Львіві, організації "Економист"
(Львів) та "Сільський Господар" (Олеськ) були влаштовані краєві пасіч-
ницькі курси для всіх духовних осіб.

Впр. 1906 було влаштовано в край кілька сільсько-господарських ви-
субарнів відділами пасічництва та самостійно пасічництво виставкам.
Синоді та до них пов'язані, виставки та курси для інструкторів.

Впр. 1908 в декількох VIII, - 8. К. зм. Львові була влаштована, вви-
деяма пасічницько-господарська виставка, "товариством відвірання пасічниц-
тва"; господарства у Львові, виставки, виставки і інструкції і інст-
руції в Боржирі були влаштовані цим же товариством курси в пасічниц-
тві. Крім того, від кількох років, тут уже проводяться подібні курси
царського організації. Вона була встановлена, в деяких пуб. по

В роки 1909 - 1910 філії "Сільського Господаря" в Долинську та Курці було організовано кілька пасічних курсів. За ці роки 6 філій "Сільського Господаря" організували 10 показових пасік.

Звіт "Сільського Господаря" (централу) виказує, що ним було влаштовано, тільки в а 2 роки 1911 і 1914 роки 11 пасічних курсів та в р. 1912 організовано 9 показових пасік.

Подібних курсів, лекцій, виставок і т.д. було більше, але брак відомостей в цих умовах, що приходиться писати ці рядки, не дозволяють в себе і детально висвітлити справи позашкільної пасічницької освіти. Та й цих поданих фактів вистарчить, для освітлення пестуну в нашому народньому пасічництві та його значіння.

Вже Рівночасно зі зростом пасічництва зростала й освіта та раціоналізація в пасічництві.

СПЕЦІАЛІСТИ ТА ІНСТРУКТОРИ ПАСІЧНИЦТВА.

Велике значіння для піднесення знання в організації пасічництва повинні спеціалісти та інструктори з пасічництва, утримувані почасти державою, а частіше земствами та сільсько-господарськими школами.

Станом на 1.1.1914 інструкторів та спеціалістів пасічництва на Українських землях, що входили в склад ім. Росії таких: (див. ст. 40).

Таким чином, як видно в таблиці, потрібно було би для нормального інструктування пасічництва на українських землях (поданих в таблиці) губерніяльних та обласних спеціалістів та інструкторів, що найменше 18 осіб та до них повітових, відділових та окружних - 139 інструкторів

Було на цій території (губерніяльних (обласних) тільки 17 осіб (спеціалістів 2 + інструкторів 15), що були всі розподілені не рівномірно; так, Воєнь мала 2 інструктори, Київщина 2 спеціалісти + 1 інструктор, Вороніжчина - 2 інструктори, Донщина - 2 інструктори; Катеринославщина, Полтавщина, Таврія, Харківщина, Чернігівщина, Підляшша, Полісся, Курщина та Бесарабщина по 1 інструкторові, а решта губ. не

мали зовсім губерські ні спеціалітетів ві інструментів. Повітових ін-
 структорів було всього 44 на 189 повітів, а державні були на 40 - 100% по табличці детермінатори 39.*/*

Землі, губерні області	Спе- ція- лісти	Інстр. губ.	Губерні		Утримує. держ.	Освіта			Число повітів	
			губ.	пов.		Земст. Спілк.	Сер.	Ниж.		Дом.
НАДНІПРЯНЩИНА	-	-	-	0	1	30	-	-	1	
ВОЛИНЬ	-	7	2	5	1	6	1	6	12	
Поділля	-	-	-	-	-	-	-	-	12	
Київщина	2	7	3	6	3	6	2	6	12	
Чернігівщина	-	1	1	-	1	-	1	-	14	
Полтавщина	-	7	1	6	1	6	-	7	15	
Харьківщина	-	1	1	-	1	-	1	-	11	
Херсонщина	-	2	-	2	-	2	-	2	6	
Катеринославщина	-	2	1	1	1	1*	-	1	8	
Таврія	-	2	1	1	1	1**)	-	2	8	
КУБАНЩИНА	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Кубанська область	-	-	-	-	-	-	-	-	(від) 7	
Чорноморська	-	-	-	-	-	-	-	-	3	
ХОЛМЩИНА***)	-	-	-	-	-	-	-	-	6	
ПІДЛЯШКА***)	-	1	1	-	1	-	1	1	4	
ПОЛІССЯ***)	-	1	1	1	1	1	1	1	4	
БУРТИНА***)	-	1	1	1	1	1	1	1	6	
БОРОДИЩИНКА***)	-	3	21	1	2	1	1	2	5	
ДОНЩИКА***)	-	3	2	1	1	2	-	2	4	
БАСАРАВЩИНА***)	-	1	-	-	1	-	1	-	2	
Разом	2	39	17	24	15	26	7	32	2	139

*) Вознесенська спілка садівників, городників та пасічників.
 **) Бримська с-господарська спілка.
 ***) Дивись стор. 31.

в найкращому стані знаходився з цього погляду Велиць, Литвиця та
Должанська, що мали по 7 осіб інструкторського персоналу, але в те
часовенні були на 40-50% потреби. Рента знаходилася майже зовсім
всім незадовільняє ступенем, а саме, що не вистарало мінімуму інстру-
кторів з губерніальних отділів інструкторів повітових, а саме в
кошті. Особливі ознаки були в Галичині, Буковині та Закарпатті, крім того
в Галичині та Буковині високим рівнем кар'єри. 12 лютого 4 року
в Галичині та Буковині інструкторів в районі 30 осіб, а в Закарпатті
в районі 20 осіб. Основною причиною інструкторського тех. незадовільняє ступеня, це ста-
вляють життя, особливо губерніальні.

Утримання державних і приватних земель. Утримання інстру-
кторів в районі 2 осіб (21 осіб) в районі 23 осіб. Утриман-
ня в районі 1920, а саме в районі 1920, а саме в районі 1920, а саме
в районі 1920. З цього бачимо, що земства найбільше уваги про піднесення народньо-
го пасічництва. Земства в приватних власниках пасічництва в районі
в інших землях як Галичині, Буковині та Закарпатті інструкторів
завсім не існувало. Подібні функції виконували референти в пасічництва
в районі та опадівальних пасічництва і сільсько-господарських товари-
ства. Із цього бачимо, що вони не могли розвинути народньої праці.

ЗЕМСТВА, СПІЛКИ (ОБЧЕСТВА) ТА ТОВАРИСТВА.

Земства, спілки та товариства як громадські організації найбільше
оперували до поширення як взагалі, так і спеціального знання по сіль-
ському господарству, так зокрема і по пасічництву. ЗЕМСТВА найбільше
уваги про піднесення всього народнього господарства, а тому не могли
жодним чином без уваги до пасічництва. Крім утримування інструкторсь-
кого персоналу, вони завжди йшли з матеріальною допомогою (субсидіями)
тим організаціям, котрі проявляли ініціативу до піднесення народнього до-
бробуту.

До головних засобів піднесення сільського господарства є утворення

спілок. Всіх спілок в б. Росії на перні січня р. 1913 спеціальних було 550, з цього числа було тільки пасічницьких 210 (40%), а решта були інших галузів. На Наддніпрянщині були такі СПІЛКИ в більших містах з цього загального числа, як спеціальні спеціальні пасічницькі, так і мішані з пасічництва, городництва і садівництва. З них де-які навіть менші як Вознесенська спілка садівництва і пасічництва, Кримська спілка садівництва і городництва і виноградарства, та Донська пасічницька і садівницька утримували інструкторів з пасічництва, а загалом дагате дбали про піднесення сільського господарства, а тако ж і пасічництва те-же.

Не менше заслуг перед пасічництвом мають й спеціальні пасічницькі товариства, (що де-які були з них кооперативними) виникнення яких датується з р. 1898, коли було затвержено московським урядом нормальний статут. Пасічники - передовики об'єднуються в товариство, що спершу ставлять за головне - боротьбу з примітивним веденням пасічничого господарства. Навших товариств в р. 1914 було де-кільки по більших і менших містах Наддніпрянщини: в Харькові, що було засновано р. 1893, в Києві - 1897, в Катеринославі - 1899, в Полтаві - 1903, в Одесі - 1908 й пізніше були організовані майже по всіх містах і навіть де-яких містечках

ЛІТЕРАТУРА ТА ЖУРНАЛИ.

Книжки та часописі, що могли б служити найкращим і найлегчим засобом до поширення знання з пасічництва, між пасічниками й між населенням на жаль не задовольняли навіть в мінімумі. Заборона друкування українською мовою книжок та часописів по лівий бік Дністра, не довіря перевозі української літератури з правого боку Дністра мали шкідливі наслідки для пасічництва.

Стан пасічницької літератури можна характеризувати наступною таблицею:

Видано в Галичині, Буковині та Закарпатті. Видано на Наддніпрянщині.

Література до: 1800 р. 1850 1900 1918 1800 1850 1900 1918

Книжок	-	-	7	9	-	-	18
Рубрик	-	-	1*)	-	-	-	-
Журналів	-	-	-	-	-	-	2

*) Микола Цвіта. **) Петро Прокопівича.

Перший журнал пасічництва українською мовою виходить у Києві р. 1906 "Українське Бджільництво" під редакцією С. Архипенка, другий - в Тарнополі р. 1914 "Український Пасічник" і третій у Києві р. 1918 "Українське пасічництво" під редакцією С. Архипенка. Крім того друкувалися журнали на московській мові в Києві, Катеринославі, Одесі, але про них можна сказати, що поширивати знання ці журнали могли тільки між інтелігенцією, пасічником-селяни не розумів цієї мови "панської" і тому не міг окристуватися ними та вчитися з них нової раціональної пасічницької господарки.

МЕДОДАЙНА РОСЛИННІСТЬ.

Медодайні рослини на українських землях розповсюджені по всіх просторах в дуже широких розмірах. Найбільшу площу медодаїв треба віднести на дикую рослинність, що роскидана по луках, в лісах, підгіррях, байраках і т.д. Неоднаковість кліматичних умов а також і географічних, впливають на неоднакову рослинність.

Окрім некультурного рослинства, що майже всі медодайні, особливо на порубках в лісах, що на протязі 10 - 12 років покриваються такими рослинностями найбільш медодайними, як малина (*Rubus idaeus L.*), *Epilobium angustifol. L.*, вереск (*Calluna vulgaris*) і т.д., це планують сільськогосподарські як збіжжєві, так і промислові та кормові рослини. По розмірах культивування, що піддається статистичним обрахункам

і цікаві для нас як методи, можна назвати гречку, рапс, соняшник, трави метелюваті, садки та інші.

Посів гречки, рапсу та соняшників:

Губернії, області, краї.	Но- по- сі- яно:	Посіяно десятин: гречки (I), рапсу (II) та соняшнику (III).				
		1912	1913	1914	1915	1916
Волинська	I	115.400	112.411	103.351	-	115.253
	II	12.156	10.888	-	88618	7.833
	III	-	-	-	-	232
Подільська	I	44.872	48.658	47.023	-	55.927
	II	6.687	6.832	-	6.508	5.309
	III	-	-	-	-	8.965
Київщина	I	97.579	105.305	90.657	94.147	121.976
	II	5.036	4.781	-	4.014	3.188
	III	-	-	-	-	1.589
Чернігівщина	I	222.844	218.150	219.309	211.793	259.009
	II	500	594	-	206	101
	III	-	-	-	-	204
Полтавщина	I	113.272	121.106	114.145	111.840	152.995
	II	3.366	2.736	-	2.340	2.239
	III	3.828	4.805	6.386	6.127	6.630
Харківщина	I	32.356	33.509	32.240	32.100	37.694
	II	152	38	-	354	84
	III	27.337	34.062	37.904	33.785	47.930
Херсонщина	I	5.890	14.785	11.760	13.050	13.654
	II	2.032	1.788	-	1.977	1.900
	III	4.331	7.763	9.295	11.358	16.686
Катернославська	I	1.931	3.102	5.066	4.191	6.427
	II	243	296	-	-870	224
	III	2.941	7.154	10.764	17.511	46.337
Таврія	I	-	-	265	48	95
	II	1.675	1.850	-	1.488	2.360
	III	622	1.206	1.974	1.326	8.584
По Наддніпрянщині	I	634.144	659.974	623.816	467.169	763.030
	II	31.747	29.593	?	25.875	23.243
	III	39.059	54.990	66.323	70.107	132.156
Кубанщина	I	4.500	4.500	4.500	4.500	2.000
	II	-	-	-	-	-
	III	260.917	273.846	272.568	243.321	290.035
Галичина з Буковиною	I	56.113	-	-	-	-

Посів сільсько-господарських методів розподіляється в той спосіб, що в північних та центральних районах Правобережжя та Лівобережжя, найбільш займають площі гречка та рапс, а соняшник у центральних районах з невеликого посіву прямує до зера на північ.

Соняшників найбільше сіється на Кубанщині та в підденних степових районах, а в центральних - займають середнє місце; гречка та рапс в центральних районах з середньої кількості десятин прямує до зера в підденних районах.

Ці великі площі посіву дуже багато дають меду, однак приходиться констатувати, що вся ця площа не в такій мірі використовується, як це можна було би й треба. На цій площі посіву методів не більше цього цінного, живучого елексиру - меду, пропадає невикористаним, незібраним; це-то не вистарчає ще пасік (бджіл). Багато тако ж лишається і незапиляних квіт, особливо гречки, але підрахунок ці невикористані багатства не піддається.

ЗАНЕПАД ПАСІЧНИЦТВА.

Пасічництво від початку XIX ст. аж до р. 1914 зростало, про це свідчать і статистичні дані. Разом з тим, особливо останні десятиріччя визначилися поширенням раціональної пасічницької господарки, організацією освіти як шкільної так і позашкільної, видаванням пасічницької літератури та часописів та инш. Взагалі, пасічництво малими але певними кроками завойовувало своє, належне йому місце в сільському господарстві.

Зовсім несправділиво рахують, що пасічництво є аматорським ділом та що воно не має жадного господарського значіння. Його народньо-господарче значіння перед світовою війною для українського народу було велике.

Війна світова, що відібрала всіх здорових робітників, залишила на господарстві тільки старих, малих та жінок, а потім революція року

1917 і наразі національна та громадянська війни з своїми реквізіціями продналогами і просто грабунками серед об'яго дня знищили всю систему сільського господарства. З країни, що годувала своїм хлібом і взагалі споживними продуктами багато мільйонів людей по за межами своїми була зруйнована до щенту. Не минуло те лихо і пасічництва. Уяву про шкоду заподіяну війнами та про стан пасічництва подає наступна таблиця:

Губерні, області	Б у л ж в і в		
	1910	1917	1920
Київщина	242.345	148.408	128.034
Харківщина	245.573	125.616	87.800
Кубанщина	324.597	375.461 (1914)	312.655

З цієї таблиці видно як в де-яких районах пасічництво за кілька літ військових та революційних підупало аж на 157.773 вулки або 64 % (Харківщина); цим заподіяно величезну шкоду не тільки окремим особам - власникам пасік, але й цілому народньому господарству.

Л І Т Е Р А Т У Р А:

1. А.Г. Козачок. Бджільництво. Київ 1927.
2. В. Нестерводський. Пасіка. Київ 1926.
3. В. Шимановський. Пасічництво. Київ 1925.
4. Календар і записна книжка на 1919 р. Київ. 1919.
5. А. Терниченко. Гречка, її поширення й культура на Україні. Київ 1923.
6. "Українське Пасічництво" Львів. річники: 1924-25-26-27.
7. "Пасічник" Прилука. річники: 1925-26-27.
8. Г.О. Кривченко. Збірник статстичних відомостей по народньому господарству України. Київ. 1919
9. Ілюстрований календар Т-ва "Просвіта" на 1920 р. Львів.
10. Проф. І. Шимоневич. Західна Україна. Територія і населення.

11. С. Архипенко. Щоденник пасічника на р. 1924. Львів.
12. О. Нивинський. Прибуткова пасіка. Київ. 1925.
13. Збірник статистичних відомостей по народньому господарству України
Київ 1920.
14. Ст. Томашівський. Угорський Русини в світлі малярської урядової ста-
тистики. 1902.
15. "Економист" Львів. від р. 1904 по 1914 р. вкл.
16. "Вісти" ч. 37 15. II. 1924. Харків. Часопис.
17. І. Фещенко-Чопіровський. Природні багатства України. ч II. Київ. 1919.
18. Местный агрономический персонал, состоявший на правительственной и
общественной службе 1 января 1914 г. Справочник. Петроград. 1914.
19. Дм. Мерхелев. Матеріали по економічному положенію Кубанского края
Екатеринодар. 1919.
20. Кубанский настольный календарь на 1920 г. Екатеринодар.
21. І. Івасюк. Кубань. Прага. 1925.
22. Новый энциклопедический словарь т. XII. Ф. Брокгаузен и Ефрон.
23. Русская энциклопедія том 3 і 5. - С. А. Андрианов. Петербург. 1910.
24. Энциклопедический словарь. т. 7. С-Петербург. 1892.
25. Итоги сельско-хозяйственной переписи 1920 г. Киевская губерния.
26. Статистический ежегодник. Москва 1922.
27. Итоги сельско-хозяйственной переписи 1920 г. Полтавская губ.
28. " " " " Черниговская губ.
29. Сборник статистическо-экономических сведений по с-хоз. Росіи і ино-
странных государств. С-Петербург. 1912.
30. "Русский пчеловодный листок" 1906, 1907 і 1909 Москва.
31. "Пчеловод" года: 1906-907. Вятка.
32. В. В. Морачевский. Агрономическая помощь в Росіи. С-Петербург.
1914 г.
33. Fr. Bujak. Galicya. I. Warszawa 1905.
34. „ Pszczelnictwo Polskie" № 12. 1926. Warszawa.

Р О З Д І Л І І І.

ПАСІЧНИЦТВО ВІД ПОВСТАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ САМОСТІЙНОСТІ В Р. 1918 ДО СУЧАСНОГО МЕНТУ.

Відродження української самостійності й пасічництво.

Відомо, що в давнину, коли Україна була самостійною в IX - XIII ст то як культурний так і економічний добробут українського народу розвивався на тій землі, що заселяв без перешкод у всій широчині. Український народ був господарем на своїй землі і працював для себе і для добробуту людства. Всі політичні, суспільні та господарські функції були в його руках. Пасічництво, що було тоді одним з національних занять українського народу і що було одним з головних факторів народнього господарства, було в його руках.

В першій половині XIV століття, українські землі добровільно сполучилися з литовським князівством і тоді, як взагалі українська культура, народне-господарство, так зокрема і пасічництво значно поширились. Але в кінці XIV ст., а саме року 1357 Польща прилучує собі Галичину, а в Р. 1385 Ів. VIII Кривським унією Польщі з Литвою не тільки прилучує також посереднє і Наддніпрянщину. З того часу, коли українські землі опинилися під володінням Польщі як культура, народне господарство і в тім числі зокрема пасічництво українського народу починають сильно занепадати. Причин до того було декілька, як то: прихильної діяльності то-що, а селянам не було їх, зменшення народньогосподарчого значіння пасічництва через поширення в збіжжівій господарки, а головне так це великі данини на пасічництво якими обкладалися пасіки, особливо, селянські.

З того часу пасічництво занепадає з року на рік катастрофічно і на релі в кінці XV ст. можна констатувати повне знищення народнього пасічництва.

Другою добою, коли наш геніяльний пасічник Петро Прокопович своєю системою та винаходом раціоналізує пасічництво не тільки українське, але його вплив був також і на світове пасічництво. З доби Прокоповича, пасічництво знову зростає до великих розмірів і то не тільки кількісно, але й якісно; являються рядкові вулики - запроваджується раціональність на господарстві в пасічництві. Але вже від зачатку занепаду пасічництво втрачає своє першенство в народньо-господарчому відношенні і сходиться до нижчого ступеня за ступінню та уступає своє місце іншим галузям господарства.

Коли в кінці XVIII століття занепадало пасічництво народне, а ширше в того-часу шляхти та взагалі великовласників і мало місце аматорства, то перед світовою війною (р. 1910) мали місце факти протилежні. Пасічництво тепер було майже селянське (93%) і тільки незначне число було в "інших" руках. На пасічництво знову перестали дивитися як на щось забавне, але що воно є складовою частиною сільського господарства. Однак з боку влад та й громадських установ не було звернуто належної уваги, щоб воно зайняло належне йому місце. Про те маємо докази і в тім що як мало бивалося заходів до його поліпшення: школи, курси, інструктори, виставки, організації економічного характеру і т. д. іт.д.

Світова війна, а за нею революції, що зруйнували старі самодержавні системи в Росії, Австро-Угорщині та інших були тим сприятливим моментом історичним, коли український народ одностайно на всіх землях став до утворення власної самостійності.

Року 1918 січня 28 дня Українська Центральна Рада четвертим Універсалом проголошує Україну самостійною. Український народ починає господарювати самостійно на своїй землі.

Для молодого українського державства всі елементи сільсько-господарські мали велике економічне значіння. Всі галузі сільського господарства в більшій чи меншій мірі спричинялися до утримання і піднесення економічної самостійної України. До тих "малих" галузів сільського господарства належало й пасічництво.

Уряд молодої Української держави зрозумів значіння всіх галузів сільського господарства і в тім числі і пасічництва, підтримавши ініціативу заходів до піднесення пасічництва. Коли перед світовою війною пасічництво трималося майже само собою, окрім допомоги з боку московської влади утриманням інструкторів; то з повстанням самостійної народньої влади на Україні, пасічництво в самих початках своєї організації отримало підтримку з боку української влади як морально так і матеріально. Ще у.х.1917 закладено при Генеряльнім Секретаріяті земельних справ відділ пасічництва та призначено Красового пасічника. В числах 1922.х того ж року скликається в озволу Українського уряду Перший Всеукраїнський пасічницький зїзд в Київі. Для українського народнього пасічництва це було великою підтримкою. Це явище можна пояснити тим, що Українська народня влада зрозуміла і надала певне значіння народньому пасічництву та пішла на зустріч його відродженню; що пасічництво не є якоюсь малюю галуззю напр сільського господарства, а що галузь, яка є поважним чинником до піднесення економічного значіння молодої держави.

Як все народнє господарств почало відроджуватися так зокрема й пасічництво. Але дальші події, як війни національна та громадянська на українських землях та окупації спричинилися знову до занепаду пасічництва.

ВПЛИВ НА ПАСІЧНИЦТВО НАЦІОНАЛЬНОЇ ТА ГРОМАДЯНСЬКОЇ ВІЙНИ - ЗАНЕПАД ПАСІЧНИЦТВА.

З попереднього розділу відомо, як шкідливо заповдіяла для пасічництва світова війна та цілий рік 1917; і хоч в р. 1918 воно почало відроджуватися, але не надовго. Кінець року 1918, цілий рік 1919 та початок року 1920 в періоді національної та громадянської війни, коли не було ні суда ні права, коли влади на місцях мінялися де-кілька разів, а недисципліновані військові відділи дозволяли незаконних вчинків, отраблюючи серед білого дня пасіки для власного задоволення, при тім біли не нищилися чим споживалося - тоді при таких умовах не могла встояти

як відомо вся система господарства, що врешті була цілковито зруйнована, а з нею й пасічництво.

З попередніх таблиць відомо, як пасічництво перед світовою війною зростало. По окремих губерніях та й цілій українській землі маємо його зростання аж до року 1914 і, тільки починаючи роком 1915 зачинається його помітне зменшення. Зменшення після 1914 р., аж до року 1918 відомо з попередніх таблиць. Але не маючи повних чисел про занепад пасічництва по роках, обмежуся порівнянням повними статистичними числами за 10-тирічний період (1910 - 1920 рр.).

В році 1910 мало воно нормальний стан і з кожним роком зростало аж до 1914 р.; від року 1914 аж до року 1920 маємо війни, тому маємо й зменшення, особливо катастрофальними для пасічництва були рр. 1918-19.

На НАДДНІПРЯВШИНІ в р. 1910 стан пасічництва був такий: пасік 67.911; всіх вуликів - 1.630.590 з них 300.243 рямкових або 18 1/2 %

В р. 1920 стан пасічництва був такий: (без В о л и н і).

ГУБЕРНІ	Кількість пасік	К і л ь к і с ь в у л и к і в	
		в с і х	р я м к о в и х
Поділля	18.244	180.028	56.353
Київщина	4.704	121.144	53.465
Кременчуччина	3.937	35.892	5.943
Полтавщина	14.972	150.835	37.150
Харківщина	7.784	87.800	24.816
Чернігівщина	9.444	117.939	16.126
Катеринославц.	2.894	19.790	9.759
Одещина	6.655	40.119	13.546
Миколаївщина	3.691	21.983	11.115
Запоріжжя	2.908	14.544	11.567
Донеччина	9.033	75.874	41.043
Таврія	-	9.694	4.744
По Наддніпрянщині	84.268	825.642	285.809

З порівняння років 1910 і 1920 видно, що пасічництво в р. 1920 прийняло такий стан: пасік за десять літ з 67.911 збільшилося до 84.268 (без Волині й Таврії); всіх вуликів з 1.630.590 зменшилося до 825.642, в тім числі рямкових з 300.243 зменшилося до 285.809. Однак, хоч абсолютне число рямкових вуликів і зменшилося, за те % їх збільшився з

(1910) зменшився до 9,8 вул. (1920).

К У Б А Н Щ И Н А.

В р. 1910 було пасік 7.678; вуликів 324.597 з них рямкових 97.944 або 30 %; розмір пасік в середньому 41,0 вул.

В р. 1920 - пасік 29.045; вуликів всіх - 329.625 в тім числі рямкових 198.010 або 60 %; розмір пасіки в середньому 11,3 вул.

В р. 1921 - вуликів всіх залишилося тільки біля 150.000.

Коли порівняти рік 1920 з роком 1910, то стан пасічництва взагалі покращав: побільшилося пасік, збільшилося абсолютна кількість вуликів всіх, а рямкових зокрема з 30 % до 60 %. Пасічництво набрало характеру споживчого (перед війною тут було промислових пасік в 100 - 400 вуликів) з 41,0 вул (1910) до 11,3 вул. (1920).

Але коли порівняти рік 1914, тоді було 379.401 вул. з роком 1921 - 150.000 вул., то побачимо, що й тут війни завдали великого лиха. За період 7 років (1914 - 1921) зменшилося абсолютним числом на 229.401 вул. або 60,5 %.

Таким чином бачимо, що по кількості вуликів зменшилося майже на половину; пасічників збільшилося в півтора рази, пасіки по кількості вуликів те ж зменшилися за те $\frac{1}{2}$ рямкових вуликів збільшився в два рази.

Це можна пояснити тим, що значіння пасічництва зрозуміло населення, особливо тоді, коли з'явилася потреба в продуктах пасічництва, коли продукція цукру зменшилася у великій мірі і мед заміняв цукрові продукти; віск же йшов для освітлення на місцях продукування, бо транспорт був зруйнований та крім того політичні події спричинилися до того, що населення залишалося без гасу і тому потреба в воскові тако ж зростала (для освітлення).

Тому то населення так широко взялося до пасічництва - ці висновки підтвержує тако ж і те, що зменшилися пасіки по кількості вуликів.

ВІДРОДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО ПАСІЧНИЦТВА.

З р. 1922 пасічництво на Наддніпрянщині, а також і по інших українських землях, як і інші галузі сільського господарства, знову починає розвиватися: збільшувчись кількісно і поліпшувчись якісно.

Про це свідчить наступна таблиця стану пасічництва на НАДДНІПРЯНЩИНІ в р. 1923:

Губерні	Кількість пасік:	В у л и к і в		Відсоток рямкових вуликів:
		в с і х	р я м к о в и х	
Волинь	7.678	113.630	23.175	20,4
Поділля	18.079	132.319	57.963	43,8
Київщина	4.703	121.065	54.408	44,9
Чернігівщина	9.414	119.118	17.287	14,5
Полтавщина	21.962	202.552	47.097	22,3
Харківщина	9.509	196.785	22.109	11,2
Одеська	6.578	41.962	14.172	34,2
Катеринославщина	2.854	19.834	9.765	49,2
Донецька	14.362	138.930	74.370	53,2
Таврія	-	9.791	4.791	48,9
Не Наддніпрянщині	95.139	1.114.366	365.137	34,3

Не дивлячись на те, що осінь 1921 р. і весна 1922 р. були дуже несприятливими для пасічництва, однак пасічництво збільшилося за такий короткий період дуже помітно.

Загальний розвиток на Наддніпрянщині такий:

року 1893	було	всіх вуликів	1.301.401	з них рямков.	-
" 1910	"	"	1.630.590	"	18,5 %
" 1920	"	"	825.642	"	26,4 %
" 1923	"	"	1.114.366	"	34,3 %
" 1927	"	"	1.120.231	"	49,0 %

РАЙОНА, ПОДІЛЬ К У Б А Н Ш И Н А

РАЙОН ТАКЖЕ Є СТАН ПАСІЧНИЦТВО:

В межах кубансько-Чорноморської області (на 15.І.1923) стан пасічництва такий:

рік 1923.

Всіх пасік 37.739, з того числа на селах 35.897 + в інших місцях (міста, селища міського характеру та інші) - 1.842.

Всіх вуликів 345.860, з них рямкових 281.067 або 81,9 %.

На 100 господарств припадає 77,4 вул.; на 100 дес. - 4,2 вул.; на 1 просяк - 4,4 вул.; на 1 пасічне господарство - 9,2 вул. Від загального числа господарств було в пасікамі 8,4 %.

По відомостях Кубанщина стан пасічництва в тій же 1923 році був такий:

В І Д Д І Д И	В У Л И К І В		Зібрано з 1 вул. хунт.				Зібрано пудів	
	ВСІХ	РЯМКОВИХ	М а д у			в е с у в с е	М Е Д У	В О С К У
			рямок.	дуб.	в середн.			
Армавірський	136.189	116.060	32	14,5	29,5	2,9	69.982	9.729
Єйський	18.382	16.613	30	21,0	29,4	1,5	13.389	695
Кавказький	66.797	57.065	38	29,7	36,8	1,4	61.437	2.316
Краснодарський	59.119	44.428	25	16,0	22,8	1,2	33.644	1.766
Майкопський	38.105	22.402	26	16,0	21,9	0,8	20.842	719
Славянський	16.638	13.428	18	16,5	17,7	2,5	7.386	1.040
Чорноморський	11.582	11.071	15	13,5	14,9	2,6	4.324	745
По Кубанщині	345.860	281.067	30	17,5	27,8	2,0	240.804	17.010

На загальну ціну здебільше: меду на 2.046.834 карб. золотих (по 8,5 карб за пуд) + веску на 510.300 карб. зол., а разом на 2.557.134 карб. зол.

Галичина, Волинь, Полісся, Підляшся та Холмщина в р. 1923 мали такий стан пасічництва:

Восвідства	Всіх вуликів	% рямкових	на 1 кілм ² вул
1. Тернопільське	125.000	92 %	7,5
2. Львівське	76.000	89 %	2,8
3. Волинське	73.000	43 %	2,4
4. Станіславівське	35.000	85 %	1,9
5. Поліське	20.000	23 %	0,5
6. Холмщина (Люблінське)	23.529	75 %	1,1
Разом	352.529	68 %	2,7

Як бачимо, в Галичині пасічницька господарка найбільш раціонально поставлена, в середньому по 8 галицьких восвідствах рямкових вуликів і маємо 88 %.

ЗАКАРПАТТЯ

В р. 1923 стан пасічництва був такий: пасік 3.047 в них 80 % середньомедових; всіх вуликів 13.306 ; здобуто меду 74.204 кг. та воску 4.898 кг., великість пасік в середньому 4,3 вул.

Розвиток пасічництва такий:

Роки	Пасік	Всіх вуликів	Здобуто в кілогр.		Здобуто на ціну кч	
			меду	воску	меду	воску
1920	2.793	13.592	88.082	10.106	-	-
1921	2.899	12.415	56.448	8.164	-	-
1922	2.849	12.558	58.948	12.251	-	-
1923	3.047	13.306	66.357	9.382	755.311	162.697

Рік 1923 був несприятливий для пасічництва, весна та літо були х-

...одними та дощивими, цукру ж (безакцізного) на підгодівлю оджів, чехословацький уряд відмовив і тому як пасік більше ста, так і вуликів оджів більше тисячі (1.177 вул) примушені були зліквідуватись. Загально ж пасічництво, як видно, зростає, а також заводять пасічними рамкові вулики, але таких ще мало є. Пасічництво переважно в комах плетених з соломн або в дощанках.

Противно тоу, як твердять що пасічництво настільки незначна галуз в сільському господарстві, що має характер тільки аматорський і не має господарського значіння, статистичні дані показують, що як раз навпаки пасічництво чим раз тим більше зростає по кількості й по якості. Взяти за приклад (беру саму Наддніпрянщину), хоч би те, що за період 1910-23 пасік збільшилося з 67.911 до 95.139 (без Таврії та поділеної в р. 23 Великі). І хто ними пасічниками є: селянство, робітництво (приклад промислово-робітничих районів Донецчини та Катеринославщина) та інтелігенція. Тож саме і з поширенням кількості вуликів. За такий короткий період, як 1920-23 рр., збільшилося з 825,642 вул. до 1.114,366 вул. За період 1923-27 рр., збільшилося до 1.180.231 вул., чому так мало прибуло в порівнянні рр. 1920-23 - про це буде далі зясвано в податках. Коли ж взяти поширення рамкового вулика, то знову побачимо, що з рамкових вуликів з кожним роком збільшується і то дуже значно; коли порівняти рр. 1898, 1910, 1920, 1923 і 1927.

З цього видно, що пасічництво не є аматорським ділом, аде в ній переважною галузю сільського господарства широких верств населення українських земель.

ЕКОНОМІЧНЕ ТА СІЛЬСЬКО-ГОСПОДАРСЬКЕ ЗНАЧІННЯ ПАСІЧНИЦТВА.

Підтверження сільсько-господарського й економічного значіння українського пасічництва являються такі факти.

Коли порівняти продукційність пасічництва з іншими галузями сільського господарства, то побачимо, що вона не дуже висока, коли взяти її безвідносно до основного капіталу. Відповідно до своєї частини в дер-

жавному прибуткові пасічництво стояло перед війною поваду. С. П. Про-
 кович вирахував, що різні галузі сільського господарства відповідно
 до свого значіння в загальному державному прибуткові йшли в такому порядку
 (рік 1909-13):

Зерновий хліб	(в мільйонах)	2.696.
Скотарство		1.730
Торгово-промислові рослини		730
Садівництво й городництво		404
Сіно й селом		35
Виноградництво		20
Пасічництво		14
Шовківництво		0,098

Куди, наприклад, скотарство поділяти, чи його склядники-галузі як
 коні, рогата худоба, свині, вівці, кози і т. д. то побачимо, що де-яка
 з тих галузів може зайняти місце навіть, ніжче від пасічництва.

Товаровість окремих культур на Поділлі в р. 1936 тама:

Бардзеля	5.193.000 карб. в зол.
Садівництво	2.340.000
Городництво	953.000
Пасічництво	8065000

В тому ж році за даними нарком-торгу товарних ліній продуктів
 бджільництва на Надніпрянщині було: меду на 5.600.000 кар. зол. *)
 воску - 120.000 карб. вол. *) (по передвісьмовій оцінці).

По окремих роках товаровість продуктів пасічництва тама:

9-г-кі роки	Загальна продукція пасічництва в тисяч карб.	
	передвіськ.	сучасних
1923-24	4.400	7.500
1924-25	4.900	8.400
1925-26	5.720	10.300

Отже загальна економічна вага не дуже велика. Порівнявши продукцію нових господарств з продукцією пасічництва з продукцією цукру перед війною (1913 - 1914) 95. міл. пуд цукру, 1914-15 рр. 108,5 міл. пудів); маємо, що кількість того цукру, що принесли бджоли в 200 приблизно разів менше за кількість того цукру, що виробили когосаводи, а коли перевести на буряки, то ця кількість буде рівна урожаю з 4.000 дес. цукрового буряку (приблизно). За роки занепаду цукрової промисловості (1921-23), продукція цукру була пересічно 4 міл. п. на рік, отже передвоєнна продукція цукру в пасічництві становила б не менше як 1/8 частину цього тепер трохи більше, тому що пасіки раціоналізовані рямковими вуликами з 18,5 % до 49 %; а рямковий вулик дає в 1,5 - 2,5 разів більше меду. Але не так слід підходити до того, щоб зважити економічне значіння окремого пасічницького господарства (пасіки).

Для точного з'ясування візьмемо кілька фактів. I.

I. Керуючись даними дослідження пасічництва, що перевела його на Київщині земська управа в р. 1912, то пересічний розмір пасіки на Київщині можна рахувати 25 вул. На ділі ж пасіки з 10 - 50 вуликів становили на Київщині 49 % загальної кількості пасік.

25 вуликана пасіка, коли середню прибутковість з вулика рахувати на Україні 3 карб. ($4.796.127 : 1.630.590 = 3$, в р. 1910) дає прибутку 75 карб. на рік. Коли ж вважати, що пересічний урожай озимого жита на Наддніпрянщині, відракувавши насіння, вносить до 50 пудів на дес. і прийняти ціну за один пуд жита, що була перед війною 90 коп., то матимем, що прибутковість 25-вуликової пасіки тоді була приблизно така, як і вартість зернової продукції з 1,5 - 3 дес. озимого жита. Отже найбільш поширений на Україні тип невеликої пасіки, з постійним комплектом в 25 родки ($1.630.590$ вул. : 67.911 пас., рік 1910) - є вже серйозна побічна праця, а пасічництво на Українських землях - серйозний допоміжний промисел, тим важливіший, що в пробутових формах дорбанкового (дупляночного) пасічництва, коли дорбанка коштує 60 - 70 коп., зосередження капіталу в ньому може проходити непомітно й без особливих витрат.

Рационально поставлені пасіки, витрати на влаштування пасіки (основний капітал) збільшуються, але збільшується тако ж і прибутковість пасіки. На Київщині середня прибутковість від меду, згідно дослідам Тітова (індивідуальна гус. спеціаліст пасічник), була не менше як 25 х. з рямкового вулика, надвидаються в окремих колоніях порітах до 30 хун. в Липовецькому та 33 х. в Васильківському, в деяких знижуються до 23 х. - в Київському. В р. 1910 в середньому по Київщині, 1 вул (довбанка з рямковим) дава 13 х. меду та 1,4 х. воску; в р. 1922 в середньому з одного вулика рямкового - 29 х. меду та довбанка - 17 х. (літо 1922 було дуже мокре й холодне, особливо вночі, тому виторг був нижче середнього). Приймаючи ці числа, можна зробити такий розрахунок прибутковості рационально поставленої пасіки з 25 бджоляних родин:

Початкові витрати (основний капітал) - ВИДАТКИ

П А С І К А

1 вул. рямковий (арматуром)	5	карб.
1 рік (5 - 6 х.)	3	"
1 1/4 - 1 1/2 х. штучної вошни	1,5	"
Резюме: витрати на пасіку	9,5	"

Р Е М А Н Е Н Т.

1 медогонка	25	карб.
1 сонячна воскотопка	7	"
1 димар	2,5	"
1 серпанкова або дротяна сітка	1,5	"
2 ножи	3	"
2 хунти дроту	0,5	"
1 острога для навощування	1,25	"
1 коток оголька	0,75	"
1 воскотопка (кварта)	2	"
2 рійниці	5	"
28 кліточок (для маток)		

51		карб.

Разом всіх витрат на пасіку 288,5 кар.

ЩО-РІЧНІ ВИДАТКИ.

6 модоголки (35 х 4)	100	кар.
10 % амортизаційних, 1% на капітал	29	карб.
10 х. штучної вошина (на відновлення гнізд)... ..	10	"
Підгодівля (15 кп. х. меду X 10 х. на родину x 23 родин)	37,5	"
-----	7,5	"
Разом	76,5	"

ПРИБУТКИ (ЩО-РІЧНІ).

30 х. меду (15 х 30 x 25)	112,5	кар.
1 х. вооку (60	15	"
12 роїв по 3 кар. за рій	36	"
-----	163,5	карб.

Отже прибутковість пасіки в 25 вул. рямоквих; буде 87 кар. (не рахуючи праці).

Коли комплект більший, то треба взяти обов'язкову стебник, що буде стояти 200 - 250 кар., а комплект більший як 100 вул. оджіл, бажане, щоб штучну вошину виготовлялося на власних приладах.

Розрахунок на 300 вул. для промислової пасіки буде такий:

Початкові витрати (основний капітал) - ВИДАТКИ.

П А С І К А.

1 вулик рямоквий (з арматурою)	5	кар.
1 рій	3	"
1 1/4 - 1 1/2 хунти штучної вошини	1,5	"
-----	9,5	"

9,5 x 300 = 2.850 карб.

РЕМАНЕНТ.

4 медогонки (25 x 4)	100 кар.
6 воскотопок сон. (7 x 6)	42 "
3 димари	7,5 "
3 серпанкові сітки	4,5 "
6 ножів	7,5 "
20 хунт. дроту	30,0 "
3 оспроги (коліща) для наводження	1,5 "
3 котки Уголька	3,75 "
3 кварта воскотопки	2,75 "
15 рійниць	15,00 "
300 кліточок	60,00 "
II. Комплект вальців (гладкі та гніздові)	235,00 "
1 воскотопка велика	25,00 "
20 формочок, щоб відливати віск	10,00 "
1 ванна розігрівати плити воску	5,00 "
1 відро	2,00 "
1 сито-ко на віск	1,00 "
2 декали рівнати віск	2,00 "
1 кружка	1,00 "
Разом 555,00 карб.	

Разом всіх видатків на папіку 8.405 карб.

ЩОРІЧНІ ВИДАТКИ:

10% амортизації та 7% на капітал	340 карб.
150 хунтів вошини шт. на відновлення гнізд	150 "
Щодо гнізд (15 x 10 x 3000)	450 "
Разом 940 карб.	

29.7.40

Дато 1908 р. було вироблено і пасіка однієї вуликів, до якої було 30 вуликів. **П Р И В У Т К И** (дорічні)

За мед (15 х 30 х 300)	I.350 карб.
I. " віск (60 х I х 300)	I.180 "
I. мед пасіки рої (150 х 3 /кар/)	450 "
Р а з о м	
I.980 карб.	

Отже прибутковість пасіки в 300 вуликів РІЧНА, буде (без праці й інших організаційних видатків) I.040 карб.

Для такої пасіки потрібно окрім пасічника ще два помічники (тільки на 3 - 4 літніх місяці) навіть підлітків, старих або жінок.

II. Другий факт, що ясовує прибутковість пасічництва є конкретний приклад організації пасічницького господарства вчителем І. Луговиковим з с. Старо-Самнова Ворчанського повіту на Харківщині. Він має обрахунок прибутків та видатків з свого пасічницького господарства за 7 років

Луговиків почав організовувати своє пасічне господарство з р. 1908 з 15 вуликів блжія в довбанках і закінчив в р. 1914, довівши кількість бджіл до 70. На цій кількості він спинився, бо й за цю кількість бджіл самому вже важко було доглядати.

Тут подаються щорічні видатки та прибутки, що має їх І. Луговиків на протязі 7 років, щоб краще собі уявити, як відбувається самий процес організації і як прибуток з пасіки мінявся в залежності від політте та інших умов, наприклад, відсутності других магазинів та штучної вощини.

1908 рік

В И Д А Т К И:	В і н я		П Р И В У Т К И	
	карб.	коп.	карб.	коп.
1. Набавля бджіл 15 дуп.	68	10	1. Меду одержано	
2. 5 вуликів рамкових	25	20	2,75 пуд. по 8 кар.	22 -
3. Штучна вощина	9	60		
4. Приладдя	3	50	2. Воску II х. по	
5. Підгодівля бджіл (мед та цукор) ...	8	--	70 коп.	7 70
6. Витрати на догляд за пасікою	18	75	(роїв не раховано)	

22.70 коп.

Літо 1908 р. було сприятливе і пасіка майже вдвічі збільшилась, до осені було 28 семей. За відсутності рямкових вуликів рої було оселено в дуплянках.

		II.	III.	IV.
<u>1909 рік.</u>				
1. Надбання 10 вул. з 2 наустанками	117,75	1. Меду у стільника	10,00
2. Приладдя	22,50	2. Меду млинкового 2 п.	15,00
3. Вошина штучна	20,20	3. Воску 5 1/2 х.	3,85
4. Підгодівля бджіл	7,00		
5. Підручники та журнали	15,15		
6. Догляд за пасікою	41,08		
Разом	206,58	Разом	28,85

До весни 1909тр. було виписано 20 вул. системи Дадана з 2 магазинами й переведено в них бджіл таким чином стало 25 рямкових вуликів.

Літо цього року було посушливе й не врожайне на мед.

		II.	III.	IV.
<u>1910 рік.</u>				
1. Надбання 6 дупл. з бдж.	18,00	1. Меду у стільн. I пуд	10,00
2. 18 рямкових вуликів	84,30	2. меду млинкового I п.	8,00
3. Вошини	15,60	3. Воску 6 х.	4,20
4. Підгодівля бджіл	9,20		
5. Підручники та журнали	3,15		
6. За догляд пасіки	35,16		
Разом	204,96	Разом	22,20

Літо цього року було знову посушливе й непожиточне. Головний реліт тривав не більше тижня. Заради тому, що семьи не дано розійтись, вони себе забезпечили медом й перезимували всі гарзд.

(Іх було 10) загинуло 1, 1 п. соку на рідко 10 роїв, а ще 10 роїв 13 сім'ї.

1911 рік.

I.	II.	III.	IV.
1. Надбання приладдя	24,65	1. Меду стільн. 20 п. ...	200 кап
2. Вошина	29,75	2. " млинкового 25 п. ..	175 "
3. Підгодівля бджіл	20,00	3. Воску 15 1/2 х.	10 "
4. Підручники та журнали ..	3,60		
5. Догляд за пасікою	93,89		
Р а з о м ...		Р а з о м	
		385	

Рік 1911 був пожиточним. Пересічно кожна сім'я (30) дала по 1,5 п. меду й одержало 10 нових роїв, таким чином на зиму пішло 40 сімей. В цьому році Дугоников зауважує, що міг би одержати більше меду, але що не мав вошини і других магазинів.

1912 рік.

I.	II.	III.	IV.
1. Надбання 10 вул. з магаз.	17,75	1. Меду стільникового та	
2. Приладдя	9,60	млинкового 76 п.	600,0
3. Вошина	67,00	2. Воску 20 х.	12,0
4. Підгодівля	24,00		
5. Підручники та журнали	4,60		
6. Догляд за пасікою	118,24		
Р а з о м ...		Р а з о м	
		612,0	

Рік 1912 був теж пожиточний. На кожну сім'ю (40 сімей) одержано 1 в. 36 х. меду та вийшло 10 роїв; на зиму пішло 50 сімей.

Рік 1913.

Рік 1913 знову був гарний. Політ бджіл тривав майже місяць. Контрольний вулик показав найвищий денний прибуток 15 х. Пересічно на кожну сім'ю (їх було 50) одержано 2,5 п. меду та вийшло 13 роїв, таким чином на зиму пішло 63 сім'ї.

I.	II.	III.	IV.
1. Придбання 10 вул. з 2 магаз.	61,00	1. Меду стільникового та млинкового 125 п.	1.300,00
2. Приладдя	30,00	2. Воску 20 хун.	12
3. Вошня	80,00		
4. Підгодівля	24,00		
5. Підручники та журнали	5,00		
6. Догляд пасіки	172,00		
Разом			1.312,00

1914 рік.

I.	II.	III.	IV.
1. Придбання 10 вул. рям. з магазинами	61,40	1. Меду стільникового та млинкового 165 п.	1.320
2. Приладдя	34,00	2. Воску 2,5 пуд.	65
3. Вошня	58,50		
4. Підгодівля бджіл	20,00		
5. Підручники та журнали	10,0		
6. Догляд пасіки	199,50		
Разом			1.385,00

Останній рік 1914 був також гарний на покиток. Головний покиток тягся біля місяця. Контрольний вулик показав найвищий прибуток 9 хун. на день. В середньому на кожну сім'ю (їх було 60) одержано по 2,75 п. меду та взято 10 нових сімей.

Загалом за 7 років видатки та прибутки по пасіці Луговикова такі:

I.	II.	III.	IV.
1. Надбання бджіл 21 довб.	86,10	1. Меду 418,5 пуд.	3.360
2. Рямк. вул. 73 з 2 магаз.	406,82	2. Воску 4 п. 18 хун.	114
3. Приладдя	173,86	Роїв 52, але Луговиків	
4. Вошня	280,65	їх не рахував на прибуток.	
5. Підручники та журнали	41,50		
6. Підгодівля бджіл	112,20		
7. Догляд пасіки	578,20		
Разом		Разом	3.474

Коли на прибуток додати ще 52 рої, рахуючи по 4 кг. козен на суму 202 карб., то загальний прибуток буде 3.676 карб. Коли з цієї суми відрахувати 1.777,83 кар., то Луговиків мав чистого прибутку 1.898,17 и на витрачені кошти це буде біля 106 %.

З поданого тут живого прикладу видно, що пасічництво в тих місцях, де є покиток для бджіл, дуже прибуткова галузь, але багато треба працювати, щоб його організувати як слід і не звернутись, коли бувають неврожаї, то-що. Перші роки для Луговикова були важкі, але він вперто вів розпочате діло і тому з добрими наслідками мав результати своєї праці.

Таких фактів можна було б подати й більше, але вже цих лва дадуть повну уяву про пасічницьку господарку. Окрім того значіння, яке має пасічництво в народньому-господарчому та приватньо-індивідуальному, що піддається певним і точним підрахункам ще маємо тако ж значіння пасічництва тако ж і в сільському господарстві, що не піддається точном підрахункам, а тільки можна оцінювати з певністю, особливо в сільському господарстві.

Як відомо, що Болонокрилим належить перше місце між комахами, які переносять пилок і допомагають перехресному запиленню рослин, а серед болонокрилик найзначнішу роль в цьому надзвичайно важливому біологічному процесі відіграє бджола. Головні, а іноді 3/4 цієї роботи та навіть більше роблять бджоли. Одного разу, коли квів овочевий сад, між комахами, що відвідували квітки овочевих дерев нараховано біля 88 % бджіл (*Apis mellifica*), 5,5 % - диких бджіл та джмилів і 6,5 % мух, ос, комашні, жуків та інших комах. Своїми дослідженнями проф. Бук в сільсько-господарському Інституті в Мічигані довів, що тільки на овочевих деревах, коли їх покривати серпанком, щоб не навідували їх комахи - дали порівняннн з непокритими міверний діврожаї.

Врожай з яблуні	покритої	2 %	непокритої	20 %
" " " груші	"	0 %	"	50 %
" " " вишні	"	3 %	"	40 %
" " " агрус	"	9 %	"	27 %
" " " суніця	"	11 %	"	17 %

Таку саме спробу робив проф. парічнадського Інституту в Ерлінгені в Німеччині Цандер і дійшов до таких вислідів:

Д е р е в а	Покриті серпанком			Непокриті серпанком		
	квіти	овочі	%	квіти	овочі	%
Яблуня	204	I	0,5	204	14	6,9
Груша	404	0	0,0	404	33	8,1
Вишня	1.012	0	0,0	1.000	106	10,6
Агрус	81	20	24,6	81	49	60,0
Черешня	75	I	1,3	41	6	14,6

З того виходить, що не всі квіти були заплелені навіть на незакритих галузках і що за мало буде бджіл в саду, бо ті що були не могли обійти всіх квіт.

В двох дослідах проф. Клінген з напеленням червоної конюшини вияв лене, що під абсолютним ізолятором вишло запліднених квіток усього 0,9 %, в той час як ізолятор з бджолами (кавказькими) дав 45 % запліднених квіток, тоб-то таку саму кількість, яку одержував на непокритій конюшині. На заплелення квіток конюшини має значіння тако ж і довжи на язичка бджіл, що не однаковий у різних рас бджіл.

На тих ділянках, де конюшина не була ізольована і по вії літали р жні комах, а бджіл не було, там врожай насіння був 6 пуд. з десятики. На ділянках, де літали бджоли, там врожай насіння конюшини був майже в 3 рази більший.

Не менше значіння бджіл є для люцерки, (*Medicago Sativa L.*), врожай

насінина якої буває залення від останніх.

Таке ж і з гречкою, не без допомоги комах, особливо бджіл, не дає повного врожаю, бо сама собою гречка не може запилюватися ні одна квіт-ка, а ні одна рослина не здатна зав'язати зерна, коли не буде занесене пилок з інших рослин; а такими посередниками є як раз бджоли, або й інші комахи. Коли бувають випадки запліднення, то дуже рідко і то як виняток.

Ілюстрацією до цього твердження маємо досвід з гречкою, А. Лебедянцева на Шатилівській сільсько-господарській дослідній станції. В р. 1907 він провадив досвід над запиленням гречки та способом перенесу пилку для її запилення.

Взято було 11 посудів з гречкою й розділено на такі групи:

- I група при доступі комах і вітру без сітки 2 посуд.
- II " " " з сіткою 2 "
- III " без доступу комах, а при доступі вітру 3 "
- IV " " і без вітру 4 "

Табл. I. 1907 р. Фактори запилення гречки. Відносні числа урожаю

Гр.	Число		Вага повн. зерен	Вага			Відносн. зерна до сол.	Уваги.
	зав'яз	зерен		зер.	сол.	зер+сол.		
I гр.	100	100	100	100	100	100	80,1	вітер, комах. струн
II "	97	94	103	103	96	99	85,9	" " "
III "	55	36	47	51	145	103	27,7	" і струнування
IV а"	51	32	34	39	169	113	18,4	струнування.
IV б"	4	2	2	3	108	61	11,9	певний спехій.

Табл. II. 1907 р. Фактори запилення гречки. Абсолютні числа врожан.

(в кожному посуді було по 12 рослин)

Гру	Ч . И . С . Л . О .					В . А . Г . А					Відно- шення зерна досол.	УВАГИ
	завя зів	повн зерн	не зр. зерн	купл. зерн	повні зерна	незр. куплі	всіх зерн	солд- ма	солд. зерна			
I	611	532	0	72	11,0	0,5	11,5	13,5	25,0	80,1	ТЛЯ	
ДІІ	643	547	0	96	10,5	0,7	11,2	14,7	25,9			
II	607	512	0	95	11,0	0,6	11,6	13,5	25,1	85,9	"	
"	480	-	-	-	-	-	-	-	-	-	без тлі	
III	384	295	42	47	7,2	0,2	7,4	18,5	25,9	27,7	ТЛЯ	
"	352	185	110	57	5,8	0,9	6,7	22,5	29,2		без тлі	
"	293	111	80	102	2,3	0,8	3,1	20,5	23,6		ТЛЯ	
IV а	398	178	122	98	3,7	1,1	4,8	25,5	30,3	18,4	"	
"	239	174	18	47	3,6	0,5	4,1	22,3	26,4		"	
IV б	29	15	3	11	0,3	0,1	0,4	16,0	16,4	1,9	без тлі	
"	19	6	7	6	0,1	0,1	0,2	14,5	14,7		ТЛЯ	

Таким чином серед факторів запилення гречки на перше місце виступають комахи і потім струшування; значіння вітру є зовсім незначним. Тля не мала жодного значіння для запилення квітів гречки.

В р. 1908 досвід з факторами запилення був повторений і праця проведена в більшій точності.

Всього було 18 посудів і розділено на такі групи:

I гр.	прид доступі комах + вітер + струшування.....	2 посуд.
II "	комахи + струшування	3 "
III "	вітер + струшування	2 "
IV "	струшування	3 "
V "	без комах, струшування і вітру	2 "
(ці групи з сіткою)		
VI "	природне запилення при всіх факторах (легетимне)	2 "
VII "	штучне (ілілегетимне) запилення	4 "
(без сітки)		

Групи I, III, VI були вміщені на вагонетки в теплиці і при гарній погоді вивозилися на зовні.

Групи II, IV, V знаходилися весь період досвідів у теплиці.

До першої та другої груп під сітку впускали комах (бджіл та мух).

Табл. III. 1908 р. Фактори запилення гречки. Відносні числа урежаю.

Д о с в і д II.	Ч и с л о в а г а					
	завязів	повних зерен	повних зерен	всіх зерен	соломи	зерна + соломи
<u>(Без доступу вітру)</u>						
II гр. комахи + струнув.	100	100	100	100	100	100
IV " струнування	37,3	32,8	38,5	40,3	114,7	88,5
V " жадні факт. зап.	28,0	14,0	2,3	2,8	114,5	75,0
<u>(При доступі вітру)</u>						
I " комахи + струнування	100	100	100	100	100	100
III " струнув. + вітер	40	25	33	37	197	114
<u>(Ріжні способи зап.)</u>						
VI " природні легетимні довгост.	100 13,6	100 11,6	100 14,9	100 16,2	100 198	100 105
VII " штучне іллег. коротост.	26,2	23,1	27,4	28,0	154	90

Табл. IV. 1908 р. Фактори запилення гречки. Відносні числа врежаю.

I гр. Комахи+віт.+ стр.	100	100	100	100	100	100
II " Комахи + струнув.	84	76	77	81	155	117
III " Вітер + струнув.	40	25	33	38	197	115
IV " Струнування	31	25	29	33	177	102
V " Жадні фактер. зап.	2	1	2	2	177	88
VI " Природні легетимні довгестоб.	101 14	101 12	101 15	103 16	100 198	102 105
VII "Штуч. іллегетим. короткост.	26	23	27	28	153	90

Табл. У. 1908 р. Фактори запилення гречки. Абсолютний урожай.

(в кожній посудині по 12 рослин)

Г р у п п и:	Ч и с л о							Відношен- ня зерна до соломи.
	всїх зерен	повних зерен	повних зерен	чуж. + нез зерен	всїх зерен	соломи	зерен + соломи	
Д О С В І Д								
I I.								
I. К + В + Ст. (виключені)	770	678	16,2	0,5	16,7	14,7	31,4	107,3
I. Ст. (б. сітки)	860	765	17,9	0,7	18,6	18,1	36,6	
II. К + Стр.	665	572	13,5	0,7	14,2	25,9	40,1	54,9
II. К + Стр.	728	555	13,4	0,6	14,0	25,0	39,0	
II. К + Стр.	648	532	12,2	1,4	13,6	25,0	38,6	
III. В + Стр.	270	211	6,8	0,5	7,3	36,2	43,5	20,2
III. В + Стр.	385	155	4,5	1,3	5,8	28,2	33,9	
У. Жад. факт.	6	6	0,2	0,0	0,2	34,4	34,6	1,4
У. Жад. факт.	32	11	0,3	0,2	0,5	23,7	24,2	
УІ. К + В + Стр.	850	779	17,9	0,2	18,1	17,1	35,2	104,2
УІ. К + В + Стр. (з сіткою)	763	670	15,8	0,4	16,2	15,7	31,9	
УІІ. Штучне ілю- гетимне запилення а) довгестовбчаті	93	80	2,4	0,1	2,5	33,4	35,9	8,64
" " "	12	89	2,7	0,4	3,1	31,5	34,6	
б) короткостовбч.	140	108	3,2	0,2	3,4	27,5	30,9	19,1
" " "	282	226	6,0	0,2	6,2	23,0	29,2	

Таким чином по досвідах цього літа, як і в 1907 можна зробити та-
кі висновки відносно факторів впливу на запилення гречки в такому поря-
дкові: I) Комахи, II) Струсування і III) Вітер. При виключенні всіх фак-
торів запилення можна досягти певної відсутности заряджування зерна,
що й є показником того, що самозапилення у гречки не буває.

К - комахи, В - вітер, Стр. - струсування, б - без, Жад. факт. - жадні фак-
тори.

На підставі цих зважливих досвідів А. Лебедянцев прийшов до такого висновку, що на опилення гречки як фактор найкраще мають значіння комахи.

З комах же на аренді завдяки спостереженням майже виключно бджіл, як це бачимо й по досвідах й А. Лебедянцева.

Таблиці	Ф а к т о р и.	%
I	Комахи + струнування + вітер	100
°I	Струнування + вітер	55
I	Струнування	51
III	Комахи + струнування	100
III	Струнування + вітер	40
III	Комахи + струнування	100
III	Струнування	37
IV	Комахи + струнування + вітер	100
IV	Комахи + струнування	84
IV	Струнування + вітер	40
IV	Струнування	31

З цього бачимо, що запилення гречки від бджіл по першій таблиці було 45 %, по III - 60 і 63 % та по IV - 60 і 69 %.

Отже, коли прийняти всі фактори запилення, але без комах (себ-те бджіл), то дістанемо з цих досвідів в середньому 59,4 %, що припадають виключно на запилення гречки бджілами. Струнування займає 2-е місце після бджіл, але при тім треба обовязково врахувати і тут діяльність бджоли в тім, що при повному безвітрі, як це часто спостерігається в полі, - це струнування преважать бджоли, а не хто иний. Тому % запилення гречки від бджіл це треба збільшити на 10 - 20 %. Отже слід прийняти бджоли за фактор на запилення гречки мінімум 75,0 % - себ-те цих мінімум 75 % урожаю гречки дають бджоли.

З цих дослідних висел маємо, що бджоли найбільше опричиняються до уражан гречки.

При найкращій погоді, а недостаткові бджіл урожаї гречки (таї інші рослини, що запилюються при допомозі вомах: бджіл та-що) буде не певний.

Тому можна погодитися з народною поговоркою: "бджоли родять гречку, а гречка годує бджіл".

Так і пасічництво має звикло певну частину покитку до літа брати з гречок. В багатьох місцях є звичай вивезити бджіл на далекі поля, а степ, "на гречку"; везуть на далечину 10 - 15 верстол. Саме в липні - серпні, а то й пізніше, як все инше одквітає та здохне від спеки, гречка рав-у-рав буває в квітці і дає бджолам добрий покиток.

Тому, бджоли є конче потрібніні всім, що перекресно запилюються олійково-господарським рослинам (крім анемофільних). Зважаючи на те, які та скільки комах відвідує садкові квіти - ^{слід} врахувати, що ~~75%~~ 75 % садового врожаю дає бджола. можна не перебільшувати сказати, що бджоли дають нам додатково не менше як 3/4 врожаю садовини, геродини, гречки, кормових трав та де-яких олійних. Як перевести на гроші, то користь з пасічництва на Україні буде собі мільйонів карбованців.

Так, коли взяти в розрахунок саму гречку, врожаєм якої був в 1910 р. 30.741.800 п. по ціні 70 коп. за пуд, то від урожаю гречки самого зерна будемо мати прибутків 21.509.860 карб. - з цього числа припадає 75 % врожаю (прибутків) на праць бджоли, як неперодній фактор врожаю гречки запиленням або абсолютними числами в карбованцях бджоли дають прибутку на гречці 16.131.945 карб.

Для Німеччини проф. Цандер вираховує прибутків від бджіл на 627.889.000 мар. (296.108.830 карб.). Чеський пасічник В. Нокорний, вираховує користь від бджіл через запилення садових кущів і дерев, инше, що року 1924 Чехія дістала 1.008.632.000 кер.ч. від праці всіх медолюбних тварий - комах. З цього на бджіл припадає 9.869 міль. кер.ч. не зараховуєчи бджіл меду та воску.

З цього видно, що бджола стає у великій пригоді рослинам, переносючи пил для запліднення квіток, що таким чином допомагає перехресному заплідненню, яке забезпечує від перероджування і дає дуже гарне насіння.

МЕДОВИЙ ВЗЯТОК НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ.

(плоді медодайних рослин)

Умови пасічництва визначаються найголовніше взятком, тоб-то сукупністю медодайних рослин, що дають бджолам мед у формі виділення з нектарників (нектару) та так званої медової роси та пилек (перга). Чим більше в даній місцевості медодайних рослин і чим довший час, залежно від клімату, дають вони бджолам продукт для їхнього живлення - тим краще буде взяток і тим більший прибуток для пасічництва.

Північна (лісова та лісостепова) і південна (степова) смуги на Українських Землях, а також гірські, дуже неоднаковий взяток дають. Основні медодайні рослини в першій смузі - лісові породи, найголовніші це липа, а з польових культур - гречка. Головне джерело в другій смузі - степові культурні рослини як соняшник та інші та дикі зіллясті рослини.

ЛІС та ЛІСОСТЕП. Ще р. 1910 проф. Фортунатов визначив тісний зв'язок поміж розвитком пасічництва та засувами гречки. Цей зв'язок помітний на всій території українських земель.

Накільки далі буде тенденція гречки зменшуватися, то відповідно за нею збільшуватиметься площа кормових рослин, що дають багатий взяток: експерцету (*Onobrychis L.*), люцерки (*Medicago L.*), коншини (*Trifolium*) віки (*Vicia L.*) та інших.

Також площа садів та городів безперечно де-далі збільшуватиметься

Перший весняний взяток раній дають: вільха, ліщина, берест, в'язь; гусяча цибуля (*Forsydia viridis L.*), чистяк маточний (*Scilla L.*), мати й мачука (*Fussilago farfara*); в другій половині квітня - кильбаба (і ціле літо), верба, осика, береза, клен, червона верба (*Salix acutifolia Wl.*), тополя; агрус, перічки, вишні, сливи, груші, ясені, яблуні. В травні

квітуть: жовта акація, свіріпа, озимий ріпак, експардет, коншина лучна, річниця, біла акація, льдерка, велонки, налвія та інші. В червні квітуть: коров'як, коншина гібридна, овняк, гречка рання, липа та інші. В липні квітуть: липа, гречка пізня, буркун, ісон лікарський, соняшник та інші. Подані тут тільки більш характерні медодаї. Багато квіте ще и медодаїв в серпні і вересні, але вони вже не складають великих запасок.

СТЕП. Взятєк в степу одноманітний. Грунтується він найголовніше на дикій степовій рослинні як те: свіріпа, буркун, чистяк, чабрець, бабка, будяк та інші. До цього треба додати не скрізь поширену білу акацію та з культурно-промислових - соняшник.

ПІДГІРРЯ та ГОРИ. Тут взятєк забезпечений з самої ранньої весни аж до пізньої осені. Медодаями в цих місцевостях є дерева, кущі, трави та бур'яни; особливо на порубках. Найголовніші з медодаїв в порядку квітання такі: ільм, ква, ліщина, вільха, есика, верба, вереск; явір, яливець, граб, терн, береза біла, *Vaccinium Myrtillus*; клен, бук, дуб, *Sorathamnus vulgaris*, ялиця (*Abies alba* Mill), модрина (*Larix decidua*) ялина (*Picea excelsa* Lk.); акація, брусниця (*Vaccinium Vitis idaea*), коров'як, липа; ехінопс (*Echinops sphaeroseph.*), горошок (*Lathyrus h.*) буркун, мата лісова (*Mentha silvestris*), малина, *Epilobium angust.*, вереск звичайний та інші

Стан плєні, це має значіння для бджіл своїми медодайними рослинам і яка має тісне взаємовідношення своїм рослинністю з бджолами (пасіками), сьод-то без бджіл не може дати понного врежаю, а останні для бджіл дають мед та пергу, можна подати наступном таблицев за р. 2 1928-й:

(див. ст. 76).

Така багата й різноманітна рослинність на всіх просторах Українських Земель є залежна від клімату.

К Л І М А Т.

Життя бджоли і праця пасічника найтісніше звязані з кліматом. Від кількості тепла та опадів залежить стан рослинности. Тепло та опади це головні ті чинники, що залежк від них залежить медування рослин та й

Губерні Області Возвідства	Загальна площа в кв. вер.гек.	З загальної площі припадає в тис. десят. на					
		гречки	соняшн.	сій.т. трав.	города садки	луки	ліси.
Н а д н і п р я ч ж н а. (в верстах)							
Волинь	288005	96,8	0,1	14,1	8,4	36,7	683,2
Поділля	30.096	63,8	9,1	4,9	34,7	0,9	302,0
Київщина	48.373	174,6	10,6	19,0	36,9	8,2	689,4
Чернігівщина	32.841	164,6	0,9	48,2	19,7	5,6	395,0
Полтавщина	40.242	149,7	26,6	39,4	76,6	8,6	179,2
Харківщина	32.283	49,3	71,2	9,2	42,2	1,6	339,2
Одеська	6,860	7,2	129,6	2,3	125,2	3,1	217,8
Катеринослав.	67.606	7,8	190,0	3,2	166,0	2,4	145,7
Донецька	57.226	0,8	232,0	2,7	106,9	0,9	167,9
Таврія	52.631	0,1	8,6	2,9	?	9,7	?
Разом	457.918	733,9	676,7	141,0	618,8	67,6	3059,4
К у б а н с ь к а.							
Дуб.-Черн. о.	78.297	0,9	235,6	27,1	111,8	712,6	1965,1
Галичина, Волинь, Полісся, Підляшся, Холмщина (в кіломет.)							
возвідства.		тис. / (площа подається в гектарях)					
Поліське	4.136,8	29,0	279,9	4,4	?	593,9	1261,0
Волинське	2.985,5	35,8	136,6	26,2	?	536,3	888,0
Львівське	2,702,3	31,4	256,4	10,3	?	315,7	694,5
Станіслав.	1,836,5	5,9	224,7	2,9	?	303,4	640,1
Тарнопіль.	1.624,2	21,3	75,4	15,0	?	134,1	283,2
Холм-Дубл.	987,9	15,8	65,9	7,1	?	98,5	20,7
Разом	14.273,2	139,2	1038,9	65,8	?	1801,9	3787,5
Закарпаття	1.265,3	0,2	192,4	21,1	9,5	176,6	609,0
Буковина	10,5						
Басарабщина	10,5						
Курщина	15,6						
Вороніжщина	27,2						

КООПЕРАЦІЯ В ПАСІЧНИЦТВІ.

Кооперація зайняла таке чинне місце в житті людства всього світу, що про неї тежар знає кожна людина, особливо вона є дуже важливим чинником для українців, бо у нас кооперація була і є не тільки чинником економічним, а і великим чинником загально культурним. Гуртування людей у кооперації є метою поліпшити своє економічне становище, зробити вигіднішою, кориснішою для себ свою працю. А через те, що поліпшити своє економічне становище можна ріжнми шляхами, то й кооперація буває всяка.

Розвиток, поліпшення та сила пасічництва можлива тоді, коли пасічники є самодіяльні та організовані й колективно - в кооперацію.

Українці віддавна вже робили спроби допомогти собі організованою співпрацею, допомогти своїм потребам. І з розвитком громадського руху серед нашого народу такі спроби повторюються частіше і що раз дають кращі наслідки.

ГАЛИЧИНА. Вперше об'єдналися українські пасічники в р. 1868 в Галичині і заснували пасічницьке товариство в Коломиї, яке пізніше було перенесено до Львова і через опричність поляків опинилося в їх руках. 8.XII.1900 при "Сільському Господареві" було організовано секцію пасічництва, а 18.IV.1912 і окреме товариство в Тернополі - "Красне т-во пасічників", що в перші місяці досягло небувалого ще на Україні розвитку і мало 933 організованих членів - пасічників, та видавало пасічницький журнал місячник: "Український пасічник". На цьому організація пасічників в Галичині не спинилася і вже перед світовою війною було з'явилося кілька товариств менш, але війна та події, що виникли після неї зруйнували до денту все, що було зроблено в цім напрямкові.

На 1.I.1928 в Галичині мається вже де-кілька кооперативних т-в; з них можна назвати такі як "Пасічницька Спілка" у Львові та в інших містах як Тернополі та менших повітових. Тако ж є де-кілька пасічницьких

кооперативів на ВОЛИНІ, ПОЛІССІ, ПІДЛЯШІ та ХОЛМЦІНІ як товариство "Бджола" в Ковелі то-що.

Всі ці товариства молоді й тому поки-о великої економічної сили не мають, головна їх праця організаційна та культурно-освітня з невеликим винятком, до де-які з них провадять також збут продуктів пасічництва та придбання пасічницького приладдя.

Діяльність окремих товариств може бути ілюстрована одним з них: "Пасічницька Спілка" у Львові. Спілка заснована р. 1922. В тому ж році придбала вальці для реблення штучної вошини, це по якості виробу була визнана найкращою в Галичині.

Року 1922	вироблено і перероблено	450 кг. (1.125 хунт.)	вошини
" 1923	"	700 " (1.750 ")	"
" 1924	"	850 " (2.125 ")	"
" 1925	"	1.200 " (3.100 ")	"
" 1926	"	2.000 " (5.000 ")	"

Вироблену вошину купували не тільки українські пасічники, але й німецькі та польські (біля 30 % всієї продукції).

Від року 1926 "Спілка" зачала виробляти таке ж всі пасічницькі приладдя та посередничала у продажі меду та воску від пасічників то-що, організувала видавництво для видавання пасічницької літератури та веде широку організаційну роботу з пасічницькими організаціями.

На НАДНІПРЯННІ першою організацією з кооперативним напрямком повстала в Києві в р. 1896 та була затвержена владою статут під назвою: "Південно-Західне російське пасічницьке т-во"; це товариство у великій мірі спричинилося до організації пасічницької школи в Воярці на Київщині, що існує й до цього часу. Після того те в одному те в другому місці Надніпрянщини повстають пасічницькі товариства, як культурно-освітні організації, але економічного значіння і широкого розвитку не мали. Таких кооперативних пасічницьких товариств було 4.

Після революції, з повстанням української державности, пасічники висерістали новий закон про явне відкриття кооперативів і заклали

кількi пасічницьких кооперативних товариств, що перуч культурно-освітньої праці, покладали своїм завданням доставляти пасічникам необхідне пасічницьке знаряддя та допомогу в обтітi мату, воску. В р. 1918 ці т-ва об'єдналися в "Пасічницький Кооперативний Союз" у Києві, якого справи почали швидко розвиватися й зміцнюватися, але дальні військові та політичні події знищили всю переоблену працю і тільки після р. 1922 кооперативні товариства знову починають оживати, але самостійного осередку не мали й не мають ще й до першого січня 1928 р.

Загальний розвиток пасічницьких кооперативів на Наддніпрянщині на I.I.1928 р. такий:

Місяці і Роки на:	Всіх сіль-госп. товариств.	пас. т-в не орг. в "ПЛОДОСПІЛЬЦІ"			Орг. в "ПЛОДОСПІЛЬЦІ"	
		Заг. кільк.	% від с-г т-в	в них членів	Т-в	Пасічників
I.I.1914	1.654	4	0,25	?	-	-
I.I.1919	?	?	?	?	-	-
I.I.1924	8.118	22	0,27	?	-	-
I.X.1924	10.664	21	0,20	2.699	14	2.087
I.X.1925	12.253	97	0,79	5.119	31	2.883
I.X.1926	15.937	189	1,20	7.131	47	3.545
I.X.1927	16.890	250	1,4	?	70	?

Як видно з цієї таблиці, що пасічницьких товариств від р. 1924 збільшується як загальним числом так і організацією в "Плодоспільці" (Всеукраїнський центр садове-городнєвої, виноградарської та пасічницької кооперації); $\frac{1}{2}$ пасічницьких товариств від загального числа с-г. т-в таке ж збільшується.

По соціальному розмарованню членів пасічницьких кооперативів на I.X.1926 р. маємо такий стан:

Групи пасічницьких господарств. Членів пас. т-в.

Квєлі	40,1 %
Нижче-середніт.....	15,6 %
Середні	16,4 %
Вище-середні	12,6 %
Міцні	15,3 %

Р а з о м 100 %

Територіяльно ці товариства на І.Х.1926 р. розподіляються так:

Райони: Волиська	43.
Правобережна	49.
Лівобережна	26.
Степ	71.

Р а з о м 189.

и Розподілення пасічницьких товариств на І.Х.1926 по окремих округах таке:

Округи: Сталіноська	19.
Шепетівська	18.
Черкаська	12.
Київська	11.
Запорізька	11.
в ренті округ	2-7.
Разом	189.

З окремих товариств, що провадять більш менш помітну працю, як економічну так і культурно-просвітню будуть такі:

ХАРКІВСЬКЕ пасічницьке товариство м. Харкова.

Товариство має дві крамлиці, склеп, майстерню втучної возики, ху-

жколі; 10 % - на різні агітзаходи. Це зразу показує здоровий кооперативний напрямек у роботі. Т-во вступає членом в Окружний С-Госп. Союз, кредитове т-во, та громаду взаємного кредиту.... Вирішили, як журнал "Пасічник" не одержить допомоги з центру, то підтримати його і держати зв'язок з пасічниками України й з закордонними, тим паче, що вже зараз журнал розповсюджується в 1.000 примірн."

Тепер це т-во вже має характер округового, провадить в широких розмірах працю як економічну, так і культурно-освітню. Має власного пасічницького інструктора, провадить пасічницькі курси; має власні крамниці, майстерню т.н.

ТАГАНРОГСЬКЕ Пасічницьке т-во в м. Таганрові, одно з найсильніших в економічному значінні. Має власну велику фабрику виробу вуликів, валяє для оброблення штучної вошни та иншого пасічницького приладдя; має крамниці та склади та має воскобойню, що є єдиною на весь ССРСР.

ПИРЯТИНСЬКЕ т-во пасічників м. Пирятин на Полтавщині, має 280 чл. Утримує інструктора з пасічництва; має склад пасічницького приладдя, майстерню для виробу штучної вошни; в осени та зимою провадить з агрономів Округу Курси з пасічництва. Видає грошову позичку членам на пасічницькі потреби, дбає про освіту пасічницьку шляхом курсів, консультацій, розмов а також практичних робіт на пасіках членів з показовою метою.

ЗОЛОТОНІШСЬКЕ кооперативне пасічницьке т-во в м. Золотоноші на Полтавщині. Це т-во має 300 членів, власну майстерню на вулики та инні приладдя, а також провадить торгівлю пасічницьким приладдям, виготовленим иншими фірмами. Кредитує своїх членів до 500 карб.. Має інструктора по пасічництву та заснувало голодний фонд, на випадок невзятого року літа.

ГУМАНСЬКЕ садово-городнє та пасічницьке т-во в м. Гумані на Київщині. Ця ~~т-во~~ має крамницю; постачає вулики та всі потрібні прилади пасічникам, городникам та садівникам; насіння медодаїних та инних садових і городніх рослин; має фахівця пасічника, що дає поради членам

свого т-ва.

ТРОСТЯНЕЦЬКЕ т-во "Культурна Насіка" на Харківщині. Це т-во об'єднує пасічників районів Тростянецького, Охтирського і Ватомлянського.

Має досвідну пасіку, мета якої - практично селян найкраще пасічникувати

Подані приклади організації пасічницьких кооперативних т-в найкраще характеризують діяльність цих т-в в обсязі культурно-освітньої, економічної та організаційної праці, як такої і діяльність останніх по дію.

КУБАНИНА. Найкраще розвинута пасічницька кооперація на Кубанщині. Як по числу кількості вуликів бджіл, раціональній пасічницькій господарці, так і по числу кооперативних організацій та їх місці, Кубанщина займає перше місце в Українських Землях, відносно території, що її займає Кубанщина.

Ще перед війною (1914 р) т-ву було вже декілька кооперативних т-в які були вже об'єднані в "Союз пчеловодов Кубанського края" в м. Каверині.

Після всіх війн, які там відбулися, які там відбулися, пасічницька кооперація почала відроджуватися, як це видно з наступної таблиці:

На I.X.25 р.	було	19 пасічн. кооп. т-в з	?	членами
" I.X.26 р.	"	28 " " "	980	"
" I.X. 27 р.	"	33 " " "	1.155	"

Отже пасічницька кооперація зростає з кожним роком, але й тут приходиться констатувати те сумне явище, що вони (пасічницькі т-ва) не об'єднані в єдиний пасічницький осередок, а тому кожне т-во працює без єдиного плану, по власній ініціативі, що безперечно є величезною перешкодою до належного підпшення загального пасічництва Кубанщини.

Однак і ті поодинокі існуючі т-ва провадять велику як економічну, так і культурно-освітню працю для піднесення добробуту пасічників Кубанщини. Як прикладом пасічницьких т-в може бути Армавірське окружне т-во пасічників. Діяльність за відчитний операційний рік 1925-26 можна характеризувати такими числами:

Рік та місяць	Заготовлено пуд. меду.	по ціні за п. в карбован.	на суму в кр. карбован.	
1925	VIII	200	6,50	I.300
	IX	I.500	8,15	I2.225
	X	I.200	9,25	II,557,5
	XI	2 200	9,50	I.900
	XII	2.400	9,75	23.400
1926	I	I.380	10,25	I4.145
	II	I.760	9,00	I5,840
	III	I40	9,00	I.260
	IV	I.050	8,70	9.135
	V	53	8,00	424
	VI	152	7,80	I.185,6
	VII	213	6,00	I.290
Р а з о м		10.300	Р а з о м	93.662,1

За той же період збуто:

	пудів меду:	хун
1. Пчелсекції при Севкавказькому сільсоюзу	4.832	-
2. Мосельскредсоюзу (Москва)	2.566	23
3. Ростово-Нахичеванському ЕПО	687	20
4. Євському ЕПО	307	13
5. Чеченському ЕПО (Грозний)	109	04
6. Вакинському ЕПО	181	17
7. Іншим кооперативним організаціям	420	14
8. Виданов ссуду	485	22
9. В роздрібну торговлю	800	07

Р а з о м 10.390 --

Тов-во рахує, що меду через його пройшло мало. Крім того було заготовлено та збуто 200.000 рамкових вуликів та багато іншого пасічницького приладдя.

Мед продавався виключно кооперативним організаціям, а приватним торговцям ні.

Цього прикладу досить, щоб уявити собі стан кооперації пасічницької на Кубанщині. Де-які з них провадять широку культурно-освітню працю, влаштовуючи пасічницькі курси; мають пасіки промислового значіння, станції плекання расових маток т.и.

На ЗАКАРПАТТІ аж до р. 1924 не було жадної кооперативної пасічницької організації і тільки весною в р. 1924 було założено ПЕРШЕ кооперативне пасічницьке т-во "Рій" в Ужгороді. Організацію цього т-ва треба завдячувати українським пасічникам-емігрантам: Кукурузі П., Боровському М., Павличенкові та инш. Головним завданням цього т-ва було ширення раціональної господарки на пасіці, бо як відомо, що тут ця галузь провадилася зовсім екстензивно. По скільки їй вдалося цього досягнути побачимо далі. Вже в перше літо, цебто в 1924 році були влаштовані в т-вом перші пасічницькі курси для початкувчих і поступових пасічників на власній пасіці і власними силами. Ці курси закінчили 25 початкувчих і 27 поступових пасічники; слухало ж значно більше, але через сільсько-госп роботи не могли докінчити, бо якраз провадження курсів відбувалося в кінці липня під час жнив. Крім того відвідало ввірцеву пасіку т-ва від ІО.У. до ІО.УІІ більше 1.500 людей не тільки з Закарпаття, а також зі Словаччини, Морави та Чехії.

В р. 1925 було влаштовано кілька курсів на пасіці т-ва, а також по за Ужгородом на селах Закарпаття. Перший курс для учителів та лісівників 29.УІ - 5.УІІ, які закінчили 12 учителів, учительок та лісівників. Другий курс для хліборобів селян та інтелігенції Закарпаття 9.УІІ - 15.УІІ, ці курси закінчили місцевих українців: хліборобів - 121, учителів - 31, студентів середніх та вищих шкіл - 36 та різних урядовців - 36; чехів - 33 і мад'ярів - 42, а всього 309 людей.

Крім того це т-во влаштувало 8 курсів на селах Закарпаття при загальній кількості слухачів більше 1.000. За місяць від 22.ХІ до 21.ХІІ того ж року було влаштовано 58 лекцій в 30 селах, на яких було 559 слу

В р. 1926 т-вом (в літі) було влаштовано одні пасічніцькі курси, на яких було до 40 слухачів.

Отже тільки від р. 1924 до р. 1926 було пророблено в Ужгороді на власній пасіці т-вом 6 4 курси, які закінчили в загальному числі 401 слухач та більше 1.000 на курсах, щоріч/ було влаштовано по сетах.

Такої величезної культурно-освітньої праці, яку провело це т-во ще не мала жадна пасічніцька організація на Українських Землях за такий короткий період. Тільки це т-во заклало основу раціонального пасічництва на Закарпатті, до того часу не було майже рамкових вуликів, тепер же як наслідок праці т-ва нтам вже є кілька пасік, що пасічкують в рамкових вуликах, а головне, що в вуликах "Української Системи" та виробляють ці вулики у великій кількості.

Крім того т-во мало власну пасіку поверх 100 вуликів рамкових, виробляло штучну водину, посередничало в продажі та куплі меду та воску, мало власний склад та провадило операції для продажу пасічніцького знаряддя, провадило досвіди на пасіці з вуликами "Української системи" та медодайними рослинами.

Це єдине кооперативне т-во на Закарпатті, праця якого заслуговує в великої похвали.

На БУКОВИНІ та БЕСАРАБІНІ пасічніцьких кооперативних пасічництв немає зовсім, окрім організацій подібних до пасічніцьких спілок, але вони зовсім не діяльні.

КУРШІНА та ВОРОНІЖЧИНА (Українські) мають досить кооперативних т-в, діяльність яких розвивається в тому ж напрямкові, що й на Наддніпрянщині, але деяких відомостей, з огляду на недостаточність матеріалів про ті землі, подати не маю змоги.

ЕМІГРАЦІЯ. Українські пасічники, що опинилися на еміграції теж виявляють організованість до праці; мають кілька кооперативних пасічніцьких т-в.

Дзвонівське кооперативне-пасічніцьке т-во на Чехах мало власну пасіку та проробило пасічніцькі курси 4-х місячні, які закінчили 13 слу-

хачів селян-емігрантів.

Кооперативне т-во ім. Петра ПРОКОПОВИЧА в Празі - Чехія. Це т-во мало промислову пасіку поверх 130 вуликів; пасіка знаходилася на Закарпатті.

Т-во студентів пасічників при У.Г.А. - Подєбради на Чехах Заложене в р. 1924, має власну пасіку; праця головним чином полягає в пропаганді та репрезентації українського пасічництва між закордонними пасічниками, приймаючи участь на виставках та з'їздах пасічницьких. Через посередництво т-ва скінчило 3-х членів-пасічників курси плекання расових маток в р. 1925.

Крім названих існує 3 т-в не кооперативних; а саме: Брнянське на Мораві, що в р. 1923 у вересні місяці, влаштувало пасічницькі місячні курси, на яких прослухало 37 слухачів емігрантів, Празький гурток пасічників, заложений в осені р. 1921. Дуже багато проробив пропагандійної роботи між чесько-словенськими пасічниками. Посередництвом його прослухало й закінчило пасічницькі курси, в відомій пасічницькій школі Вацлава ШВАРЦА біля Кольчі на Чехах, 15 студентів українців висяких шкіл пражських.

Нарешті існує "Об'єднання українських пасічницьких організацій в ЧСР Прага, яке об'єднує всі існуючі пасічницькі організації на еміграції. Мета цього т-ва об'єднати існуючі пасічницькі т-ва на еміграції та репрезентувати українське пасічництво перед чужинцями.

* * *

З поданих відомостей про пасічництво кооперацію на Українських Землях, видно, що немає об'єднуючого центру між пасічницькими кооперативами і що поодинокі т-ва блукають помадки в тяжких умовах сучасних державних режимів. Але вже помітні симптоми до витворення судільного пасічницького кооперативного осередку - централі.

В р. 1925 травня 20-23 відбулася Всеукраїнська нарада Пасічників у Харкові, яка ухвалила перевести обслідування пасічництва і було поручено на ній питання про утворення пасічницького кооперативного центру

та відновлення інструкторського пасічницького апарату. При обговоренні питання про утворення постійного кооперативного пасічницького центру, на нараді визначилося дві течії - одна доводила необхідність утворення Самостійного окремого центру, друга ж - що владала більшість - визнала це за недоцільне і практичне не здійснимо через загальну економічну кваліть знесиленого війнами пасічництва України.

Преважала друга течія і, як наслідок, Народа ухвалила утворення "Бюро Пасічництва" при Сільсько-Господарському Науковому Комітеті НКЗС України - це для загального керування роботом в галузі пасічництва; та утворити пасічницький центр при "Плодоспільці", об'єднавши в садівниками та городниками - як економічний осередок пасічництва.

В кінці р. 1927, це Бюро ліквідоване зовсім і тепер українське пасічництво не має жадного przewodu, окрім великого числа пасічницьких кооперативних т-в, об'єднаних в "Плодоспільці".

В таких коротеньких, далеко не повних рисах, можна характеризувати українську пасічницьку кооперацію на Українських Землях.

ПАСІЧНИЦЬКА ОСВІТА.

ШКІЛЬНА ОСВІТА в пасічництва занепадала майже зовсім. Коли перед війною було де-кілька спеціальних шкіл, хоч нижчого типу, то тепер залишилася єдина зі всіх тільки ВОЯРСЬКА пасічницька школа на всій українській землі. Тепер ця школа реорганізована в професійну пасічницьку школу з двоохрічним навчанням. Учнів кожного року побірає навчання біля 50 - 60; в р. 1928 школа мала 55 учнів. Утримується місцевим бюджетом Київської округи, окрім одноразових допомог від держави - тому школа терпить матеріальні труднощі і не може розвинути широкій учедної діяльності. За браком місць, збагатом учням школа відмовляє вступати до навчання.

При школі існує досвідна та показові пасіки, майстерня вуликів та пасічницьких приладь, музей та досвідне поле медодаїних рослин; має консултантський відділ по біблїотекам

Друга школа мішаного типу: садівництва, городництва та пасічництва на Кубанщині в ст. Вознесенській. Має пасіку до 1.200 вул. та кожного року провадить пасічницьку курс для інструкторів пасічництва.

Крім цього пасічництво викладається на с-г. профшколах, технікумах та інститутах, але не у всіх і не як обов'язковий предмет. Також заведено навчання в де-яких школах першої ступені - трудшколах семилітках з так званым сільськогосподарським уклоном.

ДОСВІДНА СПРАВА в пасічництві є одним з найважливіших засобів до поширення раціонального пасічництва та його вивчення. Досвідних установ з пасічництва на Українських Землях не існувало зовсім аж до рока 1919-20.

Першим початком в цій справі треба вжити працю Всеукраїнського Пасічницького З'їзду в р. 1917, що подав ініціативу та почав організувати: досвідну станцію та пасічницьку школу ім. Петра ПРОКОПОВИЧА в м. Батурині, статут якої був затвержений III.XII.1918 р., але дальніші військові та політичні події руйнували все розпочате і тільки в р.р. 1919 - 20 відновлено працю по організації досвідної станції, яка тепер існує як краєва, а це до цього часу, то її немає й до цього часу.

Тепер на НАДДНІПРЯНщині із досвідно-пасічницьких закладів мається Харківська краєва досвідна станція пасічництва (установа Наркомвсему); досвідна пасіка при Голосіївській агробазі (біля Києва), що утримується на кошти місцевого бюджету Київського Окргемуправління, але досвідна робота ведеться на кошти Наркомвсему; Досвідна пасіка при Уманському агротехнікумі; досвідна пасіка при Боярській пасічницькій школі; досвідна пасіка при Несівській с-г. станції (біля Ніжина) та досвідна пасіка Тростянецького кооперативного пасічницького т-ва на Харківщині, утримується власними коштами т-ва.

Крім того є де-кілька наказових станцій та станцій поєкання расових маток.

Харківська станція вже має до цього часу такий вигляд. Є у неї лабораторія з окремими біологічним, бактеріологічним і ботаничним відді-

лами. Досвідня й учбова пасіка (з досвідньої пасіки на літо відокремлюється невеличка пасіка для запліднення маток). При пасіці столярськ майстерня й майстерня для виробу штучної вошни, невеличка бібліотека, яка має всю закордонну пасічницьку літературу та музей. Для роботи з медодайними рослинами при пасіці організовано господарство на 60 дес. землі.

досвідна робота Харківської досвідної станції та пасіки Голосіївської агробази окерована на слідуєчі основні питання пасічництва: 1) робота в галузі біології, де особливу увагу звертається на пошення місцевої бджоли та підведення сталого ґрунту під племенну справу; 2) розробка плану уходу за бджолами в умовах різного медозбору; 3) вулики як житло бджіл, та пристосовання до того чи іншого плану уходу за бджолами; 4) міри для поліпшення медозбору бджолами; 5) вивчення хвороб бджіл, перевірка та розроблення засобів боротьби з ними; 6) доскональне вивчення умов пасічництва в умовах місцевого досвіду й окремими пасічниками.

Має 3 пасіки: 1) Наукову в Харкові; 2) досвідну в 20 верстах від Харкова; 3) спеціальну для праць з гнильцем. Всі пасіки разом мають 114 вуликів.

Повставши в рр післяреволюційний час в/ досвідні установи на Дніпропрямні, вони до цього часу не закінчили своєї організаційної роботи, бо спеціальних комітетів на цю справу відпускається дуже мало і ці установи почасти закладаються на місцеві або кооперативні кошти.

На КУБАНЬЩИНІ є досвідна пасічницька станція в м. Катеринодарі - Краєва (установа державна), досвідна пасіка та кабінет пасічництва при Кубанській Краєвій с-г. досвідній станції. Це є учбово-показові пасіки, яких було на початку року 1927 аж 35, що мали разом 1.464 вулики. За період від березня до вересня р. 1926 відвідало ці показові пасіки 2.596 людей. По місяцях відвідування розподіляється так: в III - 189, IV - 430, V - 654, VI - 725, VII - 284, VIII - 181, і IX - 133 людей.

Тако ж є кілька станцій плекання расових маток.

РАЛИЧИНА, БУКОВИНА, ВОЛИНЬ, ПОЛІССЯ, НІДІРІНА, ХОЛМИНА та ВЕСАРА
ВИНА не мають ні досвідних устатов, ні досвідних пасік.

ПОЗАНКІЛЬНА ОСВІТА. Найбільш поширеним засобом позанкільної освіти
є пасічництво, де курси від кількох днів аж до року. Курси влаштовують
ся як для початкувчих та поступових пасічників, так і для підготовленя
інструкторів з пасічництва. Влаштування цих курсів відбувається майже
тільки кооперативними пасічницькими т-ми на власних пасіках або пасіках
і на конта кооперативних т-в. В невеликій кількості при будь-яких с-т.
вселах і найменше - як виключення - місцеві громадські установи.

В цьому відношенні найкраще поставлена справа на Кубанщині, Наддні
пріщині та Закарпатті, як про це говорилось вже; на інших українських
землях курсів не проводилось від закінчення війни аж до цього часу.

Велике повільне значіння мають пасічницькі виставки та с-т. з на-
сичницькими відділами. Останні найбільш поширені на Наддніпрянщині, а
але й в інших українських землях тако ж влаштовуються.

Крім того мають велике поширення візди та наради пасічників як на
Наддніпрянщині та Кубанщині: районеві, округеві, певних географічно при-
родних одиниць та краєві.

Лекції, бесіди та екскурсії також мають велике значіння для поши-
рення пасічницького знання, але поки що вони мало розповсюджені. Велике
значіння, як показово, мають спеціальні пасічницькі музеї, яких вже на
Українських Землях є більше 10. Музеї є в відлудних містах: Батурині
(Чернігівщина), Б'ярці (Дніпровщина), Харкові при досвідній станції,
Одесі, Львові, Катеринодарі, Ужгороді, Бутурині (Вороніжщина), Прилуках
каж (Полтавщина), Полтаві, Оленках (Херсонщина), - Дніпровського пасіч-
ницького кооперативного т-ва та інші містах.

ЛІТЕРАТУРА З ПАСІЧНИЦТВА.

Зі всіх існуючих засобів до поширення раціонального пасічництва
окрім згаданих, як: пасічницької кооперації, шкіл, досвідних устатов,
курсів і т.д. найбільш заслуговує уваги пасічницька хвахова література

та журнали (звичайно українською мовою). Взагалі з розвитком раціонального пасічництва виникає потреба і в пасічницькій літературі: книжках та журналах.

Першими літературними творами з пасічництва були рукописи Петра ПРОКОПОВИЧА українською мовою, що відписувалися в його школі учнями та його статті перекладалися на московську мову та друкувалися в того часних московських журналах.

Через п'ять років після смерті Прокоповича в р. 1855 у Львові виходить друком перша книжка українською мовою Л. Трешаківського: "Наука о Пчеловодстве". На Наддніпрянщині був другим - рукопис Миколи Цвіта в р. 1890 під назвою: "Научні твори Миколи Цвіта"; першою друкованою книжкою була в р. 1904 Немоловського: "Вджільництво". На Закарпатті першою друкованою книжкою була в р. 1904 Михайла Радомського: "Наука Пчелярства".

Найбільш поширеною була книжка знаменитого галицького пасічника о. Миколи Михалевича "Пасіка", що видана по-перше в р. 1877 у Львові. Від того часу ця книжка в р. 1922 вийшла 5-м виданням.

З того часу, як з'явилися перші друковані пасічницькі книжки укр. мовою, пасічницька література розвивається і в сучасній мент, хоч ще і в слабшій зє пасічницьку літературу других народів, але остільки розвинулася, що вже займає одне з перших місць в родині європейських народів та може задовольняти вимоги пасічницьких робітників. Тим більше, що тепер є кілька пасічницьких часописів на укр. мові, які несуть пасічникам всі пасічницькі новини та дає йому змогу обмінятися своїми думками та дістати відповідь на запитання, що повстають перд ним.

Розвиток укр. пасічницької літератури подає наступна таблиця:

РОКИ	В и д а н о				РОКИ	В и д а н о			
	книжок		журналів			книжок		журналів	
	За рік	Всіх	За рік	Всіх		За рік	Всіх	за рік	Всіх
1855	1	1	-	-	1914	1	20	1	2
1866	1	2	-	-	1916	2	22	-	2
1877	1	3	-	-	1917	5	27	1	3
1879	1	4	-	-	1918	5	32	1	3
1881	1	5	-	-	1919	5	37	-	3
1888	1	6	-	-	1920	1	38	-	3
1892	1	7	-	-	1921	1	39	-	3
1904	2	9	-	-	1922	6	45	1	3
1906	-	9	1	1	1923	1	46	3	5
1907	-	9	1	1	1924	3	49	4	6
1908	4	13	1	1	1925	14	63	5	7
1909	1	14	1	1	1926	13	75	4	8
1910	2	16	1	1	1927	?	?	4	8
1912	2	18	-	1					
1913	1	19	-	1					
					Р а з о м 75 (?)				8

Цю кількість книжок та часописів територіяльно видано так:

Країни:	Наддніпрянина	книжок	54	часописів	3
	Галичина	"	18	"	2
	Закарпаття	"	8	"	2
	Еміграція (Канада)	"	-	"	1
	Рента Укр. Земель	"	-	"	1
	Разом	"	75 (?)	"	8

По місту видань розподіляється так:

Свідомість укр. пасічників настільки поширилася, що цих видань не вистачає і великий попит потрібує дальших видань: книжок і журналів.

Перед р. 1914 багато видавалося, особливо на Наддніпрянщині та Кубанщині московською мовою книжок та журналів, але йони великого поширення не мали, окрім інтелігенції. Селянство московської мови не розуміло й тому не могло користуватися літературою на цій мові, тому й користі ця остання література (на московській мові), порівняючи принесла на українському пасічникові дуже мало.

Тепер, поки що на Кубанщині друкуються як книжки так і журнали м московською мовою, але туди багато книжок української мовою та журналів постачає Наддніпрянщина.

В р. 1925 в м. Одесі зачав був виходити московською мовою "Пасєка" але передплатників українських пасічників майже немає; це показує на те що як книжки так і журнали московською мовою як не мали так і тепер не мають поміж широким колом нашого громадянства.

В р. 1927 пасічницькі журнали укр. мовою виходили слідуєчі: 1. "Пасічник" - Прилука, 2. "Вісник Пасічництва" - Київ, 3. "Українське Пасічництво" - Львів та 4. "Пчолка" (для молоді) - Ужгород.

УКРАЇНСЬКЕ ПАСІЧНИЦТВО В РОДИНІ ЄВРОПЕЙСЬКИХ НАРОДІВ.

Українці і українське пасічництво відомі вже з дуже давніх часів, як таке, що займало перше місце продуктами пасічництва. Гарний торговий шлях Дніпром, що перерізає всю Україну, давав змогу ширити торговельні й мати зносини нашим предкам з культурним тодішнім світом. Київ від найдавніших часів був осередком України не тільки адміністративним, але й торговельним та культурним. ~~Культурні~~ Торговельні зносини з тодішнім культурним світом, добрі шляхи до цього та гарний збут меду і воску рано спонукали наших предків пасічникувати.

Народ наш мав тоді троєгівля з Греками, що були далеко багаті культурою від нас та инними народами і багато де-чого запозичили в них. Не обійшлося без впливу грецького на пасічництво. Природні умови пасіч-

нинування на Україні були і є дуже добрими. Такий економічний та природний фактор не могли не вплинути на розвій українського пасічництва. В цей час пасічництво було одним з головних національних промислів, бо мед і віск були джерелом багатства.

На Україні і раніш з'явилися пасіки, раніш пасічне господарство почало вичавлювати бортництво. Збого так рано не було в сусідніх народів В Польщі, Німеччині, Литві і Московщині переважно процвітало бортництво з X аж до XVII ст.

Українське пасічництво розвивалося аж до ХУ ст., але потім рільництва, скотарства та промисловости відсунули пасічництво назад; умови пасічництва погіршали і пасічництво занепало зовсім. Тому то для відродження свого воно мусіло шукати нових шляхів - цей шлях було винайдене геніяльним винахідником першого рямкового вулика в світі українцем Петром ПРОКОПОВИЧЕМ. Від тої пори українське пасічництво заводить раціональну господарку. Свій винахід з р. 1812 Петро ПРОКОПОВИЧ оголошує тільки в р. 1814. Він ^{став} вихи відомим своїм винаходом, методом пасічництва, школою та доповідями всьому культурному світові. Вже потім Від Прокоповича вдосконалюють рямку та й наші вулики такі світовані п пасічники як Держзон, що оголовив свій "винахід" рямки в р. 1845; Дадан, Даянс, Бертран, Влат, Ланстрот, Рут т.к.

Тепер майже кожна країна має свій рямковий вулик (або кілька), що більше пристосовані до умов. Це все завдячуємо тільки першому винахідникові Петрові Прокоповичеві.

Про винахід П. Прокоповича було широке оголошено. Італієць Антоніо Марія Фанола писав про це в р. 1818. Генріх Гамет у книжці виданій у Парижі р. 1859 подавши відомости про винахід П. Прокоповича пише, що про це було розголошено у Франції р. 1841 (курс практичного пасічництва вид. 4. Париж 1874 ст. 172.). З Французів вулик Прокоповича поширив Радуан.

Про винахід Прокоповича та українське пасічництво було в р. 1841 видано в Ляпцизі книжку:

В цій книжці описано як в північній Росії пасічникування провадилося бортне-примітивне, а на півдні спосіб пасічництва називається українським (цеб-то на Україні). Тут пасічникують, а бортнів зовсі не мають. Далі описується про вулик Прокоповича та його школу. Про Прокоповича писали і Дадан і Лангстрот, що використали його винахід.

Особливо зоб'язано своїм розіттком московське пасічництво. Успіх доповіді Бутлерова, московського відомого пасічника на засіданні Вільного Економічного Общества 7.XII.1871 в Петербурзі про піднесення московського пасічництва залежить від того, що московське пасічництво було вже розбуждено учнями школи Петра ПРОКОПОВИЧА.

Так протягом тисячоліття українське пасічництво виявило себе двічі а саме: в добу примітивного пасічництва, коли воно було одним з головних національних занять, коли мед і віск українські були знані на світовім ринкові і на початку XIX ст. в особі Петра ПРОКОПОВИЧА, що поклав підвалини нового раціонального пасічникування і подав нові ідеї, над якими працювали і працюють до нині кращі пасічницькі сили всесвіту.

Стан українського пасічництва поміж народами в бучасну пору такий:

Народи, Держави	перед війною		по війні	
	РОКИ	Вулків	РОКИ	вулків.
Україна (Українські Землі)	1910	2.392.142	1923	1.864.946
Німеччина	1912	2.300.000	1924	1.560.822
Румунія	1912	310.000	1924	450.000
Сербія (1914*)	283.000		-
Швейцарія	1912	234.000	1926	259.784
Чехословаччина	1912	196.883**)	1924	479.503***)
Болгарія	1909	191.125	1924	300.000
Білорусія (БССР)			1926	136.448
Естонія			1924	27.982

*) В межах королівства Сербського.

**) " " Чеського.

***) Безу Закарпаття.

З цієї таблиці видно, що наше пасічництво займало в Європі перше місце як перед світовою війною, так і після неї, як це видно за р. 1923. Мед український знову з'явився в р. 1925 на світовому ринкові (Лондон), але по своїй якості не міг конкурувати з медом інших держав через погану упаковку та не вумлінне відношення до меду як з боку продуцентів, так і самих збірщиків - як приватних установ та одиниць, так і кооперативних. Не дивлячись на перешкоди, спричинені роками війн, пасічництво знову відновилося і має тенденцію збільшуватися як кількісно, так і якісно і то не тільки на Українських Землях, але й в інших державах Європейських.

ПОДАТКИ РУЙНУЮТЬ ПАСІЧНИЦТВО.

Податкове питання в нашому народному пасічництві повторюється історично по-друге.

В перший раз в XVIII ст., коли податки руйнували пасічництво вент і тільки після цього були знесені податки, щоб воно знову могло розвиватися. Не менш руйнівним чинником податки на пасічництво, мають і в сучасну пору - цеб-то від р. 1923.

Чинність податкових законів і розпоряджень влади (влади більшовиків на Українських землях) по відношенні як до цілого сільського господарства, так і окремих його галузів, а зокрема до пасічництва; далі побачимо з поданих тут окремих винятків з законів та розпоряджень як центральної так і місцевих влад, що доказують правдивість твердження про руйнацію нашого народного пасічництва.

I. ПРО ОВКЛАДЕННЯ ПРИВУТКОВИМ ПОДАТКОМ ПАСІЧНИКІВ. (до всіх Окріпів відділів та НКФ АССР).

Цим цьому надсилається копія постанови НКФ ССРР ч. 0431282 від 8. IX.25 р. для керування та виконання.

Народній комісар фінансів УССР Храмов

Замнач податкового Управ. Кушнір.

(Обіжник НКФ УССР від I.X.25 ч.2457)

Постанова НКФ ССРР.

На підставі постанови ЦВК і РНК ССРР від 31.VII. ц/р. НКФ ССРР постановляє:

Ухвалити у зміну загальних правил такої порядку обкладання державним прибутковим / податком осіб, що одержують прибутки від пасічництва:

1. Осіб, що пасічникують у сільських місцевостях і платять с-г. податок, притягаються до обкладання прибутковим податком тільки тоді, коли заняття пасічництво є для них головним джерелом одержання коштів для існування.

2. Зазначені в першому пункті особи, а також всі інші пасічники, що мають пасіки в кількості вуликів до 12 ряжкових або 30 дорбанок (когод та інших нерозбірних вуликів), звільняються від обкладання прибутковим податком по цьому джерелу прибутків, а що мають пасіки, перебільшуючі своїм розміром зазначену кількість вуликів, обкладаються основним прибутковим податком по ІУ групі категорії "Б" при умові заняттям цим промислом без найманих робітників і по ІХ групі категорії "В" при користуванні найманню працею, як що по других прикметах не підлягають більш високому обкладанню.

3. Обкладання прогресивним прибутковим податком пасічників, не звільнених від прибуткового податку, провадиться в загальному порядку, але так, щоб до обложеного прибутку ^{ІХ/} /не прибавлялись прибутки, що одержують вони від джерел зарахованих при обкладанні сільгосподатком.

4. Ця постанова набірає дії з 1.X.1925 р.

Заступ Народнього Комісаря Фінансів ССРР Бржханов

Т.в.о. Начальника Управління державними податками

Добросмислов".

("Пасічник" ч. 4 1925)

УКРАЇНСЬКИЙ АРХІВНИЙ ФОНД
ІМЕНІ МІКІТИ ПУШКОВА
Дар Леж. Саян Зеркала

II. "ПРО ПОДАТОК.

НКФін УССР на листи селян, "Радянського Села" у справі обкладання пасік повідомляє:

Року 1926-27 не обкладаються податком 5 ряжкових вуликів або 10

довбанок. Який податок буде в майбутньому році ще невідомо. Але як до пасіка прибутку не даха, а її було радше обложено податком, можна клопотати щоб дано їй було знижку як по стихійному вихові".

("Пасічник" ч. 3 , 1927. Прилука).

III. "ПОСТАНОВА Ради Народніх Комісарів УСРСР про затвердження за сад переведення єдиного с-г. податку на території УСРСР 1927-28 р.

На підставі постанови Центрального Виконавчого Комітету і Ради Народніх Комісарів Союзу СРСР в 2.листвя 1927 року " Положення про єдиний сільсько-госпедарський податок" (Зб.зак. СРСР 1927 р. № 17, арк. 189) Рада Народніх комісарів УСРСР постановила затвердити нижченаведені засади переведення єдиного сільськогоспедарського податку на території УСРСР 1927-28 р.

7. Оподаткування прибутків від дрібної худоби (свиной віком від 5 місяців і більше та овець) і бджільництва перевести по цілій території УСРСР.

Не оподатковується прибуток від дрібної худоби в усіх господарствах, що мають не більше як 1 свиню і дві вівці або ~~ж~~ не більше як 3 вівці, а тако ж бджільництво в усіх господарствах, що мають не більш як 10 вуликів (рямкових і колодних разом), при чому, як до число голів дрібної худоби або вуликів у господарстві перевищує зазначені крайні розміри, то оподатковується тільки те число худоби або вуликів, що не перевищує ці крайні розміри.

Раді Народні комісарів АМСРСР і Округовим виконавчим комітетам надається право увільняти від оподаткування прибуток від дрібної худоби та бджільництва окремих маломісних господарств і за наявности в господарстві дрібної худоби або вуликів по над зазначену вище кількість."

("Пасічник" ч.6 1927)

Звичайно, що такий розпорядок про накладання податків на пасічників не може мати позитивного впливу на розвиток пасічництва. Проти цих розпоряджень як окремі, так і організовані пасічники через свої кооперативні т-ва клопотали перед владою місцевою, а те ж центральною про по-

лекшення і т.д. Які тяжкі були ці податки для пасічників, про це зисовують ці розпачливі крики пасічників у пресі, на зібраннях, з'їздах, нарадах і т.д. Частина з них характерніших, як прикладів, подаю і до них де-які пояснення.

Редакція журналу "Пасічник" подає такі пояснення про оподаткування пасічників:

"ПРО ОПОДАТКУВАННЯ ПАСІК ПРИБУТКОВИМ ПОДАТКОМ.

Згідно з положенням Наркомфіну, прибутковим податком оподатковують ся всі пасіки, що дають в господарстві більшія прибутки від землі, скоту, цеб-то тоді, коли пасіка є головним заняттям пасічника: з неї він живе. Виходить, що коли добре пасічникує, то за своє розумне пасічництво повинен і більше платити. У Росії (Москвінині С.З.) це нещодамо: культурні пасічники почали рямкові вулики переводити на довбанки і пасічникувать аби-як. На це явище з вернуто увагу.

У нас теж на Всеукраїнській нараді діячів-пасічників поговорилося, що культурного пасічника треба, - навпаки, підтримати, а всю вагу цього податку перенести на впертого старого дуплянечника, який ніяк не хоче зрозуміти, і дякує бджолі за її працю тим, ає дає сірми.

Нарада діячів пасічництва тако ж ухвалила, щоб оподаткування проводилося з відома пасічницьких організацій, де вони є, а де нема - Окруза або Господар-Совку"

"СПРВА З ПЛАТНЕЮ ЗА СТОЯНКУ ПАСІК У ДЕРЖАВІСАХ.

Пирятинське т-во пасічників звернулося до Гублісуправління Полтавщини з проханням зовсім зняти платню з пасік за постав у лісі, принаймні з 25 коп. перевести на 5 коп. від вулика.

ГЛУ 7.У подано заяву до Губ.Ф.В. про розгляд цієї справи й де розв'язання її припинено стягнення платні з пасічників".

(Пасічник" ч. I. 1925)

"НА УВАГУ НАРКОМЗЕМУ УКРАЇНИ.

По перевірених відомостях, пасічники Брацлавського району на Поділлі в скрутному стані. Безмедне літо р. 1924 спричинилося там до того,

Сев годівлі осталаось. Де літо на Поділлі медовібр те ж поганий. Чи відомо це наркомзему? Прохасмо уваги до Брацлавського району й вчасної допомоги, аби врятувати від загину тисячі бджоляних родин.

("Пасічник" ч. 3-3. 1926)

Так автор замітки прохає Наркомземі уваги - щоб те звільнення від податків, та допомоги безакцізованого сувору для підгодівлі бджіл.

"Запитання. Чи повинен я платити податок за пасіку в 35 рядкових вуликів разом з Нуклеусами (нуклеуси - маленькі 2-4 рядкові вулики для плекання та збереження маток С.З.)? живу в селі, платю с-г. податок.
М. П. Плісск."

"Відповідь. Загальне положення таке; раз у Вас пасіка не є головним ~~джерелом~~ джерелом для існування й ви платите с-г. податок, те звільняється. Іноді на місцях є сумнів, що більше має прибутків: господарство чи пасіка? Таку справу треба розв'язати на місці з допомогою пасічницького т-ва, що в свого боку має відомости фінвідділу про нересічний прибуток в одного вулика".

("Пасічник" ч.2 1926).

Більше питання оподаткування пасік в темі обговорення багатьох загальних зборів пасічницьких товариств, як побачимо з наведених тут фактів.

"ЗАГАЛЬНІ ПАСІЧНИЦЬКІ ЗБОРИ. 31.І.1926 р. в м. Чернігові відбулися загальні збори пасічницького т-ва "Бичальник". Ухвалили до оподаткування пасік, доручити раді т-ва клопотатися про перегляд закону про оподаткування пасік і про внесення таких змін:

1. Перші три роки позакладі пасіки й коли така пасіка має не більше 25 рядкових вуликів - звільняється від оподаткування. 2. Ті пасіки, що мають за три роки і ~~мають~~ підлягають оподаткуванню - оподатковуються основним податком, при чому кіл кіньє вуликів береться та, що буває на пасіці в перших числах м. травня. 3. Звернутися через "Пасічника" з закликом до всіх пасічницьких т-в у цій справі".

"ЗАГАЛЬНІ ЗБОРИ ПАСІЧНИЦЬКОГО Т-ВА. 31.І.1926 р. в Таращанському

районі Черкаської Округи відбулися загальні збори т-ва. Не дивлячись на погану погоду, на зборах було 48 пасічників. Райфінспектор зробив доповідь про оподаткування пасічників. Усі пасічники домагалися, щоб хлопотати про одміну податку, який руйнує пасічництво, особливо в Таращанському районі, де 1922-24-25 рр. не було й середнього покитку. Ухвалили прохати відповідні установи про допомогу пасічництву цукром, бо пасіки вже гинуть. Один з пасічників з плачем розповідав, що в його з 60 родин уже лишилося 6...."

ЗГАДНІ ЗБОРИ ПРИЛУЗЬКОГО Т-ВА. 19.І.1926 р. відбулися загальні збори Прилузького т-ва пасічників, садівників та городників ... Заслухавши доповідь про оподаткування пасік, збори доручили правлінню хлопотати про одміну податку й через журнал "Пасічник" звернутися з закликом до всіх пасічницьких т-в України".

("Пасічник" ч. 8. 1923).

Як бачимо з цих двох ухвал, що пасічники не просять, щоб зовсім їх звільнили від податків, але щоб він був помірний для пасічників, не руйнуючи пасік з зародковими.

"ДО ПИТАННЯ ПРО ОПОДАТКУВАННЯ ПАСІЧНИЦТВА.

..... При розгляді питання про оподаткування пасічництва, треба мати на увазі, що через занепад його під час війни та революції на 35% й потреби вжити заспокоюючих заходів для заміни селянством своїх дуплянок на рямкові вулики. Дуже бажано звільнити від податку всі пасічницькі господарства, що мають в собі менше 30 рямкових вуликів, себ-то всі ті, що не мають промислового значіння.

Через те, що фінінспектори при стяганні податку з пасік часто мають несправдливо уявлення про пасічництво, як галузь, що дає прибуток на протязі цілого року й на підставі цього стягають податок у подвійному розмірі проти дійсного прибутку, що дає пасіка, треба, щоб НКФ спеціальним обіжником повідомив фінінспектуру про те, що ця галузь господарства дає прибуток лише один раз на рік - улітку, а тому треба оподатковувати пасічників лише за одне півріччя, як це помічається в деяких випадках

Беручи на увагу, що раї бджіл, які народилися в рік стягання податку, а також кожна пасіка в перший рік свого існування не дають ніякого прибутку - не можна їх оподатковувати.

Що до визначення прибутковості від пасічництва, то її треба робити по адміністративних районах, при безпосередній участі районного агрономичного або спеціального персоналу".

("Пасічник" ч. 4 1926)

Але найбільш розпачливі листи селян до редакції пасічницьких журналів про непомірний податок.

"БЕЗБЕЗПЕЧІСТЬ УКРАЇНСЬКОГО ПАСІЧНИЦТВА.

В сучасній уряді мент пасічництво в цілому зовсім не заслуговує будь якої уваги з погляду державних установ за винятком Наркомфіну, де ще бере крім основного ще й прибутковий податок із пасічництва"...

("Пасічник" ч. 5. 1925)

"В МУКАХ УСЕ РОДИТЬСЯ.....

..... Цього року (1926 Ф.З.) лісоуправління виробило проекта про стягання орендної платні за постановку пасік у лісах у розмірі 2 - 3 карб. за 100 кв. сажнів, 3 карб. у тім разі, коли в лісі є медодайні дерева (липа, окація то-що) та 2 карб. у інших лісах".

("ПАСІЧНИК" ч. 7. 1926)

"ЗАПИТ. що робити? я тільки розвежу бджіл, а мене оподаткували. Уліз у борги через пасіку".

"ЗАПИТ. Який податок буде цього року? Чи й трутнів оподатковуватимуть, бджіл де-кілька разів переписували, то щоб не довелося платити пені, бо трутні теж приносять користь?".

"ЗАПИТ. Як розуміти оподаткування, коли бджоли на всіх рямках сидять, а меду нема?"

("ПАСІЧНИК" ч. 8. 1926 р.)

"ПОДАТОК У НАС ДОКОНАЄ ПАСІКИ.

В тяжкій становищі застає Вільських пасічників продподаток на пасічництво 1926 р. Осінь 1925 р. дуже зрадила: після першої викачки меду

пожиток ввсім припинився через доміг Бджоли вістаться голодні, рошні пвід припинився. В-осени треба було дати на роботу хунтів пе 15 марців а не вський сеоянини мав змогу стільки дати й багато загинуло бджіа зи мов. З зими останні вийшли слабі й голодні. Весном 1926 р. довелося теж багато тратитися на годівля. Покладали великі надії на садовий квіт, а ле ж і тут спіткало пасічників нове лихо: садки цвіля чулово, а бджоли сиділи у вуликах голодні, був дощ і холод. Тільки яблунями скористува лися бджоли й- доречі, яблук багато вродило. (Підкреслення мов С.З.) Після цвіту годували з 8 червня, коли де-які рослини зацвіли, почався заливний дощ і холод..... Коли буде цього року повладено податок на бджоли, то бджільництво зовсім занепаде, а з ним занепаде не одно се- лянське господарство. (Підкр. мов С.З.)

Бджоля така тендітна худоба, по її не можна рівняти до коней та волів, їм малійша зміна погоди дуже шкодить: де бджоли смерть там скотині байдиже.

Хай будуть пасіки вільні від податку, бо податок знищить пасіки.

Член Більського т-ва пасічників Полтавської округи
Яєдохя Попова".

"ОПОДАТКІВАННЯ ПРИВУКІВ ОД ПАСІК.

Зважаючи на те, що народнього комісаріяту фінансів надходять ска рги селян - пасічників на неправдиве оподаткування пасік - наркомфін на ці численні запитання дав вичерпуючі вяснення, а саме: облікові пі длягають вулики зі старими бджолами, що вже перезимували одну зиму.

Вулики з молодими роями, що не дають прибутку, а також спеціальні вулики для плекання маток (нуклеси) не обкладаються".

"ЩЕ ПРО ПОДАТОК. В с. Ободівка Тульчинської округи рямкові вулики оподаткували в 5 карб, а з дуплянки 2 карб. ... Пасічник має всього 9 рямкових вуликів та 3 дуплянок ... Деж тут рямковий вулик дасть 5 р. прибутку? Таке оподаткування неправдиве. Доли оподатковувати в такий розмір, то на далі ніхто не захоче в пасічництві кохатися. Пасічники вже й тепер починають чуприну чухати, як докладати до них, то краде їх

пожиток зовсім припинився через доміг Бджоли вістарться голодні, рошні плад припинився. В-осени треба було дати на роботу хунтів по 15 жарців а не всякий сеоянни мав змогу стільки дати й багато загинуло бджіл зи мов. З зима останні вийшли слабі й голодні. Весноу 1926 р. довелося теж багато тратитися на годівляу. Покладали великі надії на садовий квіт, а ле ж і тут спіткало пасічників нове лихо: садки цвіля чулово, а бджоли сиділи у вуликах голодні, був дощ і холод. Тільки яблуняни скористува лися бджоли й- доречі, яблук багато вродило. (Підкреслення мов С.З.) Після цвіту годували з 8 червня, коли де-які рослини зацвіли, почався заливний дощ і холод..... Коли буде цього року повладено податок на бджоли, то бджільництво зовсім занепаде, а з ним занепаде не одно се- лянське господарство. (Підкр. мов С.З.)

Бджола така тендітна худоба, по її не можна рівняти до коней та волів, ім малійша зміна погоди дуже шкодить: де бджалі смерть там скотні байдуже.

Хай будуть пасіки вільні від податку, бо податок знищить пасіки.

Член Більського т-ва пасічників Полтавської округи

Яєдохя Попова".

"ОПОДАТКІВАННЯ ПРИВУКІВ ОД ПАСІК.

Зважаючи на те, що народнього комісаріяту фінансів надходять ска рги селян - пасічників на неправдиве оподаткування пасів - наркомфін на ці численні запитання дав вичерпучі вияснення, а самец облікові пі длягають вулики зі старими бджолами, що вже перезимували одну зиму.

Вулики з молодими роями, що не дають прибутку, а також спеціалні вулики для плекання маток (нуклеси) не обкладаються".

"ЩЕ ПРО ПОДАТОК. В с. Ободівка Тульчинської округи рямкові вулики оподаткували в 5 карб, а з дуплянки 2 карб. ... Пасічник має всього 9 рямкових вуликів та 3 дуплянок ... Деж тут рямковий вулик дасть 5 р. прибутку? Таке оподаткування неправдиве. Моли оподатковувати в такий розмір, то на далі ніхто не захоче в пасічництві кохатися. Пасічники вже й тепер починають чуприну чухати, як докладати до них, то краде їх

не треба.

Настрій певний - ліквідаційний. А хіба це вигідно для держави?

(Підкр. мов С.З.)

("Пасічник" ч. 10 1926).

"ЗАПИТ. На 6 рямкових вуликів і 6 добанок нараховано прибутку 42 карб., коли не одержано ніякого прибутку, чи правильно нараховано?"

"ЗАПИТ. Чи правдиво нараховано податок: на три дупляночних родинки нараховано подоходного 11 карб. 50 коп.?"

"ВІДПОВІДЬ. Ні. Коли Ви платник с-г. податку, то на три дуплянки прибуток рахується в 6 карб., а коли не платник с-г. податку, то така кількість зовсім звільняється від подоходного податку".

("Пасічник" я. 4. 1927 р.)

Подані тут закони про податок на пасічництво яскраво з'ясовують зневажливе відношення влади до цієї галузі сільського господарства. Що цей стан дійсно таким є, свідчать про те знову ж подані тут постанови нарад, з'їздів, засідань, зборів і т.д. пасічників, як також респектабельний крик поодиноких пасічників, що я частину подав з того чвелького числа, що мається видрукованим в пасічницькій пресі.

Кінець XVIII століття відомий нам як ліквідатор народнього українського пасічництва; так саме повторюється й тепер податковою політикою сучасної влади (влади більшовиків на Україні).

В замітках, зенятах, поясненнях, постановках і т.д. помітно одне, що непомірний податок руйнує народне пасічництво. А зруйнувавши пасічництво держава втратить доходу не тільки ті мільйони карбованців, що одержуються безпосередньо з продукції пасічництва, але ще в кілька сот разів збільшить втрати посередньо: в садах, городах, лісах, полях і т.д. - не заплывши квіт пилком, що цю функцію в природі виконують переважно бджоли, біля 75 % і втрата для народу й держави збільшиться в багато, багато разів.

* * * * *

З наведених числових даних про стан пасічництва, прибутків від нього за продукти як мед, віск, посереднє значіння на рослиннство бджі в сільському господарстві, що виносять де-кілька сот мільйонів карб., позитивне учинкування меду на здоровля людини як ліки і т.д.

Уваги держави й громадських установ на пасічництво особливо перед війною (1914) як то: школи, спеціялісти та інструктори, виставки, обчества, з'їзди т-ва, література та инше. Факти прибутковости та збогачення як окремих пасічників-господарів, так і широке значіння в суспільно-економічному дає підстави твердити: що ПАСІЧНИЦТВО Є ОДНОЮ З ОСНОВНИХ ГАЛУЗІВ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ДЛЯ УКРАЇНСЬКОГО СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА В ЦІЛОМУ. ЩО ПАСІЧНИЦТВО МОЖЕ ВУТИ НЕ ТІЛЬКИ ПІДСОВНОЮ ГАЛУЗІЮ В С-Г. ЧИ АМАТОРСЬКОЮ, АЛІ ЩО ЦІЛКОВИТО САМОСТІЙНОЮ ГОСПОДАРЧОЮ ОДИНИЦЕЮ (ПРОМИСЛОВІ ПАСІКИ). ЯК ФАКТОР ПОСЕРЕДНІЙ ДЛЯ РОСЛИННСТВА Є НЕЗАМІННИЙ. ЗТРАТА ПАСІЧНИЦТВА - ЗТРАТА ПРОДУКТІВ (МАЙЖЕ 75 %) РОСЛИННСТВА (ДЛЯ ЯКИХ Є БДЖИЛИ ПОСЕРЕДНИКАМИ ПРИ ЗАПИЛЕННЮ) ДЛЯ СУСПІЛЬСТВА

Л і т е р а т у р а:

1. В. Нестерводський. Пасіка. Київ 1926 р.
2. А.Г. Козачок. Вджільництво. Підручник для сільськогосподарських шкіл. Київ. 1927 р.
3. В. Шмановський. Пасічництво. Київ 1925.
4. о. Василь Пилипчук. Підручник пасічництва. Тарнопіль. 1913.
5. Тодось Брченко. Дороткий нарис історії укр. пасічництва. Прилука 192
6. Календар і записна книжка кореспондента Київської губ. Ради на р.191
Київ. 1919.
7. "Поічник"-журнал. Прилука. річн. 1925-26-27.
8. "Україноське пасічництво" - журнал. Львів. річн. 1924-25-26-27.
9. Проф. І. Шмодович. Територія і населення Західної України. Львів 1926
10. Агр. А. Терничанко. Гречка її поширення й культура на Україні.

11. "Подкарпатське пчолярство" ("Пчолярство") - журнал. Ужгород.
1923-24-25 річн.
12. С. Архипенко. Щоденник пасічника на р. 1924. Львів. 1924.
13. Дубань. І. Івасюк. Прага 1926.
14. "Наша спілка" - журнал. ч. 6, 1925. Прага.
15. Дм. Мерхалев. Матеріали по економічному положенію Кубанского
Края. Вип. I-й. Екатеринодар. 1919.
16. Кубанскій настольний календарь на 1920 г. Екатеринодар. 1920.
17. Русская энциклопедія. т. IV. С.-Петербург.
18. Д.Н.Прянішніков. Частное Земледеліе (Ратенія полевой культуры)
Берлін. 1922.
19. "Пчеловодное дело" - журнал № 12 - 1924, № 1, 7, 11, - 1925 г.
№ 11 - 1926, № 3. - 1927 г. Москва.
20. „*Przegląd Pielęgnacyjny*” - журнал № 12, 1926 *Warszawa*.
21. „*Pracownik Posaźrowy*” - журнал, № 10, 1926.
22. *Ceskoslowenská Statistika. Svaz 28. Radu XII. Praha* 1925.
23. *Statistická přehledka Č.S. Rep. II. Praha* 1925.
24. *Vešlářova čítanka*. 1925 Praha. (díl II.).
25. Русская энциклопедія. Том III. С.-Петербург 1900.
26. Україна. Статистичний щорічник. Харків. 1926.
27. "Коопероване Село" - журнал, чч. 10, 20, 4-5 1927 Харків.
28. "Кооперативне життя" к. № 10 (99), 1927 р. Харків.
29. Україна. Статистичний справочник. Харків. 1925.
30. Статистика України. том. IV. вип. I. ч. Харків 1923.
31. Итоги сельско-хозяйственной переписи 1920 год. Харків 1923.
32. Збірник статистичних відомостей по народньому госп. України. Київ
1920.
33. "Сільський Господарь" № 1, 2 1926 Харків.
34. Итоги сельско-хозяйственной переписи 1920 г. в. 5, 6-7. Москва. 1922г.
35. "Кубанское пчеловодство" - журн. Краснодар. Річник 1926.
36. Народное Хозяйство СССР за 1923/24 г. - IV Москва 1925.
"Ростік Статистyki Республіки Польскей. Rok Wydawnictwa IV 1925/5"

38. *A. Pokozsky - чиганко. Kurze Uebersicht die Bienenzucht in Russland.* Leipzig. 1841.
39. Население и хозяйство Кубанско-Черноморской области. Статистический сборник за 1922-23 г. Под редакцией Смирнского чч. I, II, III Краснодар. 1924.
40. Труды Шатиловской сельско-хозяйственной опытно-станции. Серия II Опытное поле. А.Н. Лебенцев. Орел. 1919 г.
41. Контрольные цифры народного хозяйства Кубанского округа на 1927-28 год. Краснодар 1927.

Р О З Д І Л І V.

ЗАХОДИ ДО ПОЛІПШЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО ПАСІЧНИЦТВА.

З попередніх розділів відомо, яке велике значіння в аймах пасічництва в народньому господарстві, а зокрема в сільському господарстві та у окремого господаря, що займався пасічництвом; чи то як підсобною галуззю чи то цілком самостійною - провадючи промислову пасічну господарку.

Ті кілька мільйонові прибутки за продукти пасічництва безпосередньо, а головним чином посередньо від росинової продукції дають найкращі докази того величезного значіння пасічництва на Українських Землях. Навіть ті державні та громадські заходи (спеціалісти, інструктори, школи, курси т.т.) перд роком 1914 підтвержують наведені тут думки (правда, що цих заходів було дуже мало, а все ж були).

Вже з найдавніших часів, коли повстала українська державність, а в старинних народів за багато літ перед Хр. існували закони про пасічництво, що регулювали взаємовіносини не тільки між пасічниками але й між пасічниками і иним населенням. Головне завдання цих законів було як нинішном сприячем для розвитку пасічництва. Коли порівняти артекули старого пасічницького законодавства з "Руської Правди", то ясним стане як тоді дбала держава про пасічництво. Але як далі бачимо пасічництво поволі занепадає, а державні органи ~~діді~~ зовсім перестають дбати про розвиток пасічництва та це спричинюється до зменшення останнього - це були податки, що накладалися на пасічництво в ХVII і ХVIII ст.; наслідки тієї податкової політики відомі - пасічництво було знищено майже зовсім, особливо в козаків-хліборобів та посполитих. Щоб урятувати справу від абсолютної загибелі пасічництва, потрібно було йому к урядові (московському при Катерині II та Австро-Угорському при Марії Терезії не тільки скасувати податки, але ще й прийняти заходи до його піднесення.

Після р. 1914, Українські Землі були розділені поміж двома державами, в яких відношення до пасічництва було ріжним. Українські землі що входили в склад Австро-Угорщини мали певні діючі закони в пасічництві, заведені урядом царині Марії-Терезії від 30.УІІІ.1776 р., що правно нормували взаємовіносини і підтримували всякі заходи до поліпшення пасічництва: як наприклад, спроби створення пасічницьких шкіл на Мораві аж двох. Одначе українські пасічники не зуміли використати тоді та й пізніше, пільг з того закону і тому всі заходи для піднесення пасічництва проводили власними силами без допомоги держави.

Зовсім інші відношення були до пасічництва в С. Росії. Законів тут про пасічництво не існувало окрім розпоряджень та "Постановленій", але все ж тут були певні державні заходи до сприяння в розвитку в цілому сільському господарству та зокрема і пасічництву. До таких заходів треба віднести утримування пасічницьких шкіл (дуже мало), спеціалістів, інструкторів та дозвіл тих заходів, що жили громадські установа, спеціальні пасічницькі організації та окремі пасічники. Податків зовсім не існувало на пасічництво в обох буй. імперіях. Ім коли бажим розвиток пасічництва, особливо останніх десятиріччя перед світовою війною, то тут треба заглядувати кільком факторам, які спричинювалися до цього розвитку; а такими є: потреба продуктів з пасічництва для промислової переробки (мед на питво, а віск окрім свічо на багато інших технічні та медичні потреби), поширення раціоналізації в пасічництві як тако ж і відсутність податків на пасічництво та инш.

Зріст пасічництва в період 1920-23 рр. треба найбільш завдячувати потребою як меду так і воску для населення (мед заміняв цукор, а віск служив для освітлення) та в великій мірі відстрочування податків. За цей період збільшилося вуликів бджіл на 278.804. За період же 1923-1927 збільшилося тільки на 75.825 вуликів бджіл - головна причина стримуєча розвиток пасічництва, як це подаємо далі - податок.

Закон про пасічництво, а зокрема податок на пасічництво був введений в р. 1920, який існує й тепер (1928), але рр. 1921 і 1922 були настільки безвзяткові, що уряд задовольнив прохання пасічників про звільнення від податків пасічництва і, не дивлячись на дуже поганий взятком та повну руйнацію пасічницького господарства, ^{все ж} серед пасічництва збільшувалося за кожний рік біля 1.000 вул. бджіл.

В р. 1923 знову підтвержено закона про оподаткування пасік і вже від того часу ніякі прохання та бланання пасічників не узглядаються - величезні непомірні податки, нараховані державним урядовцям стягаються безжалісно й без уваги на самий стан пасічництва та медозбору, як це видно з III розділу цієї праці. Хоч після р. 1923 були де-які роки й гарні взятком, хоч взаємовідносини сільсько-господарські й унормувалися, хоч раціоналізація пасічницької господарки зростає, але як видно із статистичних чисел, пасічництво в абсолютних числах мало зростало - проти ~~1,000/100,000~~ 100.000 приросту річного тільки біля 25.000 вуликів.

Коли це прийняти на увагу це, що багато пасічників, організованих в товариства та влаштовують курси, вистарки, лекції, видають літературу та часописи пасічництва та інші; то зт всього цього можна зробити лише один правдивий і сумний висновок: ПОДАТКИ НЕ ТІЛЬКИ ЗАТРИМУЮТ РОЗВИТОК НАРОДЬНОГО ПАСІЧНИЦТВА, А ЩО ЦЕ ЙОГО РУЙНУЮТЬ.

І чи не буде це трагічним кінцем, як було у XVIII ст.? Чи не стратить держава податками на пасічництві величезних прибутків на рослинній продукції, коли зруйнувавши пасіки, мі літони десятини зістануться не давши повних урожаїв, тільки тому, що не вистачило бджіл запити всі квіти рослинства.

В сучасний мент, як бачимо, уряди (влада большевиків) на Українських Землях: Наддніпрянщині, Кубанщині, Курщині та Вороніжщині про це якраз не дбають, а не помірними податками спричиняються до катастрофічного стану як для народнього господарства так зокрема і в пасічничому

господарстві.

ДЕРЖАВНІ ЗАХОДИ ДО ПІДНЕСЕННЯ ПАСІЧНИЦТВА.

Щоб попередити занепад пасічництва та сприяти його розвитку, потрібно з боку держави вжити таких заходів:

I. Встановлення законів, які сприяли б розвитку пасічництва (існуючі закони змінити та ^{урегулювати} ~~відкинути~~ податки).

II. ^{урегулювання} зв'язання податків на пасічництво.

III. Утримання учбових закладів з пасічництва (досвідні станції, школи, курси, музеї та інше).

IV. Утримання інструкторів та спеціалістів з пасічництва.

V. допомога: безакцизний цукор для підгодівлі бджіл (особливо в непередовісні літа), мито, субсидії та інше.

Окрім названих пунктів не меншого значіння, тако ж буде мати й те, щоб як установи та особи, утримувані державою були завше спільні (в спільній ідеї розвитку пасічництва) з установами кооперативними, громадськими, колективними та взагалі пасічницьким загалом.

Цей момент є тако ж одним з найважливіших особливо в організаційних ^в справах пасічництва.

Розглянемо окремі пакти державних заходів.

I ЗАКОНИ ПРО ПАСІЧНИЦТВО. I. Встановлений закон про пасічництво повинен мати такі розділи: а) загальне положення, б) про пасічництво в лісах, в) про кочове пасічництво, г) про перевозку бджіл і маток бджоляних усіма шляхами комунікації і поштою, д) про боротьбу з хворобами бджіл, е) про боротьбу з фальсифікацію продуктів пасічництва, ж) про страхування бджіл, з) про утримання учбових установ та інструкторського персоналу та інше.

II УРЕГУЛЮВАННЯ ПОДАТКІВ З ПАСІЧНИЦТВА. існуючі закони і розпорядження центральних та місцевих влад урегулювати в справі оподаткування пасік в той спосіб, щоб з пасіки споживчого характеру до 30 ярикових

або 50 вул. добанок не підлягали оподаткуванню зовсім, а пасіки до 50 вул. оподатковувалися мінімальним податком. Пасіки більше 100 вуликів уже можна рахувати за промислові (в деяких місцях) і тільки вже останні обкладати в нормах загальнопромислового податку, але й знову ж щоб пасіки могли розвиватися, а не занепадати від цього податку.

ІІІ. УТРИМАННЯ УМОВИХ ЗАКЛАДІВ ДЛЯ ПІДЧЕСЕННЯ ПАСІЧНИЦТВА. Поширення й розвиток пасічництва, як галузі сільського господарства, в значній мірі залежить від тих досвідних та культурно-освітніх заходів, що їх вживає держава, громадська установа, кооперативні організації (не тільки пасічницькі, а й інші як сільсько-господарські) та окремі пасічники. Такими заходами культурного впливу на наші селянські пасічницькі господарства будуть:

А. МЕТОДИ НАУКОВІ: Досвідні пасічницькі станції.

Школи: високі, середні й нижчі (як спеціальні так і сільсько-господарські, в яких викладається пасічництво).

Учбово-показові (досвідні) пасіки.

В. МЕТОДИ АГІТА-

а) Пропаганда словесна:

ЦІЙНІ:

Курси пасічницькі.

Лекції пасічницькі.

Весілля з пасічництва.

Радіо.

Консультації з пасічництва.

Плакати та листівки про пасічництво.

Книжки, брошури та часописи (журнали).

Зізди, наради, конференції пасічницькі.

б) Пропаганда показом:

Зразково-показові пасіки та зразкові поля медоносних рослин.

Підперно прекатні пасіки.

Станції плекання расових маток на бджіл.

Виставки пасічницькі та сіль-ґ. з пасічни-
цькими відділами.

Музеї пасічницькі та с-ґ. з пасіч. від.

Склади пасічн. приладдя.

Прокатні пункти пасічн. приладдя.

Стебники.

Кабінети пасічницькі.

Потяги та пароплаи пасічницькі.

Екскурсії.

Фільм.

В. МЕТОДИ ОФІЦІЙНОЇ

РЕГЛАМЕНТАЦІЇ:

Конкурси.

Нагороди.

Субсидії.

Контрактації.

Обов'язкові постанови.

А. МЕТОДИ НАУКОВІ.

ДОСВІДНІ СТАНЦІЇ З ПАСІЧНИЦТВА. Пасічництво, що вже має до певної міри, раціоналізовану методу пасічниківання, потребує ще докладного вивчення як оджиши з боку її працездатности та методології; вплив погоди на працю бджоли та медозбір; життя бджоляної родини; вивчення ме додайної флори; досвіди на пасіці, хвороби бджіл, техніку пасічникування та инш. Цих засобів можна досягти тільки тоді, коли широко поставити досвідну справу.

Присутковість нашого раціонального пасічництва стоїтьне високе, бо сама пасічницька наука створилася шдебільшого на підставі випадкових неперевіраних і не ствержених науково спостережень. Отже треба покласти під наше пасічництво наукові підвалини і науково обґрунтувати пасічницьку техніку - тоді тільки наше пасічництво дасть кращі прибутки. А що наука збільшує присутковість пасік, про це відомо з до

свіду німецького пасічника проф. Сандера, який шляхом вивчення її (бджоли) добром та побудванням науково обгрунтованої системи пасічництва досяг того, що його пасіка в де-кілька разів збільшила продуктивність. Все це можна вивчити тільки на досвідних станціях пасічництва. Досвідні станції пасічництва є найвищі наукові установи з навчанням теоретично-досвідним. Особа з закінченою вищою освітою (по скінченню с-г. або педагогічних шкіл високих: інститутів та технікумів) вступає на досвідну станцію, де продовжує навчання НАЙМЕНШЕ НА ПРОТЯЗІ ОДНОГО РОКУ виключно по пасічництву. Тільки тоді як та особа закінчить навчання на досвідній станції може бути спеціалістом, інструктором та навчателем: див. II схема "А" - персоналу спеціалістів, інструкторів та навчителів пасічництва.

ШКОЛИ. Утворення спеціальних шкіл як середніх так і високих пасічницьких є також необхідним. Високі школи с-г. чи спеціальні пасічницькі дадуть людей для остаточної кваліфікації на спеціалістів, інструкторів та навчителів на досвідній станції пасічництва. Тільки тоді та людина, що скінчить таку школу та відбуде найменше I рік на досвідній станції може провадити справу пасічництва з успіхом і буде навчателем і організатором в широкому розумінні завдань покладених на нього.

Середні школи (типу профшколи Боярської на Київщині - з 2-х річн навчанням) підготовляють інструкторів та навчителів: див. II схема "В" - персоналу інструкторів та навчителів пасічництва.

Навчання з пасічництва у високих с-г. школах побірається в той спосіб, що на протязі двох семестрів по 2 г. тижнево теорії та I г. практики і обовязковий предмет до здачі іспиту, а не тільки прослухати. Висока школа спеціальна пасічницька повинна мати зовсім инший програм навчання як с-г., де пасічництво буде займати належне йому місце (пасічницькі технікуми).

Середні пасічництва є двох ріжними, що цілковито дають досить знань для обсаження інструктора районного, повітового чи взагалі великої адміністративної одиниці див. II схема "Б".

А пожеке вдрпрофхкели в право вступати до високої школи, а потім до досвідної станції, те може зайняти місце по другій схемі "А". Крім того потрібно ввести навчання в пасічництва у всіх середніх та с-г-та педагогічних школах.

Навчання пасічництва в нижчих школах - семилітніх теж треба ввести. Обсяг знання в пасічництва та праці в тій чи иній школі залежить від хара ктеру самої школи та від розміру пасічницького господарства, де його та чи инна школа зможе організувати.

Пасічництво в масовій - сільській школі як самостійна дисципліна в курсі школи не може звичайно мати місця; пасіка, що її провадити ме вчитель, буде матеріалом для спостережень та послільної праці на пасіці дїтвори молодшого віку(до 12 років); де-які питання з царини пасічництва можуть бути темами певних комплексів, напр.,: "бджола та її праця", "медодайні квіти", "комахи та квіти" та ин..

У 3-х старших групах семірічної школи (другий концентр), у звязку зх викладом тут природничої науки ~~дрїдрї~~ пасічництву вже можна приствятити далеко більше уваги. Тут цілком можливо заснувати гурток молодих пасічників, що можуть взятися докладніше та систематичніше вивчити пасічництво й виконувати всяку праць на пасіці. Коли ж учень не матиме змоги далі вчитися, то він залишається робітником чи то селянським чи промисловим, чи ремісником; тоді він зможе провадити власну пасіку цілком сам стійно завдяки тим першим й основним знанням з пасічництва, набутим в школі.

УЧОВО-ПОКАЗОВІ (ДОСВІДНІ)ПАСІКИ.Ці пасіки в допоміжної частини досвідної станції. Дорога оборування досвідної станції та брак досвідників пасічництва не дозволяє будувати їх (досвідних станцій) і тому на місцях, розкиданих по всіх просторах Української землі, виникає потреба в таких досвідних пасіках, - де-то мініатюрних досвідних станціях; головна їх праця полягає в студіюванні досвідів з одної чи кількох моментів як на простіших, що не потребують складних лабо-

ратерних праць. Значіння таких пасік може бути різного територіяльного ~~вдядддд~~ розміру. Праці проводяться науковим методом, особою, це б-те спеціалістом тільки з високою освітою; тому то такі пасіки мусять бути в розпорядженні досвідних станцій, а числом їх значно більше проти досвідних станцій - про це далі. Така пасіка мусть бути зразковою й забудована найкращими системами вуликів, що найбільш надаються до даної місцевості, бо, як відомо не кожна система вуликів, чи метод пасічницької господарки надається на всіх престолах Українських земель.

В. МЕТОДИ АГІТАЦІЇ.

Агітація є могутній засіб поширення тих чи інших ідей та знань серед широких мас у всіх галузях життя людини. Отже не виключається можливість цього засобу і в пасічництві.

Зміст агітації інструктора пасічництва мусять бути цілком реальним, обгрунтованим, обов'язково приротованим до місцевих природно-економічних та господарських умов; повинен базуватись на конкретних заасадах і обов'язково мусять бути переведенні слідом за агітацією.

Словесна пропаганда пасічництва з показом є найкраща і найкористніша як засіб впливу інструктора на пасічницькі маси. Інструктор повинен бути добрим лектором і свідомим педагогом.

КУРСИ ПАСІЧНИЦТВА. Курси в пасічництві бувають різні: короткотермінові та довготермінові; призначені для початкувчих і поступових пасічників і нарешті стаціонарні чи мандрівні.

Доцільність організації курсів того чи іншого характеру залежить в першу чергу від рівня розвитку пасічників, що слухають ці курси; ступень обслуговування інструктором даного району та наявності постійної аудиторії.

Кількість слухачів повинна бути не дуже великою в середньому 30-50 людей.

ЛЕКЦІЇ ТА БЕСІДИ В ПАСІЧНИЦТВІ. Лекції та бесіди - це універсальний і давно відомий засіб словесної пасічницької пропаганди, але між ними є велика різниця і в різних умовах кожен з цих методів має свою цінність.

Лекції відбуваються на певну завдалегідь підготовлену тему, передаються в певній формі обстановці і доповнюються демонструванням різних насочних прикладів.

Бесіди переводять без певної підготовки, там де якась аудиторія, при чому самий метод передачі тих чи інших знань в бесідах відрізняється від методу читання лекцій. В бесідах жваву участь бере сама аудиторія і різні питання розв'язуються шляхом обміну думок. Таким чином шляхом бесід інструктор пасічництва має певну можливість тісно зв'язатися з населенням, вивчити його інтереси і взагалі підготувати ґрунт для майбутньої роботи. Бесіди є як найкращий метод в перші часи праці інструктора пасічництва, а читання лекцій краще влаштовувати тоді, коли місцеві інтереси цілком виявилися і аудиторія відома інструкторові. Тоді є можливість організувати викладання певного цілого знання цінним способом.

Дуже допомагають землі та бесіди різні насочні прилади, що полегшують працю інструктора і дає добрі наслідки для слухачів.

РАДІО. Зі всіх винаходів, що має людство, найновішим і мабуть найбільш цікавим винаходом є радіо (радіотелефонія, радіотелеграфія та ін.). Надзвичайно скорий та широкий останнього в цілому світі можна пояснити тим, що його приймаючий апарат може кожний дуже скоро й де схоче встановити; чи то готовий вже зібраний пристрій купити, чи склавши з окремих частинок по підручникові. Крім того радіо дає цілий ряд вигід як матеріальних так і моральних, якікне можливо так скоро досягти ін. способами.

Радіо є тепер гаслом доби. Його тепер використовують в усіх ділянках людського життя. Воно вже має дуже широке поширення в с.г., а в тім числі зокрема і в пасічництві. Воно поширюється в усі закутки

всього світу, отже безперечно, що доно матиме велике поширення в Україні та на наших землях і тоді як культурний цінник сприятиметься до поширення всіх здобутків людства, а в тім числі й до поширення пасічницької освіти.

Кожному є відомим як є тяжко окрема на селі віддаленому від більших міст, мати доброго лектора. Відомі добрі лектори — спеціалісти на свого діла завжди мають багато праці по своїй спеціальності і, йому не має жадної змоги понинти місто та виїздити на село — він ніколи не має часу. Дякуємо винаходці радіо тапер на переході на іонти. Центральна установа культурно-освітня, як напр.: пасічницька досвідна станція, пасічницький кооперативний осередок, пасічницька школа чи інші установи закликають такого лектора до себе і перед мікрофоном демонстраційно радіоапарата той лектор повертає чи зачитує свої лекції для того щоб деось на відстані сотні кілометрів по містах, селах, хуторах і самотах могли слухати ці лекції пасічники.

Є це засіб один з найкращих до поширення знання в пасічництві. Цим способом пасічники європейських держав, а зокрема Німеччина та Чехословаччина мають змогу вже кілька років користуватися, впорядковувати навіть цілі курси, як напр.: курси вивчення розових маток, курси селекції домашньої бджоли та ін. і цей спосіб виправдав себе з найкращим успіхом.

Отже для українських пасічників він матиме величезне значіння, **КОНСУЛЬТАЦІЇ.** Консультації по окремих питаннях домашньої бджоли пасічника мають особливо в наші часи, надзвичайно велику вагу. Цей метод поширення пасічницького знання дає змогу знати найбільш певчі потреби місцевого пасічницького господарства і, таким чином, він корисний не тільки для населення, а й для інструкторського персоналу.

Консультація є стаціонарний метод поширення пасічницького знання і переводиться безпосередньо в поменнанні або кабінеті інструктора. Часом консультації можуть відбуватися в поменканні громадському, школі, кооперативному, на пасіці чи якому місці. Треба лише знайти

визначити, що в певний день і годину з інструктором можна поговорити в певному місці. Не привати консультацій і не підкривати свого авторитету, інструктор має обов'язково бувати акуратно в певний день і годину в призначеному місці. Важливо підготувати до цього моменту матеріал від консультацій з менше, проти попередніх методів, але в селі з якими вони є кращими, а особливо тим, що зближують пасічників з інструкторським персоналом. Важливо, часом, бути присутнім чи не.

ПЛАКАТИ. Платат має своїм завданням, за допомогою яскравого малюнку, показувати різні моменти з пасічництва. Складаючи плакати треба найбільш увагу звернути на те, щоб малюнок сам кидався у вічі й миттєво засереджував на собі увагу читача; тако ж і кольори намальованих на плакаті річей мають відповідати їх нормальному виглядові; також потрібно подавати хоч проміжні вказівки де можна дістати того чи іншого приладу, що рекомендує плакат (чи чого инн.).

ЛІСТІВКИ. Кожен плакат має своїм завданням заохочувати увагою пасічника за допомогою малюнку, те в листівках малюнок грає другу роль, а головне увага має бути оєкована на пояснення. Взагалі листівку треба улашувати для розубеження тієї чи іншої ідеї чи заходу, що має сезонний характер. Змістом вона має бути коротка, але подавати по суті відповість. В листівці слід впровадити обов'язково один момент з інструкції, але треба його висвітлити як найкраще та найповніше.

КНИЖКИ ТА ПОПУЛЯРНІ БРОШУРИ З ПАСІЧНИЦТВА. Популярна брошура, що має впровадити той чи інший метод, пасічницької господарки або окремих моментів її господарки, повинна бути зрозумілою для широких пасічницьких мас. В дні випадкові краще застосування має та брошура, що трактує про 1-2 найбільш важливі моменти в практичній пасічницькій господарки. Такі, звичайно, та брошури з широким змістом в справі пасічницької господарки. Найкраще надається для більш культурних пасічників, для маси пасічницької найкраще надається популярна брошура, що висвітлює окремі моменти пасічницькі.

Книжки та популярні брошури мають дати читачеві не тільки прак

тичну передачу, але й зацікавити його своїм змістом; з зовнішнього боку
мусить мати гарний вигляд, мова брошури мусить бути зрозуміла і для
масового пасічника. Популярність викладу має величезну вагу
для досягнення найбільшого ефекту. Велика кількість числових даних вто-
мує читача і вимагає напруженої уваги і тому мені ефективні наслідки.

ЖУРНАЛИ, ЗБІРНИКИ та ЧАСОПИСИ з ПАСІЧНИЦТВА. Періодична й непері-
одична преса, як-то: журнали збірки, часописи з тої пасічницької чи
с-г., що містять статті про пасічництво є величезним засобом до поши-
рення пасічницького знання друкованим словом.

Тільки цим засобом можна, що найширше розповсюдити будь-яку нову
методу пасічництва чи взагалі будь-яку пасічницьку новину. Журнали
чи взагалі періодична преса є місцем обміну думок широкого кола пасіч-
ників, особливо так зв. дискусійних відділів, найбільш спричиняються
змовіти на будь-якого питання в повільному значінні. Всякі новини,
досвід чи з оджолом, чи методичною речизною, подорожжя чи біжуні
організаційні справи, світові новини як таке і кращі найкраще вклада-
ють до поширення між пасічниками та інформування в них, періодичною пресою
як-то журналами, часописами то-що. Однак при цій головна увага звер-
тається на точно витриману часову ціну в світ червоного знака. Тіль-
ки той орган, що виходить своєчасно є керисним ^{з повним успіхом/} виконує завдання на-
значені на нього. Тому організаторам, редакторам такої преси потрібно
дотримуватися цих засад, інакше на ньому тратить не тільки підприєм-
ство (підприємця), але й сама справа, а тема біжучого характеру зовсім
тратить інтерес.

Для пасічництва найкраще надаються друковані, місячні та ква-
ртальні. Також можна використовувати щоденні часописи, зміщуючи ста-
тті, замітки, огляди та інші матеріали, що мають висвітлювати пита-
ня на кожний день пасічницького життя.

Висновки доповіді свідчать, що для пасічництва, зокрема в умовах
перехідних у часі, найбільш корисно використати всі види друкованих зас-
обів та після виконання їх в повній мірі, використати й інші засоби.

ЗІЗДИ, НАРАДИ, КОНФЕРЕНЦІЇ та ЗБОРИ ПАСІЧНИКІВ. Цей метод як організаційний до поширення пасічницького знання має теж величезне значіння, але головне в цій методи є розв'язання організаційних справ з пасічницького життя.

Всі ці зібрання, конференції та наради, обговорюючи всі справи, що належать до їх компетенції, є відбитком всього того організованого пасічницького загалу (та й не організованого, почасти). Але вже сконцентрованої думки, унормованих і визнаних думок, які потім переводяться в життя на місцях.

При чім значіння цих зібрань, конференцій та ин., є тим самим життєвим елементом, що по мірі зросту нових явищ, нових потреб та умов, вони одержують ту чи ину формулювання, що відповідає даному моменту. В них немає тієї застиглої догматичності, яка спосібна муртвити життя та пригортає його потреби.

Вирішення будь-якої справи поодинокі організації чи обговорення якоїсь новини з пасічництва, надається на зборах дотичної організації.

Обговорення питань з життя пасічницьких організацій чи пасічники в даній місцевості; району, округу чи країни в межах адміністративних, географічно природних чи цілого краю найбільше надається на зібраннях, конференціях, нарадах т.и. і майже єдино, чинних представників од пасічницьких організацій. Ці представники, як заступники пасічницького загалу, а особливо організованого дбають в своїх обговореннях, дебатах та конкретних постановках про економічний, культурно-освітній, організаційний та инше розвиток пасічництва; повернувшись на місце поширюють та виконують питання розв'язані ними, між загалом, що не коли постанови таких рішень є обов'язковими для всього пасічницького загалу.

БРАЗКОВО-ПОКАЗОВІ ПАСІКИ та БРАЗКОВІ ПОЛЯ МЕДОДАЮЩИХ РОСЛИН.

Висновки денвідних станцій та досвідних пасік, після детальної їх перевірки в умовах пасічницького господарства шляхом колективних досвідів та після вивчення їх економічної доцільності, найкраще поширю-

організація зразкового пасіка. Зразкова пасіка мусить про-
вати нияком організації зразкових пасік. Зразкова пасіка мусить про-
ка, зразок ниякільки дитинки як для такої пасічницької та і для сільсь-
вадити методу пасічництва, що найкраще надається в даному районі чи міс-
цевості. Щоб досягнути поставлених завдань, зразкові пасіки слід закла-
ти в окремих пасічницьких господарства: кооперативних чи приватних

без ніяких дотацій чи пільг в порівнанні до звичайного пасічного госп-
одарства. Лише при такій умові зразкова пасіка буде користуватися ува-
гою та успіхом поміж/чи взагалі пасічниками. Подібне ж велике значін-
ня має також зразкове пле медодаєних рослин.

ПІДПОРНО-ПРОКАТНІ ПАСІКИ. Пасічник селяни слогам дуже погано ві-
рять. Він завжди запитує інструктора, а чи в нього є пасіка? і коли-
чує, що такої в інструктора немає, то пасічник від нього відходить на-
віть не вислухавши поради.

Для того, щоб пасічник селянин навчився як слід пасічникувати,
взяти зразок для свого пасічництва, потрібно закласти такі пасіки,
що служили б такій меті.

Кодн/ Інструктори пасічництва/не мають у себе ніякогонаочного практич-
ного підручника й демонстративного матеріалу не досягають жадних пас-
лідків. Для них то й необхідно створити наочні підпорні пасіки, на я-
ких інструктори проявляють свою ініціативу і краде всяких слів, на ді-
лі, покажуть пасічникам перевагу того чи иншого засобу пасічництва

Такі пасіки завжди будуть доступні для всіх бажаючих пасічників та по-
чакуючих, що бажаютьздобути знання, взяти приклад, узнати тип і взяти
розмір вуликів та приладдя, а також одержати всі поради й довідки.

Коли підпорні пасіки окріпнуть і збільшаться, вони можуть частко-
ве віддаватися пасічниками у тимчасове користування для зразку, — це
то пасіки можуть стати прокатними.

Пасічник, що взяв на прокати пасіку, напр. у 5 бджоляних родин,
користується приплодом з неї і через 2 - 3 роки повертає ріднян у ціл-
ковитій справності. Прикладами можуть бути хоч би такі: учитель, агре-
ном, урядовець, робітник чи хто инший, що має бажання пасічникувати,
але несталість його праці чи служби в одному місці не дозволяють йому

організувати пасіку бажаного розміру і, в цім випадкові прекатні пасіки, будуть найбільш бажаними як для таких пасічників так і тої організації, що має їх, як кооперативні пасічницькі т-ва, беручи певну плату за прокат.

СПОСТЕРІГАННЯ ПАСІКИ. Тут робляться спостереження над температурою повітря, погодою, в з'язком та розвитком бджоляних родин: роїння, медобір, приготування до зимування та інше. До цього потрібно мати належний комплект приладдя: термометри, барометри, вага т.п. Спостереження відсилаються до центру чи то в писемний, чи телеграфічний чи нарешті телефонічний спосіб. Спостерігання пасіки можна влаштувати на кооперативних та приватних пасіках.

СТАНЦІЇ ПЛЕКАННЯ МАТОК та БДЖІЛ ПЕВНОЇ ПОРОДИ. Добрі наслідки плекання чистих порід сільсько-господарського звіринництва та птахівництва спричинилися і в пасічництві до такогopleкання.

Плекання чистих порід маток та бджіл вже давно відоме, але тільки останні десятиліття вони мають величезне поширення. В Європі найкращих наслідків цих праць досягли пасічники Швейцарії, Німеччини та Італії. Тепер за цю справу широко взялися Чесько-словенські пасічники, у нас же українських пасічників не вишла далі початкових стадій та й то в дуже малих розмірах.

Значіння цих праць дуже поважне і потрібне для піднесення до кращої якості нашого пасічництва - породи наших бджіл.

Мати найкращої продуктивності та якості бджол, щоб вони дали нашій країні економічний ефект в пасічницькому господарстві - оце є завданням в сучасний мент всіх пасічників Європи та Америки. Отже й українським пасічникам треба взятися за це діло.

Завданням плекання породи маток і бджіл можна характеризувати коротко наступними питаннями:

1. Досягти того, щоб бракує нашим бджолам: однакової породи та доброї працездатності.

2. Пасіки мати з бджоляних родин, що є сталою одною породою, а

а не сумішкою кількох.

3. Виплекати породу сильну, працездатну, здорову, що не піддається хворобам.

Для цього плекання мусять бути природні, а не штучні нафторазерніми, - де-то вживати всіх тих засобів, що спостерігаємо в природі для роіння, при чому треба особливо увагу звертати на догляд за матками породу.

При цій так само ж одноково звертається увага й на трітій напрям плекання чистих пород маток та бджіл, а саме тут в однаковій мірі потрібна селекція маток і трутнів - праця є велика й вотребує часу та зусиль, а відомої та розумної праці. Є завдання не тільки одніцьке, а цілого на галу пасічницького. Тому-то: а) потрібно, щоб в плеканні взяли участь найбільше пасічників (приватні пасіки, кооперативні та державні), б) досвідні станції та пасіки мусять керувати та контролювати в цій справі, в) кожен інструмент, пасічництво повинен взяти як ініціативу так і найважливу участь та догляд за працею плекання маток, трутнів та бджоляних родин, г) незмінним моментом при цьому є вилучення спеціальних журів плекання маток вибраної породи, д) треба щоб плекання мусять бути одне на весь край, той чи інший, а не можливість однічної всі Українські землі.

Для цього потрібно вибрати лише одну породу, що найбільше намагається усім вимогам, які ставить пасічництво, природи та місцевість. Для Українських Земель найбільш придатні такі породи бджіл: місцеві, кавказка (абхазька) - для Кубанщини; "Кавказька" бджола почасти контактна, але зовсім схожа на українську. Вона має найдовший язичок (сосульце), і дістає нектар з червоної коншини. За кавказька порода бджіл владна, плодюча та працездатна.

Українська - для Наддніпрянщини та решти українських земель; тому- що українська бджола віками привичавалась до наших кліматичних умов і тому, що вона своїми властивостями для нас найбільш придатна: довгожива, особливо літніх, і при цьому влітку працює у великій

ВИСТАВКИ ПАСІЧНИЦЬКІ та СІЛЬСЬКО-ГОСПОДАРСЬКІ з ВІДДІЛАМИ ПАСІЧНИЦТВА. Це найбільш корисний метод поширення пасічництва наочними способами. Виставки можуть бути як спеціальні пасічні так і с-г. з відділами пасічництва. Порайону діяльності: районні, окріжні, краєві народні та державні. Виставка повинна відбивати сучасний стан пасічницької господарки в залежності від району, до займає ця виставка. На виставці треба виставляти не тільки найкращі зразки, але тако ж і середні та найгірші, щоб порівняти наочно. Виставки варт влаштовувати менше в тому ж районі (місцевості), тоді вони будуть більш цікавими; великі ж як краєві - до року, а до найменше через кожних 2-3 роки і то не тільки в природно-географічних районах по великих містах.

Кращі експонати на виставках потрібно обов'язково завжди винагороджувати, а деякі експонати з виставок слід використовувати для утворення та поширення місцевих музеїв.

МУЗЕЇ ПАСІЧНИЦЬКІ та С-Г. й інші з ВІДДІЛАМИ ПАСІЧНИЦЬКИМИ. Це постійні виставки, до крім перерахованих завдань мають ще одне завдання - демонструвати історію розвитку пасічництва даного району, округи чи краю; в залежності від того, яке має останнє значіння.

Музей краще всього влаштовувати у великому історичному будинку, коли такий є або в спеціально для цього збудованому, щоб був постійним. Він також мусять бути культурним осередком, що відіграє значну роль в справі поширення пасічницького знання наочною методом.

СКЛАДИ (СКЛЕПИ) ПАСІЧНИЦЬКОГО ЗНАРЯДДЯ, як кооперативів пасічницьких, торговельних фірм та заводів теж можуть відігравати серйозну роль в справі пропаганди найкращих систем вуликів різних фірм, розмірів та інших пасічницького приладдя. Такі склади, хоч би невеликого розміру варт поширити як найбільше - це значно полегшить придбання вуликів та приладдя у великій кількості між пасічницьким загалом.

ПРОКАТНІ ПУНКТИ ПАСІЧНИЦЬКОГО ЗНАРЯДДЯ. Прокатні пункти обслуговують пасічників як організованих, так і не організованих пасічницьким приладдя, особливо дрібних, якими не під силу придбати у власність.

сповістивши своїми та інші зброї та засоби, що можуть бути використані для виготовлення шпатель, до випозичання можуть бути центрофуги, вальці для роблення штучної водни, воскотопки, воскопреси, рійниці, вулики, нуклеуси та ін. За невелику плату є радія користуватися як пасічникам, такі провадять пункти випозичати. Ці пункти можуть бути в розпорядженню районних інструкторів, складів, або кооперативів.

СТЕБНИКИ. Зазимування пасік на українських землях не є однаковим. Тоді як в південних районах зазимування провадиться на дворі, то в північних треба будувати спеціальні помешкання для зазимування - стебники. Пасічникові, що має невелику пасіку немає економічної вигоди або й зовсім можливості будувати такі стебники. Прийти на допомогу пасічникам можливо в той спосіб, що кооперативні пасічницькі т-ва, або групи пасічників будують стебника чи то тільки для власних пасік чи й для найму іншим неорганізованим пасічникам. Добре збудовані стебники можуть бути гарною наочною пропагандою для пасічників околиць і бути прикладом до будування останніх.

КАБІНЕТИ ПАСІЧНИЦТВА. Кабінет інструктора як крайового, окружного чи районного мусить бути дзеркалом свого району. Тут на стінах мусять бути плакати та діаграми, що детально характеризують стан даного району пасічництва та діяльність інструктора.

В кабінеті інструктора треба зосередити весь арсенал засобів для переведення інструктором допомоги пасічництву. З цього погляду, кабінет інструктора може бути серйозним способом поширення знання поміж пасічниками даного району.

ПОТЯГИ ТА ПАРОПЛАВИ ПАСІЧНИЦТВА. Пасічницький потяг чи пароплав надзвичайно інтересний та корисний спосіб поширення пасічницького знання. Там де мережа залізниць досить густа, організація цього потягу є справа безперечно потрібна й доцільна. Такі потяги мусять складатися з 2 - 3 вагонів (вагон аудиторія, вагон-музей та ін.). Пасічницькі пароплави також можуть мати велике значіння для культурного поширення пасічництва. Склад цих пароплавів так само комплектується як і потягів. Маршрут потягу чи пароплаву треба виробити заздалегідь; а населення

оповістити листівками та плакатами за де-кілька днів до прибуття по-
тягу чи пароплаву в той чи інший пункт. Важливому пункті інструкторов-
кий персонал потягу чи пароплаву разом з місцевими працівниками інстру-
ктером переводить курси, лекції, бесіди і т. д. для пасічників та за-
цікавленого населення. Тут же можна провадити та поширювати літературу,
вулики та пасічницьке знаряддя.

ЕКСПУРСІЇ З ПАСІЧНИЦТВА. Досвідні станції, пасіки учбово-показові
станції, плавання передісторичних метео-, никели, музеї, історичні місцевості
як напр., і могила Петра ПРЮКОПОВИЧА, старий паркота село, де жив дід
ПРЮКОПОВИЧ є дуже цікавими для кожного пасічника; щоб побачити як про-
вадяться досіди, що та за устаткування, як зграбово пасічникують деякі
пасічники чи кооперативні т. д. не кожного пасічника цікавить, щоб
кож раз побачити за своє життя. Досіди для задоволення пасічників
ним способом.

Організувати екскурсії найкраще інструкторові даного району, для
цього він обирає пасічників, робить доклад про те місце чи установа,
куди когось арадити екскурсію і після того відвідують в супроводі те
го ж інструктора, який вже на місці також допомагає поясненнями про все,
що тут є з наукового, культурно-освітнього та історичного значіння

Поскільки більшість досвідів вимагають кількох років, то бажано
екскурсії провадити коли не до-річне, то хоч через кілька років, як
напр., на досвідні станції.

ФІЛЬМА В останні роки з'явився навіть спосіб наочного поширення знань
як с-г. так зокрема і в пасічництві - це фільм.

Справа ця поширена в Європі, зокрема в Німеччині. Так, напр., пруське
міністерство хліборобства своїм розпорядженням від 12.XII.1919
звертає увагу державних чинників на особливу необхідність матирухені
кіно-апарати для навчання та підтримання с-г. знання; для цього при
тому ж міністерстві існує центральне бюро с-г. кінематографії.

Пасічництву, як галузі с-г. тут уділено заслуженої уваги і із па-
січництва мається кілька фільмів, частину яких і подаємо:

оповістити листівками та плакатами за де-кілька днів до прибуття потягу чи пароплаву в той чи інший пункт. В кожному пункті інструкторський персонал потягу чи пароплаву разом з місцевими пасічницькими інструктором переводить курси, лекції, бесіди і т.д. для пасічників та зацікавленого населення. Тут же можна передавати та поширювати літературу, вулики та пасічницьке знаряддя.

ЕКСКАРСІЇ З ПАСІЧНИЦТВА. Досвідні станції, пасіки учбово-показові станції плекання породистих маток, школи, музеї, історичні місцевості як напр.,) могила Петра ПРОКОПОВИЧА, старий парк та село, де жив дід ПРОКОПОВИЧ є дуже цікавими для кожного пасічника; щоб побачити як проводяться досвіди, що те за установи, як зразкове пасічникують деякі пасічники чи кооперативи і т.д. до кожного пасічника цікавлять, щоб хоч раз побачити на своє життя. Досягти цих завдань найкраще екскурсійним способом.

Організувати екскурсію найкраще інструкторові даного району; для цього він обирає пасічників, робить доклад про те місце чи установу, куди хочуть зробити екскурсію і після того відвідують в супроводі того ж інструктора, який вже на місці також допомагає поясненнями про все, що тут є з наукового, культурно-освітнього та історичного значіння.

Оскільки більшість досвідів вимагають кількох років, то бажано екскурсії проводити коли не щорічно, то хоч через кілька років, як напр., на досвідні станції.

ФІЛЬМА В останні роки з'явився навіть спосіб наочнопоширення знання як с-г. так зокрема і в пасічництві - це фільм.

Справа ця поширена в Європі, зокрема в Німеччині. Так, напр., пруське міністерство хліборобства своїм розпорядженням від 12.XII.1919 звертає увагу державних чинників на особливу необхідність мати рухомі кіно-апарати для навчання та підтримання с-г. знання; для цього при тому ж міністерстві існує центральне бюро с-г. кінематографії.

Пасічництву, як галузі с-г. тут уділено заслуженої уваги і із пасічництва мається кілька фільмів, частину яких і подаємо:

I. Фільм. Бджола (5 відділів 1.077 метрів), такого змісту: загальний вступ в пасічництво, побіт бджіл, ембріональні процеси, народження маток, бджіл і трутнів, спостереження над відвідуванням бджолами квітів та згодієства між бджолами, окремі біологічні властивості т.я.

II. Медодайна бджола (367 м.), складено в першу чергу для шкільної підготовки.

III. В царстві бджіл (2 частини - 741 м.). Перша частина: матка та її підледані - 344 ; друга частина: війна і мир в бджолянній рєдині - 397 м. цей фільм показує буття, життя і працю бджіл.

Устрій держави бджіл прєбїгає перед очима глядача, як і політичне життя у людей, яке в його незмінном поступовїсттє яасто жорстоке і безоглядно нищить життя одиниць для добробуту цїлого суспїльства (у бжїї).

IV. Бджоли і їх плекання (84 м) та ин.

З цих кількох поданих фільмів, бачимо який інтерес уявляє себє засїб поширення пасічницького знання і те не тільки помїж пасічниками, але й для шкільної молодї та всього населення.

УКРАЇНСЬКИЙ АРХІВНИЙ ФОНД
ІМЕНІ МІХІЛТИ ШАНОВАЛА

Дар Івж. Сєвж Зєрґєля

В. МЕТОДИ ОФІЦІНОЇ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ.

Остаточна мета всієї пасічницької праці є організація пасічницького господарства на здорових економічних підвалинах відповідно до місцевих умов. Всі методи інструкторсько-пасічницького персоналу повинні бути сєровані в оїє нагнєвидного/цібі основної мети. Але загальнє державні вимоги, що до пасічництва, та його взаємовїєсьє до сїльського н-ва і, в першу чергї, завойовання ринків внутрїднїх і зовнїднїх шляхом виробу продуктів пасічництва, як працї явостї - вимагає від пасічників прискорення розвитку пасічного господарства в потрібнїй оїє. До прискорення можна зробити шляхом стимулювання засївом та посадком певних плєц медодайними і разом з тим о-т, рєднїнами (кошиками, експерцет, сєрадеда, липня, грєчєва, лужарьїні рослини, овєжєвїк т.я.) та деревами пєдковими чи лїсовими засадєннями садків, паркїв,

доріг, лісів, ярів, провалів т.п. і взагалі негідні до обробітку під с-г. збіжжа чи інше рослинство землі. Плекання відповідної породи маток та бджіл, що найкраще надається в даній місцевості і т.д. Утворення низки таких стимулів й може переводитися за допомогою методів офіційної регламентації.

Методи такої регламентації можуть бути: конкурси, нагороди, субсидії, контрактації за обов'язкові постанови і т.д.

КОНКУРСИ ТА НАГОРОДИ - ці методи завжди мали і матимуть ~~дідом/~~ в с-г., а також зокрема і в пасічництві значний успіх.

Шляхом конкурсів та нагород на краї культурні пасіки і за масові заходи до поліпшення пасічної господарки почастить значно поєднати вперед справу поліпшення організаційної структури пасічних г-в та техніку їх провадження.

Зокрема нагород оди окремих пасічницьких кооперативних г-в чи приватних пасічників популяризує їх в даній місцевості (окрузі, районі і т.д.) а це є великий психологічний чинник, що сприяє дальшому поміщенню пасічного г-ва, як того що отримує ці нагороди так і сусідніх.

Взагалі конкурси та нагороди розвивають здорове прагнення до конкуренції в справі інтенсифікації та розвитку раціонального пасічництва.

Успіх конкурсів залежить від своєчасного оповіщення про нього пасічників та правильної оцінки досягнень конкурентів.

КОНТРАКТАЦІЇ ТА СУБСИДІЇ. Контрактації певних с-г рослин медо-дайних дає змогу збільшити посіви цих рослин і таким чином збільшується розмір медодайної площі. Теж саме можна сказати й про деревні породи, як то сирові, декоративні та лісові. Пасічник - сільський господар дуже добре розуміє значіння і користь від цих рослин але не може завести у себе ці польові культури та дерева через брак відповідних коштів.

Контрактація з видачею субсидій, як авансів, допомагає пасічникам ві - с-г. вийти з скрутного стану й завести потрібні йому медодаї. Таким чином контрактація не тільки стимулює, а й матеріально доробляє

пасічницькому господарству,

ОБОВ'ЯЗКОВІ ПОСТАНОВИ.

Метод регламентації шляхом обов'язкових постанов дає змогу переводити різні заходи в пасічництві у масових розмірах в інтересах його розвитку, наприклад, з бажаннями окремих пасічників, скажемо, бортьба з хворобами (гнильць, носема, акаріоз і т.п.) буде рентабельно лише тоді, коли вона переводиться всім пасічницьким загалом, де така хвороба знається. В протязному разі наслідок роботи окремих пасічників може вийти на зліваць. В кожному селі чи місці може завжди знайтися такий пасічник, до якого хоча б заходив до боротьби з хворобою, що виявляється чи в його на пасіці чи в сусідні. Щоб примусити цих останніх до загальної зоркової праці, видаються обов'язкові постанови то-що.

Метод офіційної регламентації дає змогу в державному обсязі впливати на продукцію пасічництва і його розвиток та направляти його в бід найкращому виробу та найвищій оплаті цих продуктів пасічництва. Це цілі та інші моменти, які держава повинна взяти на свої венті для віднесення добробуту пасічництва, як складової частини народнього господарства в розумінні національному та державному.

IV. УТРИМАННЯ СПЕЦІАЛІСТІВ ТА ІНСТРУКТОРІВ ПАСІЧНИЦТВА.

Помимо названих засобів до досягнення культурного раціонального пасічництва, не менше має значіння інститут спеціалістів та інструкторів в пасічництві. Тільки сітка організованих цього персоналу може вплинути на розвиток пасічництва, вивівши з застою і направивши на правдивий шлях пасічництво в сучасниймент. Всі ті попередні засоби можуть дати позитивні наслідки, при умові, коли останні будуть в розпорядженні цих спеціалістів та інструкторів. Щоби були ті засоби розподілені рівномірно і доцільно по певних територіях, для того необхідно мати достатній кадр цих робітників-керівників, якими є спеціалісти та інструктори. Цей кадр може утримати тільки держава, як ос

Принаймні можна погодитися, що кооперативи та громадські установи по велику частину повинні допомогати цьому.

Можливо, в і цілому в чекословенському пасічництві.

У. ДЕРЖАВНІ ДОПОМОГИ.

Безадаптивний цукор. На кожного року буває дуже добрий чи середній вистіг продуктів пасічництва. Де-які роки чи то в перші весняні періоди, коли найбільша потреба буває для розмноження бджоляного плоду, буває настільки холодно, що дощове, або б жови примушені аж до самого літа сидіти у вуликах не вилітаючи, чи то в літі або в осени. В таких випадках бджоли потребують підкормування і то в великих розмірах; аж до того часу, коли зміниться погода, доби бджоли могли вилетіти на кітти, як звичайно так і нектаром потрібним для плоду та запасів на зимівлення. В цей час пасічник повинен не тільки утримувати бджоляні родини при житті, але ще й підготувати до того моменту, коли зміниться погода та взяток як зокрема кожен бджоляну родину, як також і цілу пасіку. От в цих випадках потрібно підготувати, а для цього надається окрім меду ще й цукор.

Велику кількість цукру по ринковій ціні пасічник не має змоги відряду, закупити, а запасів меду завжди має кожний пасічник; т тоді від цього пасічник має багато шкоди.

Засобом до підтримання пасічництва в цьому випадкові являється і буде допомога з боку держави у відшкодуванні безакцізного цукру та субсидіювання ним пасічників. Тільки цим способом дуже часто вдається врятувати пасіку від загибелі.

ПРЕМІЮВАННЯ ВИВОЗУ ПРОДУКТІВ ПАСІЧНИЦТВА та МИТНО. Одним з факторів економічного розвитку пасічництва може бути преміювання вивозу продуктів пасічництва за межі українських земель. Не менше значіння має також накладення високих мит на ввіз закордонних продуктів пасічництва або навіть і повної заборони ввозу останнього - бо не завжди митні на леги можуть забезпечити домашні продукти пасічництва від конкуренції і то тих продуктів гіршої якості.

Прикладом можна подати Чехословаччину, де конкуренція закордоннеє го меду, особливо американського спричинилася до великих страті окремих пасічників, а в цілому й чехословацького пасічництва.

Мито, що накладається тут в розмірі 2,8 кч. на I кг. не має тут обмежувчого значіння на ввіз і тільки або значне побільшення митного налогу чи повна заборона ввозу може поправити на ліпше сучасний стан пасічництва в Чехословаччині.

Продуктів пасічництва: меду та воску на Українських землях завжди продукувалися, продукується і буде продукуватися в лишком вільни для вивозу за межі наших земель.

Тому те і в цьому напрямкові держава повинна задовольнити вимоги пасічників накладши дуже високе мито або й зовсім заборонити ввіз продуктів пасічництва закордонного вкочення, а ввіз власних продуктів преміювати.

Головні засоби сприятні розвиткові українського пасічництва: культурно-освітні, персоналу спеціалістів та інструкторів з пасічництва, організаційні та кооперативні можна опдати наступними схемами:

(див. Схема I. Культурно-освітня, ст. 136)

Навчання провадиться по такій схемі: по закінченні семилітньої школи, учень, який не має змоги вчитися далі, повернувшись до свого дому може вже пасічникувати самостійно, як член колективу, як член артілі, чи як член кооперативного т-ва. Тих елементарних знань з пасічництва, що він отримає в семилітній школі на першу початки досить, а далі він може поглиблювати своє знання пасічницькими курсами.

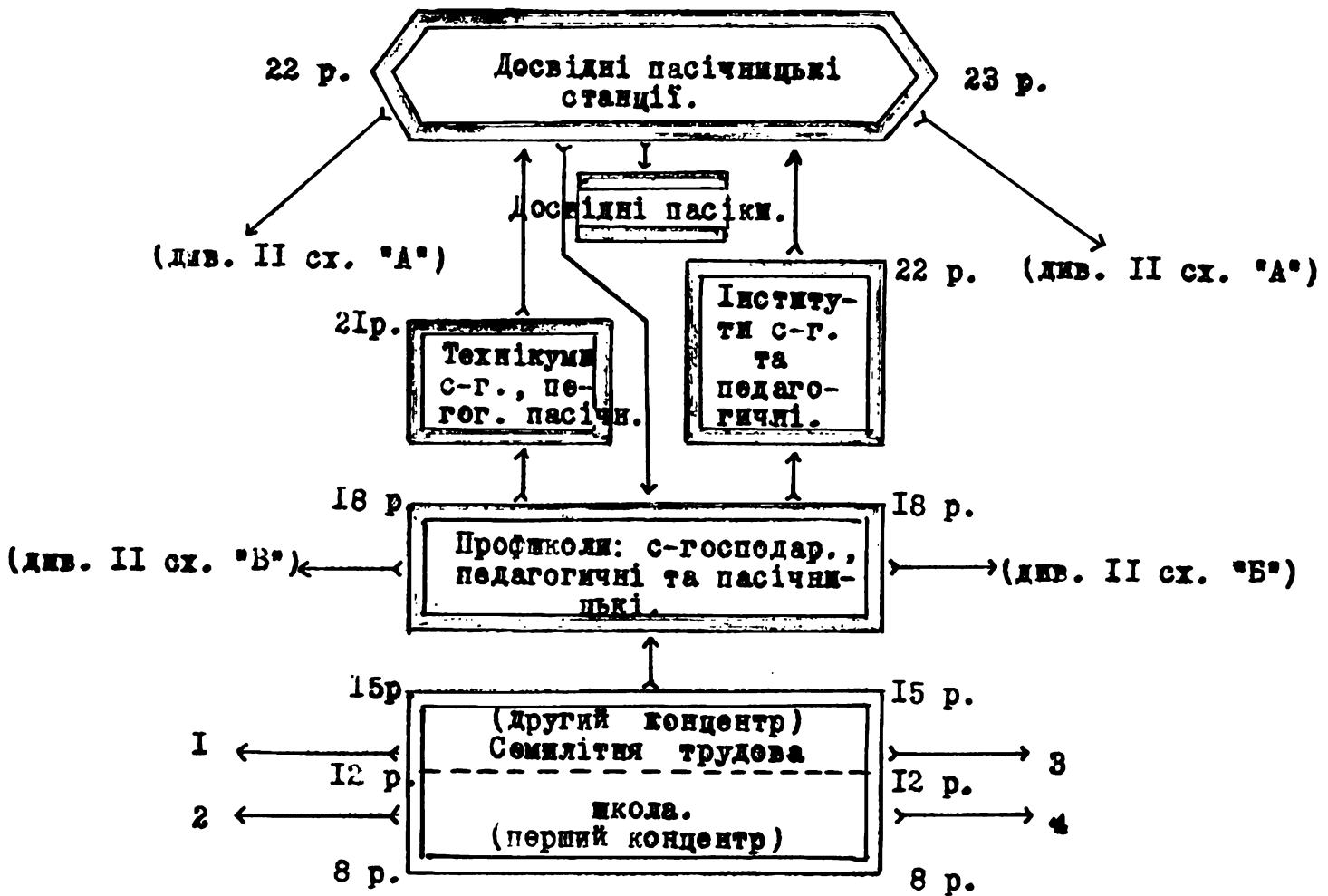
Коли ж має змогу вчитися далі, то вступає до профшколи. З спеціальної профшколи він виходить вже свідомим пасічником; як і вперші випадкові (по семилітці) так само вже він набуває права бути інструкторем, завідувачим і т.д. по II схемі "B" (стор. 137).

Інші профшколи не дають жадних прав на посаду керівника в пасічництві.

Коли ж має змогу вчитися далі, то вступає до техникума с-р., пе-

І С х е м а. КУЛЬТУРНО-ОСВІТНЯ.

(За зразок беру схему шкіл, що існують на Наддніпрянщині та Кіушині, як найбільш відповідають сучасним вимогам).

1. Окремі пасічники.
2. Члени колективних пасік
3. Члени артільних пасік.
4. Члени кооперативних пасік.

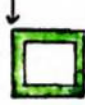
(система вищого навчання)
 (система середньошкільного навчання)
 (система нижчого навчання)

УКРАЇНСЬКИЙ АРХІВНИЙ ФОНД
 ІМЕНІ МИКОТИ ШАПОВАЛА
 Дар Ілж. Сави Зеркаля

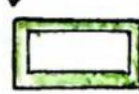
II Схема. Персоналу з пасічництва - інструкторів, спеціал., навчит, т.и.

A

Досвідна пасічницька станція.

Завідуючий досвідними пасіками.

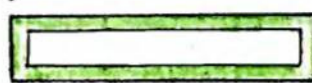
Кращі спеціалісти та інструктори.

Округові інструктори.

Завідуючі та інструктори пасічницьких потягів та пароплавів.

Навчателі пасічництва у вищих та профшколах.

Редактори пасічницьких часописів, лектори в радіо, курсів плекання породистих маток, члени виставочних комітетів та взагалі організатори пасічництва.

Професійна пасічницька школа. —> Навчателі.

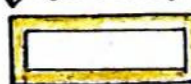
B

Районові, повітові, відділові і місцеві інструктори.

Завідуючі та інструктори зразкових пасік, підпорно-прокатних, музеями, склепами та инш.

Навчателі пасічництва в нижчих школах, лектори курсів для початку

кучих пасічників, члени виставочних комітетів та взагалі організатори.

(з вищою освітою)

(з середньою освітою).

УКРАЇНСЬКИЙ АРХІВНИЙ ФОНД
ІМЕНІ МЕНКТИ ПІЛЮВАЛА
Дар Івж. Сави Зеркала

ого дагогичній або пасічницького (коли такі будуть) або інституту с-г., педагогічного чи іншого. Після закінчення будь якої з цих шкіл вступає на досвідку станцій пасічництва, де побірає навчання теоретичне та досвідне що найменше на протязі одного року. Звідси він вже виходить вченим пасічником та набуває права бути спеціалістом, інструктором, навчателем по другій схемі "А". (ст. 136)

ВСЬОУКРАЇНСЬКИЙ ПАСІЧНИЦЬКИЙ ЗІЗД (див. схема III. ст. 139) складається з представників: кооперативних, державних та громадських пасічницьких організацій; він із себе виділяє: Всеукраїнську Раду, Ревізійну комісію та Комітет (пасічницький).

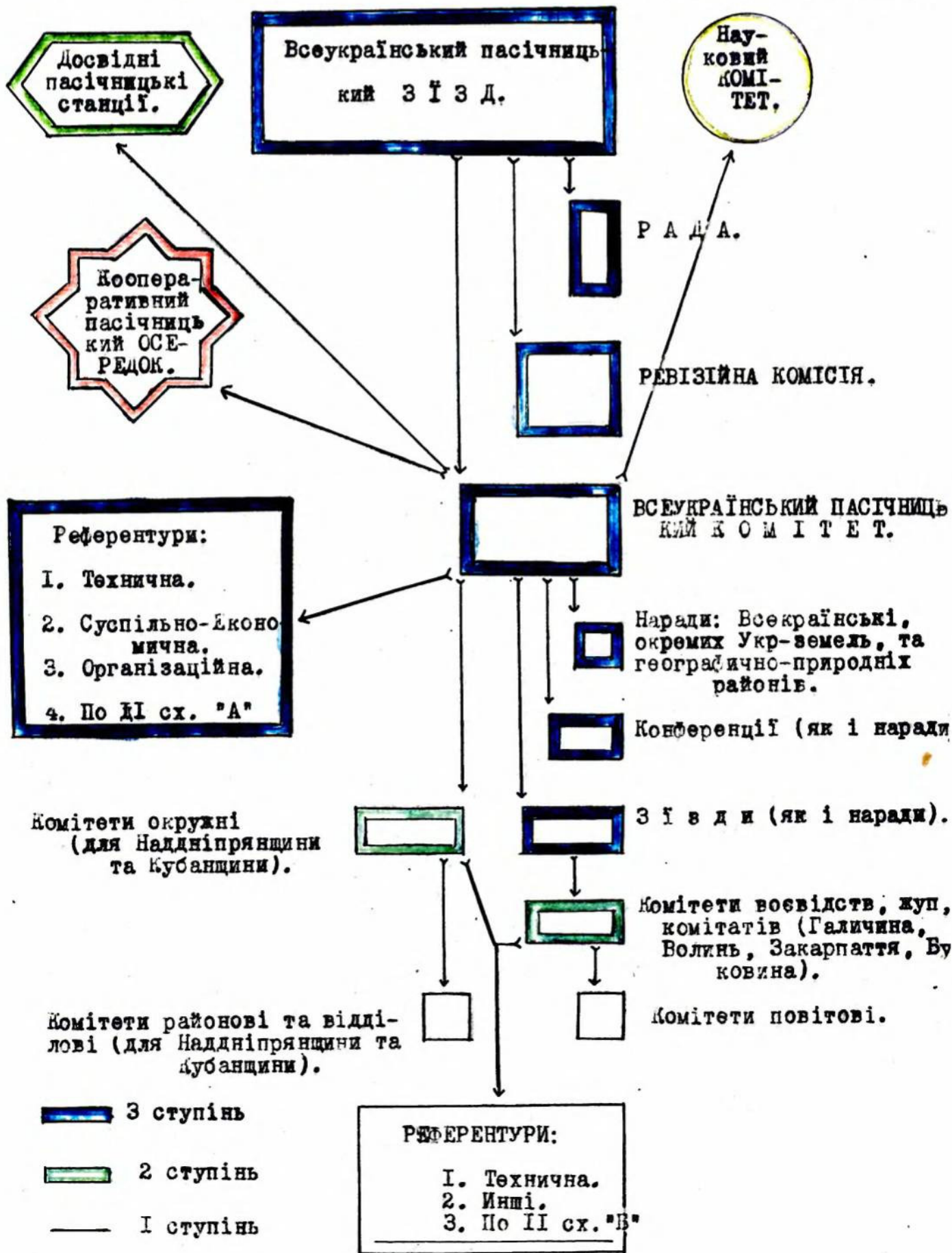
ВСЬОУКРАЇНСЬКИЙ ПАСІЧНИЦЬКИЙ КОМІТЕТ з себе виділяє: 1. Зв'язкових до наукового комітету, досвідних пасічницьких станцій та центрального кооперативного пасічницького осередку. 2. по лінії організаційній: скликає наради та конференції Всеукраїнські, окремих українських земель та природньо-географічних районів; візди окремих українських земель, географічно-природніх районів та округів; організує комітети окремих українських земель та округів. 3. По лінії технічній - ~~референтур~~ референтур - технічну, суспільно-економічну, організаційну та по другій схемі "А" (ст. 136).

КОМІТЕТИ ОКРЕМИХ УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ ТА ОКРУГІВ з себе виділяють: 1. По лінії організаційній - районні, повітові, відділові комітети; 2. По лінії технічній - технічні, по сх. II "В" ст. 136 та інші референтур.

КОМІТЕТИ ПОВІТОВІ, РАЙОННІ, ВІДДІЛОВІ виділяють президію, а членами організації суть всі пасічники даної території.

КООПЕРАЦІЯ В ПАСІЧНИЦТВІ.

Значіння кооперації ~~в пасічництві~~ як економічно-суспільного чинника в народньому господарстві дуже велике. Дякуючи кооперації, педивнокі розпоршені пасічники, як-то: сільські господарі, робітники, ремісники, службовці та ін. можуть уявляти з себе тільки тоді значну гос-

педарчу силу, коливони́ організовані в кооперативні пасічніцькі т-ва.

Всім відомо, що нігде так не потрібна кооперація як у с.г.; розвиток пасічництва, як галузі с-г. теж в значній мірі залежить від розвитку пасічніцької кооперації.

До всіх тих заходів, що я їх вказав в попередніх сторінках, кооперація має можливо чи не найбільше значіння в напрямку розвитку пасічництва, як вільної й непримусової організації пасічніцького загалу.

Обєдна́ ім пасічникам якоїсь місцевості (села, району і т.д.) кооперація зможе зробити їм величезну послугу, але вага цієї послуги збільшиться в дав рази, коли такі місцеві, первісні т-ва об'єднуються в ширше об'єднання себ-то кооперативи 2-го ступня і коли нарешті об'єднуються в єдиний кооперативний центр - **ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ КООПЕРАТИВНИЙ ПАСІЧНИЦЬКИЙ СОЮЗ.**

Кооперація поліпшить економічний стан пасічництва і задовольнить ті нагальні потреби, які тепер стоять перед пасічництвом; а такими потребами є:

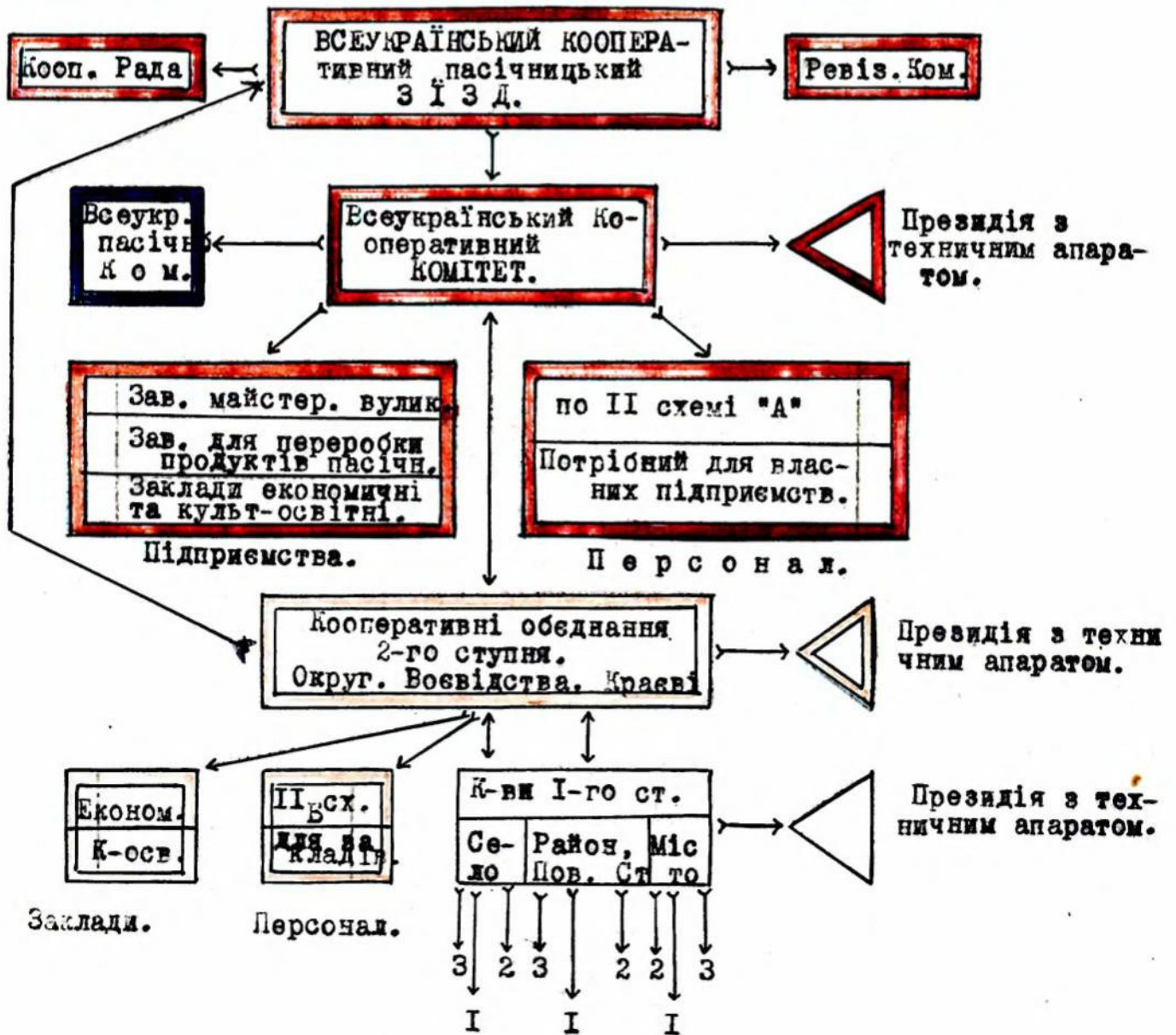
- I. Збут продуктів пасічництва.
- II. Постачання пасічників вуликами, штучною волиною та всім потрібним пасічніцьким приладдям.
- III. Виробнича праця.
- IV. Страховий фонд та страхування пасічників.
- V. Культурно-освітня праця.
- VI. Організаційна праця.

По цій схемі пасічніцької кооперації (див. ст. 141) маємо найвищого господаря - **ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ КООПЕРАТИВНИЙ ПАСІЧНИЦЬКИЙ ЗІЗД** з представників об'єднань 2-го ступня: округових, воєвідств і краєвих кооперативів. Цей зїзд обирає: 1) Кооперативну раду, 2) ревізійну комісію та 3) Комітет. Комітет є керуючим органом та виділяє з себе: а) представника до Всеукраїнського ~~Дослідницького~~ Наукового Комітету (див. ст. 139); б) президію з технічним апаратом, в) організовує підприємства: заводи та майстерні для виробу вуликів, вальців для реблення штуч

IV С х е м а.

ПАСІЧНИЦЬКА КООПЕРАЦІЯ.

УКРАЇНСЬКИЙ АРХІВНИЙ ФОНД
ІМЕНІ МИКІТИ ШАНОВАЛА
Дар Ілж. Сави Зеркала

Умовні знаки: І члени т-в

2 Президії т-в.

3 заклади в'євариств.

3-й ступінь

2-й ступінь

1-й ступінь

ної водниці та всього потрібного пасічницького приладдя; заводи для переробки меду та воску як меловарні, прядильні т.и. і свійні та воскові бойні, заклади економічні та культурно освітні і наразті утримує персонал по II схемі "А" ст. 136 та персонал потрібний для підприємств.

КООПЕРАТИВНІ ОБ'ЄДНАННЯ 2-го СТУПНЯ такі: округові, повітства, краєві (Закарпаття, Буковина, Гуцуляни, Басарабщина, Холмщина, Курщина, Вероніжчина. до них входять кооперативи I-го ступня; районні, відділові, повітові т.и. і поодинокі сільські й міські.

Комітет цього об'єднання є керуючим органом і виділяє з себе: 1) Президію з технічним апаратом, 2) організовує заклади економічні (склапи, рамниці елеватори т.и.) і культурно-освітні (школи, курси, музеї, виставки і т.д.) та утримує персонал по схемі II "Б". ст. 136 та персонал необхідний для закладів.

КООПЕРАТИВНІ ОБ'ЄДНАННЯ ПЕРШОГО СТУПНЯ такі: районні, повітські, статичні т.и. до них входять кооперативи сільські, хуторські, міські. Комітет цього об'єднання є керуючим органом і виділяє з себе: 1) Президію з технічним апаратом, 2) організовує склади т.и.

Окремі сільські та міські кооперативи складаються з пасічників членів, вибирають президію та організовують заклади.

І. ЗБУТ ПРОДУКТІВ ПАСІЧНИЦТВА.

Збутова праця пасічницької кооперативної організації має на меті забезпечити на вищу оплату праці пасічника шляхом спільного продажу продуктів пасічництва. Майже весь мед, віск та водниці пасічники збувають (тепер і збували раніш) через спекулянтів по низьких цінах, а через те багате прибутків попадає до кишеней цих останніх. При чому ці спекулянти не відрізняють в ціні меду битою дупляночного від центробужного: напр., за битий мед платять 4-5 карб. за пуд, а за центробужний 5-6 карб. Така відносна низька ціна на первосортний центробужний мед і є тою головною причиною, що гальмує справу переходу до рямкового вулика (звичайно при малій свідомості пасічника). Крім того спекулянт фальш-

фікує продукти пасічництва і в такому вигляді продає його споживачеві. Звичайно, зфальсифікований мед є гірший від чистого натурального і через те на нього зменшується попит. Споживач так зневіряється в цьому, що навіть напевне чистий мед вважає за підроблений.

Тому, щоб забезпечити збут меду і дати споживачеві чистий продукт з певного господарства, а тим підвищити ціну на нього, за цю справу повинна взятися кооперація. Окрім звичайного продажу меду, кооперація повинна взятися до переробки його на медовики, медове цукро та ін. Це забезпечить цілковитий збут меду та дасть кошти кооперації на ясну роботу.

Разом з тим кооперація повинна взяти до своїх рук і збут воску. Всім відомо, що наші пасічники за безцінь віск та водину продають різним скупщикам. Кооперація може заснувати рідку воскобойні спеціальні (як це має Армавірське кооперат. пас. т-во) і закуповувати у пасічників віск та водину.

Організувати збут меду та воску пасічницька та с-г. кооперація мусить у першу чергу. ця справа матиме певний успіх, бо торг овельна техніка цими продуктами дуже проста? Продукти пасічництва не псуються (або дуже мало), асортимент їх невеликий та нескладний, а товари цінні тому на витрачені кошти не падає великого % накладних видажків. Кооперація може провадити такі збутові операції: а) закуповувати мед та віск у пасічників по твердій риночній ціні і продавати за найвищу ціну. б) брати від пасічників мед та віск на комісію, користуючись комісійними відсотками, в) видавати пасічникам позички під товар та їхні вироби до реалізації останніх. Тут пасічник сам реалізує свої товари і повертає т-ву взяту у нього позичку, г) приймати продукти та вироби своїх членів, видаючи під заклад товару де-яку суму грошей (до 80 % їх вартості), відповідно до риночних цін з тим, що остаточний розрахунок переводиться після реалізації меду. На цей останній вкладно-посередницький спосіб збуту і на розвиток його треба звернути увагу.

II. ПОСТАЧАННЯ ПАСІЧНИКІВ ВУЛИКАМИ, ШТУЧНОЮ ВОДИНОЮ ТА ЇХНІМ РІЗНИМ ПАСІЧНИЦЬКИМ ПРИЛАДДАМ.

Другою головною роботою пасічницької кооперації є постачання пасічників штучною водиною, вуликів, вазнів для рефлення штучної водини та всього иншого пасічницького приладдя; особливо того, що не може придбати кожний окремий пасічник, — то пасічникам організованим у кооперативні т-ва це дуже легко зробити.

З поліпшенням пасічницької господарки поліпшується попит на пасічницькі вироби. Раніше вулики виготовляли приватні підприємства, що дбали про те, щоб швидче та дешевше виготовити та продати за дорожчу ціну, не дбали про добру якість. На далі цю справу мусять взяти в свої руки пасічницька кооперація, бо їй найкраще знати, чого вимагає пасічник.

З цього боку вона може провадити роботу в двох напрямках: а) закуповувати всі потрібні речі та матеріали з чужих рук для продажу їх пасічникам і б) виготовляти все потрібне пасічникам у власних підприємствах.

III. ВИРОБНИЧА ПРАЦЯ.

Виробнича праця пасічницької кооперації повинна полягати в тому, щоб провадити пасічницьке г-во колективно (артіля, гуртками).

Крім того кооперація може організувати прокатні пункти з центрифугами, воскотопками, воскопресами та иншим приладдям на допомогу пасічним господарствам, що не мають змоги придбати у власність цього приладдя.

IV. СТРАХОВИЙ ФОНД ТА КРЕДИТУВАННЯ ПАСІЧНИКІВ.

Часто пасічництво зазнає великих руйнацій від недоберів меду, хвороби, важкого матеріального стану пасічника та инш. перешкод.

Пасічницька кооперація повинна звернути увагу на це. Треба на жаль сам перед утворити медовий фонд на випадок недобору меду та перестри

страхування бджіл від різних хвороб та інших шкод (пожару, грабунку, повені то-що).

Звичайно, що це можна зробити тоді, коли пасічники будуть кооперовані і буде утворений Всеукраїнський єдиний пасічницький кооперативний центр.

Тоді пасічницька кооперація і широкій кредит з боку загальної с-г кооперації або навіть утворити, де можна, свої пасічницькі кредитові т-ва.

У. КУЛЬТУРНО-ОСВІТНЯ ПРАЦЯ.

Окрім економічних завдань- які мусять бути в кооперації на першому місці, вона не може забувати й про культурно-просвітню працю.

Методи культурно-освітньої праці й матеріальні потреби говорять за те, що цю працю найдоцільніше переводити в пасічних т-вах організованих в кооперативи. З цього боку робота пасічницької кооперації полягає: а) в організації лекцій, виставок, музеїв, курсів, бібліотеки; зразкових та інших пасік, видання спеціальної літератури і навіть утворення повних пасічницьких шкіл; б) в організації з'їздів, нарад, конференцій, виставних комітетів та статистичних досліджень; в) в допомозі пасічникам інструктуванням, консультаціями, юридичним захистом пасічницьких прав т.и.

УІ. ОРГАНІЗАЦІЙНА ПРАЦЯ.

Організаційна праця поміж пасічниками майже не можлива без кооперації. Організація об'єднань пасічників, організація перевозок пасік на пожиток, захист інтересів пасічництва, використання всіляких державних та громадських допомог, як то різні кредитування, асигнування, безакцизний цукор то-що - все повинна переводити кооперація. Пасічники повинні як найдоцільніше і в найбільшій мірі використати всі можливості, а найкраще їх можливо використати через пасічницьку кооперацію

Таким чином через організацію пасічницької кооперації українські пасічники поволі введуть пасічництво з того змиденного стану (при умові, коли й інші умови будуть сприяючими, а особливо припинення податків), в якому воно залишилося від попередніх років і в якому перебувало в останній момент (1928). Тільки цим шляхом піднято буде пасічництво на належну височину із стану натурального господарювання до розвитку великої товарової продукції пасічництва.

С Т А Н Д А Р И З А Ц І Я .

Одним дуже важливим засобом в піднесенню українського пасічництва є вміння здебувати та збувати продукти пасічництва.

Окрім звичайної раціоналізації пасічної господарки - ряжковими вуликами, які тепер надзвичайно широкі розповсюджуються, треба дбати ще й про певний стандарт вуликів. Засіб стандартизації вуликів безумовно має величезне значіння на прирості продукції пасічництва та його поширення, це перше питання так би мовити внутрішнє на пасіці.

Вперше питання про стандартизацію вуликів на Україні було порушено Всеукраїнським пасічницьким з'їздом у Києві р. 1918, коли й було визначено на Українських землях за стандартні вулики - ряжки - такі.

1. Українських (ряжки зовні 300 мм. шир. х 435 мм. високо)		
2. Дадан-Влан (	435	х 300
3. Американських	435	х 240.

Після того на всіх пасічницьких з'їздах, нарадах та конференціях від тої пори підтвержують ту постанову та визначають ці вулики за стандартні.

Нарешті дискусія в пасічницькій пресі р. 1927 остаточно зясувала це питання і тепер ці три ряжки (вулики) є прийняті як стандартні. Це дає можливість провадити одну систему пасічництва, у великих розмірах виробляти машинним способом вулики та приладдя до них, скороти й раціоналізувати пасічництво й т.д., що всі ці факти дають підстави

як вуликів так і меншу затрату часу на брацр, а останні впливають на здешевіння продуктів пасічництва та на кращу якість його (напр., вироблення стандартизованого секційного меду).

Другим питанням — зовнішнім є стандартизація меду. В пасічництві як і в інших галузях с-г., важливо не тільки одержати велику кількість того продукту, але ще й збуту його як найкраще, по найдорогшій ціні. Лише добрий збут меду робить пасіку з добрим взятком дійсно прибутковою. Звідси обов'язок кожного пасічника звернути увагу на якість меду та його виготовлення для ринку. Останнє вимагає від пасічника своєчасного збору меду, добре вібрювання його, вміння чистити, переховувати, гатункувати (сотрувати) та пакувати.

Треба також дбати і за стиглість меду, особливо, коли він не продається для негайного споживання. Мед нестиглий не може бути доброї якості: він завжди за де-який час заграє, матиме пахочі і потім кисне. Навіть невелика кількість цього незрілого меду може поцвірати всю партію останнього. Настиглим треба ввжати мед, що має в собі більш 20-25% води.

Тех саме й про зцукрування та зберігання меду. На різних ринках до спускного меду ставлять різні вимоги. Так за кордоном, як в Європі так і в Америці найбільшим попитом користується незцукрілий мед, а на Україні та Московії — навпаки, зцукрілий. Також різні вимоги ставлять ся й до зцукрілого меду: в Північних Ам. Ст. Шт. має кращу ціну з дрібною крупкою, а на Україні та Московії з крупною.

Зцукроватіння меду не завжди буває однаковим, не лише в різних районах, але і в одних і тих же; якість меду буває різною навіть і з однієї і тієї ж рослини — не завжди буває однакового кольору, пахочів і смаку. Пояснюється це почасти впливом погоди на утворення рослинами нектару, почасти тим, які саме рослини, що квітнуть перед і в час квітання головних медодаїв, що також відвідується бджолами. Ця неоднаковість меду одних і тих же рослин в один і той же навіть рік —

є досить значном перекодею до сталої стандартизації його на зразок стандартизації других продуктів. Між тим стандартизація меду потрібна як і стандартизація інших продуктів, як те: чаю, фруктів, яєць і ин. Бо лише вона і може сприяти великому і постійному попиту на продукцію наших пасік.

Особливо потрібна стандартизація меду того, що має йти на далекий закордонний ринок, бо тільки завдяки цьому можна буде досягти найліпшої оплати продуктів.

Надєкше запровадити пасічникам стандартизацію меду за допомогою пасіничкої кооперації та офіційної регламентації. Пасічницька кооперація для цієї мети мусить скрізь розмістити чимало збірних пунктів (елеваторів) меду, де б він приймався від пасічників рідким і зливався в кілька великих баків в залежності від гатунку, а потім в стандартизованому вигляді випускався б на ринок.

Третім питанням — теж зовнішнім, є стандартизація посуду (тарн) для меду та його пакування.

Посуд для меду грає не дуб яку роль. Він повинен бути чепурним, зручним для покушця та дешевим. Надзвичайно добре, коли він стандартизований.

Весь посуд можна поділити на дрібний для продажу в роздріб та більший для гуртового продажу. Ліпшим роздрібним посудом для меду треба вважати шклянні флакони в 1/4, 1/2, 1, 2 і 5 кг. Надаються також і бляшанки такої ж вмістимости, але щоб останні були збілого заліза. Для меду здуєрілого надаються паперові мішечки та почасті диктові скриньки. З цього останнього матеріалу найкраще мати розміром 1/4 та 1/2 кг

Посуд для гуртового меду виробляється з бляхи (можна й чорної, але обов'язково полуженої з середини): бідона, банки, барила; з дерева — бочки та скриньки. Розміром цей посуд має бути точної вмістимости в 10, 25, 50 і навіть 100 — 150 кг., останні мають для гірших гатунків меду.

Найліпшою тарою для гуртового збуту меду, це бляшані квадратіві бідони вмістимістю в 25 кг. Цей посуд особливо гарний для крадких гатунків меду. Для закордонного ринку найкраще вживати бляшані бідони, а для внутрішнього годиться й дерев'яних посуд.

Розливка та паковка меду є різною для кожного посуду. Відбувається вона або відразу, зразу ж після відстоювання меду, або тоді, коли мед зцукрів, або поступово в міру потреби. Розливку й пакування рідкого меду в бляшані бідони найкраще робити відразу ж після відстоювання меду, - в дерев'янні шкряньки та паперові мішечки тоді, як мед почне цукрити, а в дрібний бляшаний та шкляний посуд в міру потреби, пев волі.

Після розливки меду до посуду, на останній наклеюються відповідні етикетки з зазначенням гатунку, фірми й його чистої (нетто) ваги.

На великому посуді треба визначити й вагу посуду (тара). Для відправки на ринок посуд готується також дрібні флакони та бляшанки обгортаються одноманітним дешевим папером і містяться в шкряньки чи коники най більше 25 кг.; ці шкряньки чи коники в середині поділені на гнізда для кожного флакона чи бляшанки, щоб вони не могли бути пошкодженими.

Паперові мішечки укладаються в міцні з м'якого дерева шкряньки в 2 ряди і осережно забиваються. Щоб уникнути забруднення мішечків їх обгортають у шкряньках по 5 - 10 штук бібулею.

25 кг. бідони вміщуються по 2 у високі шкряньки з перегородкою між ними та з виїмками - рунками по боках. Вільні посуду бляшані від 25 кг. містяться в шкряньках по одному.

На кожній паковці обов'язково зробити надпис, де верх і де спід та вказівки на потребу обережного з ними поводження. При експортуванні за кордон подібні надписи треба зробити в чужих мовах.

Нарешті після такої підготовки треба вміти продати, що це не завжди легко вдається, для цього треба добре знати ринки та утворювати нові.

Не завжди продаж може бути успішним поодиноким пасічникам, як конкуруючим поміж собою; для цього найкращий збут організованим шляхом через кооперацію.

Успішність кооперації буде тоді значною, коли буде утворено єдиний Всеукраїнський кооперативний пасічницький центр - до цього українські пасічники й повинні прямувати зі всіх сил до побіжного кінця.

ТЕРИТОРИАЛЬНІ ОРГАНІЗАЦІЇ НАУКОВІ ТА КООПЕРАТИВНІ.

З поданих схем наукових та організаційних кооперативних і т.д. в загальному розумінню треба намітити схему їх територіяльного розподілення.

У. Схема. РОСПРЕДІЛЕННЯ НАУКОВИХ УСТАНОВ.

ДОСВІДНІ СТАНЦІЇ ПАСІЧНИЦТВА: для Наддніпрянщини потрібно 8: по одні для Правобережжя (Київ), Лівобережжя (Харків)-вже існує, та Степу (Одеса або Катеринослав).

Для КУБАНЩИНИ - одну (Катеринодар) вже існує.

" ГАЛИЧИНИ, ВОЛИНІ, ПОЛІССЯ, ПІДЛЯШКА І ХОЛМЩИНИ - одну (Львів)

" ЗАКАРПАТТЯ, БУКОВИНИ та ВЕСАРАВЩИНИ - одна (Чернівці).

Курщину та Вороніжчину обслуговуватиме Лівобережна - Харківська.

УЧБОВО-ПОКАЗОВІ (досвідні) пасіки : для Наддніпрянщини: а) Полісся треба принаймні одну; б) Правобережний лісостеп - 2; в) в Лівобережний лісостеп - 2; г) Степ - 5 досвідних пасік.

Для КУБАНЩИНИ - 5; ГАЛИЧИНИ - 4; ВОЛИНІ - 3; ПОЛІССЯ - 2; ПІДЛЯШКА - 2, ХОЛМЩИНА - 1; ЗАКАРПАТТЯ - 3; БУКОВИНА - 2; ВЕСАРАВЩИНА - 2 й КУРЩИНИ та ВОРОНІЖЧИНА по 1-й досвідній пасіці.

Середні ПАСІЧНИЦЬКІ ШКОЛИ: Для Наддніпрянщини до існуючої Воєвської, потрібно ще для Лівобережжя (здійснити план, що був затверджено в р. 1918 українським урядом, - пасічницької школи ім. Петра ПРОКОПОВИЧА в м. Батурині) та Степу по одній; Для Кубанщини - 1; Галичини - 1

Волині, Полісся, Підляшша та Холмщини - I; Закарпаття - I і Буковини та Бессарабщини - I.

Інших менших установ та закладів не визначаю, понеже вони будуть утворюватися в міру потреби з ініціативи самих пасічників і то в великій кількості.

VI. Схема розподілення кооперативних осередків.

Ця схема представляється так: для Наддніпрянщини найвищий кооперативний осередок - це Всеукраїнський пасічницький союз (центр) у Києві; для округів - окружні осередки (другого ступня) і для районів - районні осередки (першого ступня). - трьохступнева кооперативна система.

Для українських земель поодиноких, як то Кубанщини; Галичини з Волинь, Поліссям, Підляшшам та Холмщиною; Закарпаття; Буковини з Бессарабщиною потрібно по одному центральному союзові - краювому, який об'єднуватиме кооперативи повітові, відділові, міські, сільські і т.д. цеб-то по 2-х ступневій кооперативній системі.

Це та приблизна схема, по якій потрібно будувати та організувати наукові заклади та кооперативні організації для досягнення поставлених завдань в заходах для піднесення українського пасіництва.

Керуючі органи пасічницького життя повинні бути організовані на засадах широкій демократії і всі ініціативи мусять бути в цих органах, - цеб-то як подано в 3-й схемі організаційній стор. 139.

Комплектування цих органів, головним чином з представників пасічницької кооперації, представники ж державні та громадські по принципу репрезентованих ними пасічників чи закладів та установ.

Всі державою та громадянством утримувані установи та персонал по пасічництву підлягають цьому єдиному керуючому органу, по лінії організаційно керувачій.

План заходів для піднесення пасічницької господарки - пасічництва до кращого стану на Українських землях як видно зі схеми - великий. Здійснити його раптово самостійно чи то державі, чи то кооперації, чи -

нарешті громадським установам не під силу, для цього всі ці системи повинні бути одноставними й прямувати до однієї мети, аж доки не здійснять її, допомагаючи одна другій.

Завдання пасічників сприяти цьому розвитку не шкодуючи ні знань ні праці, ні сил. Коли пасічництво досягне свого повного розквіту, воно окупить себе в багато разів більше, чим будуть затрачені на нього кошти.

Коли при екстензивній чи сучасній малоінтенсивній господарці дає такі великі безпосередні, а ще більші посередні прибутки, то в майбутньому воно значно збільшить ці прибутки.

Сільське господарство, як бачимо, інтенсифікується: площі зернових рослин уступають місце площам пашим, промисловим (соняшник і т.д.) садовим, городним і т.д.; а з побільшенням цих площ виникає потреба збільшення бджіл для запилення рослинних квітів на цих площах, щоб мати повні урожаї.

Боятися того, що мовляв, не може поширяться пасічництво зі збільшенням інтенсифікації с-г. не є правдивим.

Площі медодаїв не зменшуються, але ще збільшуються, а ще вони значно побільшаються, коли громадянство зуміє використати всі непридатні землі під посіви та посадки деревами і кущами медодайними.

І тут агрономія працюючи для піднесення сільського господарства в цілomu повинна сприяти і піднесенню зокрема пасічництва, бо як бачимо пасічництво (бджоли) є незамінним фактором для піднесення, а разом з тим і існування польового, садового, лісового та городнього господарства. Тому то галузь пасічництва для агронома, лісівника і навіть педагога не повинна бути чужою, зайвою і не потрібною, але мусити її студіювати та знати, а тим паче агрономові організаторові.

Л і т е р а т у р а .

1. В. Неестерводський. Пасіка. Київ 1926.
2. А.Г. Козачок. Бджільництво. Київ 1927.
3. Проф. І. Шимонович. Територій і населення Західних укр. Земель.
Львів 1926.
4. Я. Ряппе. Техникуми України - вища школа. Київ 1927.
5. Нивинський. Прибуткова пасіка. Київ 1925.
6. "Пасічник" річник 1927 Прилука.
7. "Вісник Пасічництва" чч. 1,2,4-5, 1927 Київ.
8. В. Шимановський. Пасічництво. Київ 1925.
9. В.Л. Бломквіст. Методи агрономичної праці. Київ 1925.
10. "Кубанское Пчеловодство" № 1-10. 1926 Краснодар.
11. "Пчеловодное Дело" річники 1924-25-26 Москва.
12. Včelářova Sítouška. díl II. Praha 1925
13. „Včelářské Rozhledy“ 1,2,3, 1927 Praha.
14. Fr. Adamec a V. Smidlik. Zápisni Včelářský Kalendar.
na rok 1924. Praha 1924.
15. Dr. Ota Kučera, prof. F. Milimovský a Dr. Al. Burda.
Radiofonie její podstata, význam a praktické úkoly. 1926. Praha.
16. Major a. D. R. Kleinhang. Der Film und seine Bedeutung
für die Landwirtschaft. Berlin 1925.
17. „Pszelnictwo Polskie“ - журнал, річники 1926-27 Warszawa.

ВСТУП. Пасічництво у Єгиптян, Греків, Римлян, Слов'ян	I-3
---	-----

РОЗДІЛ І-й.

Українське пасічництво від давнини до ХІХ століття - доби Петра ПРОКОПОВИЧА	3
Давнє пасічникування на Українських землях	3
Бортництво	? 4
Пасічництво на Україні є одним з головних національних про- мислів, а продукти пасічництва головним фактором в обміні нату- рального господарства	4
Закони про пасічництво	5
Пасічникування у вуликах	6
Пасічництво уступає місце хліборобській господарці, як в системі, так в народньо-господарчому	7
Торгівля продуктами пасічництва (зовнішня)	7
Львів - центр торгівлі воском	8
Місцева торгівля воском	9
Дань, податки, як чинники, що зменшують пасічництво	10
Занепад пасічництва	12
Пасічництво відроджується у шляхти і зовсім занепадає у се- лянства	13
Література	15

РОЗДІЛ 2-й.

Пасічництво з доби П. ПРОКОПОВИЧА - початку ХІХ ст. до проголошення Української самостійности р. 1918	16
Українець Петро ПРОКОПОВИЧ винаходець першого рядкового ву- лика в світі	16

Діяльність Петра ПРОКОПОВИЧА	16
Відродження пасічництва	18
Стан пасічництва на Українських землях	19
Наддніпрянина	19
Кубанщина	29
Галичина	30
Буковина	30
Закарпаття	31
Холмщина, Підляшша, Полісся, Курщина, Вороніжчина, Донщина та Бесарабщина.	31
Переробка продуктів пасічництва: меду та воску....	32
Освіта (шкільна та позашкільна)	33
Спеціалісти та інструктори пасічництва	39
Земства, Спілки (общества) та товариства	41
Література та журнали	42
Медодайна рослинність	43
Занепад пасічництва	45
Л і т е р а т у р а	46

РОЗДІЛ 3-й.

Пасічництво від повстання української самостійности в р. 1918 до сучасного менту	48
Відродження української самостійности й пасічництво	48
Вплив на пасічництво національної та громадянської війни війни - занепад пасічництва	50
Відродження українського пасічництва	53
Наддніпрянина	53
Кубанщина	54
Галичина, Волинь, Полісся, Підляшша та Холмщина	55

III.

Закарпаття.....	55
Економічне та с-господарське значіння пасічництва	56
Площі медодайних рослин	74
Клімат	75
Кооперація в пасічництві	78
Пасічницька освіта	89
Література з пасічництва	92
Українське пасічництво в родині європейських народів	96
Податки руйнують пасічництво	99
Література	108

РОЗДІЛ 4-й.

Заходи до поліпшення пасічництва	III
Державні заходи до піднесення пасічництва.....	II4
I. Закони про пасічництво	II6
II. Урегулювання податків з пасічництва	II6
III. Утримання учбових закладів	II8
IV. Утримання спеціалістів та інструкторів па- січництва	I33
У. державні допомоги	I34
Кооперація в пасічництві	I38
Стандартизація	I46
Територіяльні організації наукові та кооперативні	I50
Література	I53

УКРАЇНСЬКИЙ АРХІВНИЙ ФОНД
ІМЕНІ МАРКІТИ ШАЛОБАЛА
Дар Ілж. Сави Зеркала

* * * * *
* * * * *

